INGEBORG RAUNKIÆR

ISERTS BREVE FRA DANSK GUINEA

1783—87

LÆGEN PAUL ISERTS BREVE

FRA

DANSK GUINEA

1783—87

VED

INGEBORG RAUNKIÆR

MED 19 BILLEDER I TEKSTEN OG 1 KORT

VED UDVALGET FOR FOLKEOPLYSNINGS FREMME

KØBENHAVN
I KOMMISSION HOS G. E. C. GAD
1917

»*Folkelæsning*« *Aargang 1917, Nr. 321.*
Pris 2 Kr.

Kbhvn. - Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær)

INDHOLD.

Fortegnelse over Kort og Billeder V
Bogliste VI
Indledning ..... VII—XXIII
Iserts Breve.
Første Brev: Rejse fra Kjøbenhavn til Christiansborg i Guinea 3
Andet Brev: Pr. Hængekøje gennem Kystlandet til Negerlejren ved Volta. — Forterne Fredensborg og Kongensten. — Negrenes Krigsudstyr, Krigsforberedelser og Krigsaarsager 11
Tredie Brev: Otho vælges til Feltherre. — Hæren sværger Troskabseden. — Indskibning i Kanoerne. — Kampe med Augnaerne. — Augnas Plyndring og Brand. — Negrenes Mordlyst 27
Fjerde Brev: Saltindvinding og Saltmagasiner. — Skattegravning i Pottebra. — 4000 Negerkrigere à 4 Øre daglig. — Høvdingen Lathe. — Døde Krigeres Hoveder. — Isert som Saarlæge. — Hertug Attiambo i Fare. — Okra. — Man overnatter paa Valpladsen 45
Femte Brev: Fredslutning. — Prinsensten grundlægges. — Revierens Fisk og Østers. — Hvorledes Kystnegrene skaffer fersk Vand og fører Vand til Skibene 56
Sjette Brev: Voltas Naturforhold. — Byerne ved Volta. — Handelen med Evropæerne. — Slavehandel og Slavepriser. — Negrene som Handelsmænd. — Elefanttænder og Guld 65
Syvende Brev: Kæntring i Brændingen. — Lille Popo. — Lathe igen. — Religionen i Popo. — Kongen af Popo, »Revierens Herre«. — I Fida. — Handelen i Fida. — Vicekongen. — Paa Elefantjagt. — Landskabet og Haverne. — Kvindernes Fetishdans. — Fetishslangen. — Negerdeputation i Optog med Dans og Præsentation. — Fidaerne et flittigt Folk 75

Ottende Brev: Akraernes Dragt, Haarsætning og Pynt. — Akraerindernes Haarsætning, Sminke, Smykker og Paaklædning. — Parfyme af Desmerkatten, osv. — Negrenes Bygning, Farve, Ansigtstræk og Haar. — Sprog. — Næringsmidler. — Mad. — Dyretilbedelse og Ofringer. — Hvorledes Negrene »spiser Fetish«. — Omskærelse, Navnegivning. — Amuletter. — Død og Begravelse. — Lovvæsen. — Gæld og Ægteskabsbrud. — Tyveri og Røveri. — Klassedeling i Agerdyrkere, Jægere og Fiskere. — Dans og Lege. — Danseskuespil, Fetishdans. — Spil og Musik. — Musikinstrumenter. — Tobaksrygning. — Tændernes Pleje. — Flerkoneri. — Giftermaal og Brylup. — Forældre og Børn. — Eksempel paa sønlig Kærlighed. — Familiesammenhold. — Guldgraveri. — Sygdomme. — Negrenes Følelse for de Hvide 95

Niende Brev: De Hvide i Guinea. — Danske Forter og Handelsloger. — Embedsmænd, Betjente og Militære. — Haandværksfolk og Slaver. — Evropæernes Levevis. — Sygdomme. — Dødelighed. — Fornøjelser. — Giftermaal med sorte Kvinder. — Mulatkassen og Mulatter. — Guvernørens eksempelgivende Magt 138

Tiende Brev: Iserts Rejse til Bjergene. — Fetishpræsten i Schentema. — Mødet med Hertug Attiambo. — Gæstfrihed. — Naturen i Aquapim. — Bjergnegrenes Væsen og Levevis. — Mad og Palmevin. — Glæden over den hvide Mand. — Isert kaldes tilbage til Christiansborg 151

Ellevte Brev: Afrejse til Vestindien med Slaveskibet *Christiansborg*. — Negrenes Frygt for Vestindien. — Slaveoprør paa Skibene. — Et Slaveskibs Indretning. — Skansen. — Oprør paa Christiansborg. — Isert saares. — Slaverne springer overbord. — Isert forbløder sig og mister Bevidstheden, men kommer sig igen. — Forhold ombord. — Ankomst til Vestindien. — Slaverne rives bort af Køberne. — St. Croix' Historie og Natur. — Sukkerdyrkning. — Cassavamel og Brød. — Slavernes Mishandling. — Isert udkaster Tanken om Dannelsen af Plantager i Afrika og Slavehandelens Afskaffelse..... 165

Tolvte Brev: Isert besøger og omtaler St. Thomas og St. Jan. — Glimt af Antillernes Øsværm. — Slutning 183

Iserts Biografi 186

FORTEGNELSE OVER KORT OG BILLEDER.

	Pag.
Oversigtskort over Guineakysten. Indledning	X
Fortet Frederiksborg i Fetu	XIII
Fortet Christiansborg i Akra, 1806. Set fra Havet	XVI
Christiansborg, Syd- og Vestside, efter Rømer	9
Fortet Fredensborg, Nord og Østside, efter Rømer	14
Otho vælges til Feltherre, Tegning af Isert	29
Fortet Prinsensten, efter Tegning af W. Svedstrup	61
Abebrødtræet, efter Engler og Prantl	63
Fortet Kongensten, efter Tegning af en ubekendt. At Billedet virkelig forestiller Kongensten er dog ikke sikkert, men maa formodes. Originalen var ganske uden Paaskrift	66
Negerinde, som spinder	78
Negerinder paa Guineakysten	102
Akraiske Kvinder	103
En guineisk Høvding med sine Koner	129
Christiansborg, Nord- og Østside, efter Svedstrup	140
Indre af Fortet Christiansborg, efter Svedstrup	143
Negrenes store Træmortere i Brug	158
Dansk Slaveskib	168
Lodret Snit og Tværsnit af et Slaveskib	173
Plantagen Frederiksberg	190
Kort over de danske Besiddelser i Guinea.	

BOGLISTE.

De vigtigste Bøger om Dansk Guinea, benyttede ved dette Arbejde er:

Fetu af *Wilhelm Johan Müller,* paa Tysk, Hamburg, 1676. Forfatteren var i otte Aar fra 1661 Præst i Frederiksborg i Guinea.

En liden enfoldig Beretning om det Landskab Guinea af fhv. Løjtnant i Christiansborg *Erik Tillemann,* Kjøbenhavn, 1697.

Rejsebeskrivelse til og fra Guinea, Trondhjem 1754, af *Hr. Johannes Rask,* Præst i Christiansborg i Guinea 1708—13.

Kysten Guinea af fhv. Overkøbmand i Guinea *L. F. Rømer,* Kjøbenhavn, 1760.

Rejse til Guinea af *Poul Erdmann Isert,* paa Tysk, Kjøbenhavn 1788. Forfatteren var kgl. dansk Overkirurg i Guinea fra 1783—87.

Thaarups Archiv for Statistik, 3 Bd. 1797—98. Heri bl. a. Dokumenter ang. Iserts foreslaaede Kolonianlæg i Guinea, Iserts Udnævnelse og Instruks, Traktaten mellem Danmark og Attiambo, samt endelig Iserts Beretning og Udkast til Regler for Kolonien.

Bidrag til Skildring af Guineakysten og dens Indbyggere af *H. C. Monrad,* Kjøbenhavn, 1822. Forfatteren var Præst i Christiansborg i Guinea fra 1805—09.

INDLEDNING.

DANSK-GUINEISK KOLONIHISTORIE.

Det var som bekendt *Portugiserne*, der i det 15de Aarhundrede begyndte den Række Opdagelsesrejser langs Afrikas Vestkyst, som endte med *Vasco da Gamas* Opdagelse af Søvejen Syd om Afrika til Indien 1498*).

For at betegne deres Ejendomsret til det afrikanske Land fandt de paa at opsætte Kors og Søjler, saakaldte *Padroner* (Padron = Ejer) som Ejermærker paa iøjnefaldende Steder paa Kysten. Det første af disse Monumenter blev rejst ved Kongoflodens Munding, og Floden hed af den Grund i mange Aar Padronfloden.

Den Strækning af det vestafrikanske Kystland, som Portugiserne efterhaanden lagde Beslag paa mellem Sahara og Oranjefloden, kaldte de *Guinea* (udt. Ginéa), som vistnok er en Fordrejelse af *Djenneh*, der var Navnet paa et ukendt, guldrigt Land i Mellemafrikas Indre. Senere er Navnet Guinea kommen til at gælde blot Kystegnene om den store Indbugt-

*) *Søvejen til Indien*, et Afsnit af Opdagelsernes Historie ved *Johannes Knudsen*. Ved Udvalget for Folkeoplysnings Fremme Kbh. 1901. (Folkel. Nr. 248).

ning, Guineabugten, fra *Gambiafloden* i Vestafrika (c. 14 ° n. B.) til *Cap Negro* i Sydafrika (c. 16 ° s. B.).

Kysten er her næsten overalt lav, flad og sandet, og i sine nordlige Partier, der følger Havkanten fra Øst til Vest, og som vi i denne Bog beskæftiger os med, har den en Rigdom af Sumpe og Strandsøer.

Det skraverede Parti svarer til Specialkortet bag i Bogen over Omraadet med de danske Forter og Handelspladser i Guinea.

Nogle Mil inden for Stranden rejser Landet sig i mægtige Bjerge.

Guinea-Kystens Klima er udpræget tropisk, med en høj Varme, der er omtrent den samme Aaret rundt (28—30 ° C. om Dagen), og ikke meget lavere om Natten end om Dagen. Luften er meget fugtig, og Regnen falder som *Travater*, d. e. pludselige og voldsomme Regnskyl, oftest med Storm og Torden. Her findes to Regntider: Maj Juni—Juli og Oktober. En

ejendommelig Tørtid med støvfyldt Østenvind *Harmatta*)* har man i December. Luften er da taaget, og Solen staar paa Himlen i en tør Dis, og bleg som Maanen, saa at Øjet taaler at se dens Skive.

Naar man kommer indenfor den egentlige Kyststrækning med den forholdsvis nøgne, sandede og saltholdige Bund, finder man en overordentlig frodig og mangeartet Plantevækst med mægtige Træer og store Skove baade paa Slettelandet og op ad Bjergene, og her dyrkes i Nutiden med rigt Udbytte Oliepalmer, Jordnødder, Kaffe, Kakao, Kautsjuk, Gummi, Indigo, Ris, Ricinus (amerikansk Olie) og mange andre værdifulde Planter. Ogsaa Dyreverdenen er rig og storartet. I Skovene og paa Sletterne lever der Løver, Aber og Leoparder, Bøfler, Antiloper og Slanger, og i Sumpene og Floderne findes Skildpadder, Krokodiller, Flodheste og mange andre Dyr. Elefanten, som tidligere fandtes i Guinea i Mængde, ses nu kun sjældent. Fiskerigdommen er stor, og Fugle- og Insektverdenen mangfoldigartet og ejendommelig. Befolkningen bestaar af Negerstammer, blandt hvilke nogle af Kystboerne er fortrinlige Søfolk.

Det var i dette Land og i denne Befolkning, Portugiserne trængte sig ind, og for gode Ord og Betaling fik Lov at bygge Forter og Handelsloger (udt. Losjer) og handle med de Indfødte; men i Længden tillod andre evropæiske Nationer dem ikke at være ene om disse Fordele, *Englænderne* og *Hollænderne* gjorde de første og største Skaar i Portugisernes Magt i Guinea, i mindre Grad *Franskmændene*. Fra Midten af det 17de Aarhundrede optræder her ogsaa *Svenske* og *Danske*.

---

*) *Harmatta* er arabisk og skal betyde tør Vind.

Den Del af Guineakysten, der strækker sig fra Vest til Øst, og som med et fælles Navn kaldes *Øvre-Guinea*, fik tidlig af de Søfarende Navn efter de Handelsvarer, som særlig udmærkede dens enkelte Dele. Man bevarer endnu Navnene *Peberkysten*, *Tand-* eller *Elfenbenskysten*, *Guldkysten* og *Slavekysten*.

Det var paa *Guldkysten*, at *Danskerne* skaffede sig Indpas. Nogle Købmænd i Glückstadt i Holsten stiftede det første *Dansk-Afrikanske Kompagni*. En Forfatter siger, at de i Akra købte et Fort af Portugiserne og kaldte det *Christiansborg*. En anden fortæller derimod, at Danskerne begyndte med at anlægge en Handelsloge paa dette Sted i 1650, og at først 1659 blev den gjort til et Fort, der senere yderligere befæstedes og blev de Danskes Hovedfort, medens der spredt i Landet oprettedes andre danske Loger og Forter.

I 1652 havde et *Svensk-Afrikansk* Kompagni rejst et Fort *Carlsborg*, det nuværende *Cap Coast Castle*, tyve Mil Vest for Christiansborg og i Landskabet *Fetu* (udenfor Lokalkortets Omraade), og her i Nærheden havde Danskerne — eller fik i et af de nærmest følgende Aar — en Handelsloge, lige ved Negerbyen *Cap Coars*. I 1658 kom et dansk Skib til Kysten fort af en vis Henrik Carloff, som tidligere havde været Guvernør i Guinea i svensk Tjeneste. Han passede Tiden om Morgenen ved Gry, da Svenskerne paa Carlsborg lukkede Porten op for Negrene, der skulde ind til Arbejde, trængte med sine Folk ind, overmandede Svenskerne og tvang Kommandanten til at afstaa baade Fortet og de svenske Handelsloger til Danskerne. Da Carloff sejlede bort, gav han Kommandoen til en Samuel Schmidt, som i 1659 »uden Kongens og det allernaadigst geoctroierede [kgl. begunstigede] afrikanske Kompagnis Viden og Vilje«

Fortet Frederiksborg i Fetu.
Efter et Maleri, som findes i Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg.

afstod Fæstningen og flere andre danske Pladser til Hollænderne. Men Negrenes Konge *Henniqua*, som var Svenskernes Ven, angreb Hollænderne og erobrede Fæstningen, som han igen i 1660 overlod til Svenskerne, der havde sendt nyt Skib til Guinea under en Hamburger, Kaptajn Anton Vosz. Imidler-

tid havde Danskerne betalt Negrene for Tilladelse til at bygge et Fort *Frederiksborg* paa et lavt Bjerg i Nærheden og i nogen Afstand fra den danske Handelsloge i Negerbyen.

I 1663 døde Kong Henniqua, og da der i tre Aar ikke havde været svensk Skib paa Kysten, troede alle, at det var forbi med det Svensk-Afrikanske Kompagni. Negrene vilde derfor tilegne sig Carlsborg og overdrage det til en anden Nation. En tidlig Morgen i April 1663, medens Kommandanten Anton Vosz var spaseret ud i Marken for at se til Majsen, gik den fetuiske Brafu (Hærfører) under Venskabs Maske med sine Folk ind i Fæstningen og tog, hvad der var af Varer og af Guld, hvilket Svenskerne anslog til c. hundrede og halvtreds Pund.

Da dette Spil var forbi, siger den gamle Beretning, gjorde Danske, Hollændere og Englændere deres bedste for ved Bon og Gaver at faa Lov at overtage Carlsborg, og Hollænderne løb af med Bruden i Maj 1663, paa Betingelse af, at de skulde leve i godt og venligt Naboskab med de danske Betjente i Landet. Det lovede de, men hvordan holdt de det? Den hollandske Kommandant, som havde mærket, at det vilde være det Hollandsk-Vestindiske Kompagni kært at faa de Danske spændt ud af Guinea som de Svenske, begyndte at virke i den Retning med Gaver til Kongen og de fornemste Negre i Fetu. Da dette og andet ikke hjalp, gav Hollænderne sig til at »synge deres gamle Sang paa Kysten«, og øvede Vold mod Danskerne, blokerede vore Landingspladser med deres Skibe og beskød vore ind- og udgaaende Kanoer. I Marts 1664 overfaldt de den danske Loge og slæbte de danske Handelsmænd til det hollandske Hovedfort *St. George del Mina* og handlede ilde med dem. Dagen

efter gav de sig til at beskyde vort Fort Frederiksborg fra Fortet, som nu hed *Cap Coars*, og fortsatte indtil en engelsk Flaade paa tretten gode Orlogs- og Handelsskibe d. 14de April tonede frem, forbandt sig med Danskerne, og forsynede os med Ammunition. Hollændernes Fort Cap Coars blev nu beskudt fra Sø- og Landsiden Dag og Nat, til Kommandanten Tobias Pensade blev nødt til at sende sin Fændrik til Frederiksborg for at slutte Fred. Dagen efter maatte Hollænderne trække ud af deres Fæstning og lade sig følge til Del Mina af Englænderne, som tog Cap Coars for *deres* Mund og holdt den siden som *Cap Coast Castle*.

Frederiksborg laa saa nær Vandet, at man fra Fortet kunde kaste en Sten i Søen. Højen eller Bjerget, man havde bygget det paa, var oprindelig ubeboet og bevokset med Træer og Buske; men efter at Fæstningen var rejst, byggede Negrene — som altid ved Forterne i Guinea — paa Skraaningerne i Ly af Fortet. Allerede i 1685 overgik dette Fort, paa en som det synes hidtil temmelig uopklaret Maade, til Englænderne.

Som i det foregaaende antydet kunde Evropæerne ikke uden videre oprette Handelsstationer og bygge Forter paa Kysten. De maatte altid have Tilladelse af de Indfødte, der betragtede Jorden som deres. De maatte betale noget — ofte ret betydeligt — for Tilladelsen straks, og aarlig en vis Tribut.

I det danske Hovedfort Christiansborg i Akra samledes alt, hvad de andre danske Forter og Loger opkøbte af de Indfødte, og her foregik al dansk-guineisk Handels Ud- og Indførsel ved danske og fremmede Skibe, som ankrede paa Rheden.

Evropæerne købte af Negrene Guld, Elfenben

Christiansborg. 1806.
Efter et engelsk farvelagt Kobberstik, tilh. Kapt. H. V. Wrisberg, hvis Bedstefader var Dansk Guvernør i Guinea omkring 1800.

(Elefanttænder), Farvetræ, Voks og Krydderier, som førtes til Evropa; men den vigtigste Handelsvare var dog *Slaver*, som førtes til Vestindien og Amerika. Handelen var en Byttehandel. Evropæerne betalte med for Eks. Lærred, trykte Sirtser og Bomuldstøjer, Tæpper, Silketøjer og Silkebaand, pressede Kobber- og Messingarmbaand, Koraller, Glasperler, Mundharper, Messingbækkener, Kobberkedler og Kasseroller, Tinskeer, Knive, Medekroge, gamle opblokkede Hatte med Flitterbaand, Bjælder, Flintesten til Fyrtøj, Sy- og Knappenaale, Klokker, Laase, Spejle, Farver, Brændevin (i Mængde), Tobak og Piber, og efterhaanden ogsaa Bøsser og Krudt.

Det første Dansk-Afrikanske Kompagni synes at have haft en krank Skæbne og at være sygnet hen som det svenske. I 1672 tilraader det danske Statskollegium derfor Kongen at »underholde af Krigskassen 20 Mand til at conservere Logierne oc Fortresserne paa dend Guineeske Kost«*) og at støtte Handel og Sejlads der paa Kysten. Der tales ogsaa om Dannelsen af et nyt Kompagni.

Aaret forud, nemlig 1671, havde nogle Mænd i Kjøbenhavn oprettet det første *Dansk-Vestindiske Kompagni*, som straks havde udsendt et Skib til Vestindien, hvor det lagde til ved Øen St. Thomas, som nylig var forladt af Englænderne. Øen blev tilegnet for Danmark, og der indfandt sig hurtig Kolonister, især hollandske, som havde været der før, og et Fort blev rejst; men den unge Koloni trivedes kun smaat, bl. a. af Mangel paa Negerslaver til at dyrke Jorden. Det laa da nær at forbinde det vestindiske

*) *J. Lindbæk*: *Aktstykker og Oplysninger til Statskollegiets Historie*, 1660—1676. Kbh. 1910.

Iserts Breve fra Dansk Guinea.

Kompagni med det guineiske og overføre Slaver til St. Thomas direkte fra det danske Hovedfort i Guinea. Nogen livlig Handel drev det Dansk-Vestindiske- og Guineakompagniet dog ikke; det overkom til Tider kun at sende et Skib om Aaret til Guinea med Varer, faa det fyldt med Slaver til Vestindien, og der fra lade det gaa hjem til Danmark med vestindiske Produkter, navnlig Tobak og Sukker. Det synes desuden, at det i alt Fald i Begyndelsen har været ved Hjælp af Hollændere, at man drev de oversøiske Foretagender. I et Statskollegiemøde i Januar 1675, hvor bl. a. Griffenfeld som sædvanlig i den Periode var til Stede, blev det foreslaaet, at man skulde stille sig imødekommende med Hensyn til Religionsfrihed overfor de hollandske Søfolk, der var bosatte i Landet, da de ellers vilde flytte bort, til stort Afbræk for Handelen, »och ingen anden her udi Landene skulde kunne findes, som Coursen och Handelen paa Guinea, Ost- og Vestindien sampt andre saadanne Platser forstaaer eller kiender.«*)

Da det Dansk-Vestindiske og Guineakompagniet saaledes ikke var foretagsomt og desuden ved sin Begærlighed og sine snevre Handelsbestemmelser voldte Kolonisterne i Vestindien store Vanskeligheder, endte det med, at Staten købte og i 1755 overtog alle dets Besiddelser i Vestindien og Guinea. Den guineiske Handel blev derefter overdraget eller knyttet til et andet Kompagni, det Ostersøiske.**) Men Danmarks Forhold i Guinea blev ved den nye Ordning neppe

*) *J. Lindbæk: Aktstykker og Oplysninger* etc.

**) Danmarks Stilling til Guinea er endnu ikke indgaaende historisk behandlet, og kan her kun overfladisk berøres. Forhaabentlig vil Hr. *Kay Larsen* berige vor Literatur med et Værk om Dansk Guinea i Lighed med denne kyndige Forfatters store og smukke Arbejde: *De dansk-ostindiske Koloniers Historie.*

meget bedre. Nogle Menneskers Drømme om og Forsøg paa nogle Aartier senere at skabe den danske Stat frugtbare og lykkelige Kolonier i Afrika bristede. Og da Slavehandelen i Begyndelsen af det 19de Aarhundrede ophævedes, var dermed den vigtigste Vare unddraget de guineiske Handelsbestræbelser; men at sætte Kraft ind paa andre Muligheder synes Danmark ikke at have været i Stand til.

Saaledes havde Staten da kun Bryderier og Udgifter af Besiddelserne i Guinea, og ved Christian den 8ndes Tronbestigelse besluttede Kongen straks, ved Overvejelse af Statsbudgettet, naar Lejlighed gaves, at afhænde »de besværlige Kolonier i Ostindien og paa Guineakysten«*). Kort efter, i 1845, solgte Staten de ostindiske Besiddelser, og i *1850 betalte England ifølge Traktat med Danmark 10,000 Pund Sterling eller 180,000 Kr. for alle de den danske Krone tilhørende Forter og Besiddelser paa Kysten af Guinea.*

Det danske Flag, som i to Hundrede Aar havde vajet i Guinea, forsvandt da fra Afrika.

Men Englænderne med deres mageløse Kolonisationsevne formaaede i Guinea, hvad Danskerne ikke mægtede. I Marineforeningens Medlemsblad *Under Dannebrog*, IX Hefte, 1916, meddeler *H. Nissen* i en Artikel *Guldkysten*, at fra Byen Accra (c. 3 eng. Mil fra Christiansborg) er anlagt Jernbane et Par hundrede engelske Mil ind i Landet, og at paa Rheden ankommer og afgaar næsten hver Dag store Dampskibe. I Aaret 1913 udførtes alene herfra 56,000 Tons Kakao foruden Guld, Elfenben, Palmeolie, Mahogni etc. For at lette den paa Grund af Brændingen

*) *A. D. Jørgensen: Danmarks Riges Historie*, VI Bd., Kbh. Kria.

saa vanskelige Transport af Varer til og fra Skibene er man nu i Færd med at bygge en lang Bølgebryder, bag hvilken Baadene med Sikkerhed skal kunne lande. Om selve Christiansborg, der er Guvernørens Residens, skriver Hr. Nissen, at den bærer stadig det oprindelige Navn, og over Portalen og over Døre findes endnu Christian den 7endes Navnetræk. Fæstningens Beliggenhed omtales som saare gunstigt valgt, idet den er anlagt paa et højtliggende og mod Havet fremspringende Klippeparti, og saaledes, at den kun kunde angribes paa to Sider. Omgiven af høje, c. fem Alen tykke Mure med Skydeskaar og Skydehuller, og armeret med halvtreds Jernkanoner, maatte Fæstningen anses for uindtagelig. Selvfølgelig er Jernkanonerne kasserede af Englænderne, men paa øverste Platform staar endnu seks smaa Malmkanoner med Frederik den 5tes og Christian den 7endes Navnetræk. Saa godt som alt Materialet til Opførelsen af denne Fæstning maatte hidføres den lange Vej fra Evropa, og maatte oplosses paa en Kyst, hvor Atlanterhavets aldrig hvilende Dønning former sig til en mægtig Brænding, hvorigennem Forbindelsen mellem Kyst og Skib kun kan opnaas med dertil egnede Brændingsbaade, og trods de Indfødtes vidunderlige Færdighed i at styre dem, naar de som Pile paa Brændingstoppen suser mod Land, kæntrer de ofte, inden Strandbredden naas. Betænker man dette, vil man forstaa, at det er et imponerende Bygningsarbejde, der her er udført.

Om Befolkningen i fordums Dansk Guinea nu til Dags skriver den samme Forfatter, at den mandlige Del er i Modsætning til Nabokysternes meget doven. Som Baadfolk er de ypperlige, men den

største Del af Arbejdskraften i Land maa indføres andetsteds fra. Kvinderne derimod er gode til Arbejde og billige; deres Løn er 45 Øre om Dagen. De fleste Kvinder optræder med en kunstig, høj og meget anselig Haarsætning, hvilket synes mærkværdigt, da Negerindernes Haarvækst ikke er stor; men ved Besøg paa Markedet faar man Løsning paa Gaaden, idet her falbydes betydelige Mængder af Madraskrølhaar.

Foruden de danske Kongers Navnetræk paa Fæstningen og Navneplader med danske Navne paa den fordums danske Kirkegaard ved Christiansborg, er her ogsaa andet, som minder om Danmark. Man kan blandt de Indfødte træffe adskillige med danske Navne; saaledes ser man over en sort Marskandisers Butik Navnet *Thomas Hansen* og over en sort Urmagers *J. Svanekier.* »Skade«, slutter Forfatteren sin Artikel, »at det ikke længere er Dannebrog, der vajer over Kolonien.«

Kundskab om Livet og Forholdene i Fortiden i dette afrikanske Land, hvori Danske i to hundrede Aar levede og virkede, og hvor mange døde i en altfor tidlig Alder, faas gennem nogle faa Bøger, skrevne af Folk, der har tilbragt Aar af deres Liv i Guinea som Præster eller i anden Stilling i dansk Tjeneste.

En af de vigtigste af disse Bøger er Lægen *Paul Erdmann Iserts Reise nach Guinea* etc., Kph. 1788, en Samling Breve, som her forelægges Læseren i noget forkortet og bearbejdet Skikkelse, idet Partier, som enten er uvæsentlige eller maa antages at være af mindre Interesse for en Nutidslæser, er fjernede.

Da Isert ifølge hele sit Forhold til Guinea, og

ikke blot paa Grund af Brevene fortjener særlig Omtale, vil man bag i Bogen finde et Afsnit om hans Liv med de desværre kun faa Oplysninger, det har været muligt af finde.

I den foran (S. VI) meddelte Bogliste har jeg nævnt de mig bekendte Bøger over Guinea af Folk i dansk Tjeneste. Af disse Bøger er Overkobmand *Rømers* og Præsterne *Rasks* og *Monrads* af overordentlig Interesse, og jeg har saavidt muligt fra disse taget Enkeltheder af Vigtighed og indføjet dem som Fodnoter paa de Steder i Iserts Breve, hvor de som forklarende syntes mig at høre hjemme. Oftest har jeg gengivet frit, dog, saavidt det lod sig gøre, med Forfatternes egne Ord; men i nogle Tilfælde, hvor Stilen ikke krævede Forandringer, har jeg aftrykt ordret og i Anførselstegn.

Hvad Maal og Vægt angaar, har jeg holdt mig til Iserts Brug af Mil, Alen, Fod, Tommer, Pund osv., fordi de passer i Stilen, og Læserne endnu i lange Tider vil være fortrolig med dem; desuden gælder Milen for Kortet bag i Bogen. Derimod har jeg maattet omsætte Iserts Dalere i Kroner. Daleren omkring Aar 1800 var nemlig ikke den Daler, der ved vort ny Møntsystem i 1875 blev til en Tokrone, men havde en Værdi omtrent som den amerikanske Dollar, som det vilde være for besværligt for Læseren idelig at skulle omsætte i Kronemønt.

Kortet bag i Bogen er fremstillet efter et Kort i Det kongelige Bibliotek. Paa Originalen findes Landets forskellige Negerstammer betegnet ved forskellige Farver, men da disse ikke er medtagne her paa Kortet, træder Kortets Figurliste delvis ud af Brug. Ved Rosar-Plads forstaaes dyrket Jord. Kortets Forfatter har dog sikkert benyttet Tegnet for Rosar-

Plads for lidt, idet alle Negerbyer naturligvis har haft Jord, de dyrkede.

Billederne i Bogen stammer fra forskellige Bøger og Samlinger, og jeg har fundet det rigtigst at skrive under hvert enkelt, hvorfra det er.

Kjøbenhavn i Marts, 1917.

INGEBORG RAUNKIÆR.

ISERTS BREVE.

FØRSTE BREV.

Hovedfortet Christiansborg paa Guineakysten,
10ende Novbr., 1783.

De ved, kære Ven, at jeg den 2den Juli iaar gik ombord paa Kompagniets Skib *Prins Frederiks Haab* som Passager for at gøre Rejsen med fra Kjøbenhavn til de danske Besiddelser her. Næste Morgen lettede vi Anker, ved Middagstid gik vi forbi *Hveen* og var snart ved *Helsingør*. Da Vinden var imod, og Luften tyknede, vovede vi ikke at gaa ud i aaben So, men kastede Anker her, hvor vi blev liggende en seks Dages Tid. Det er en forbavsende Mængde Skibe, som altid ligger her. Jeg talte i Øjeblikket over 150.

I Vesterhavet var vi næsten tre Uger, fordi Vinden ikke var os gunstig, og naar vi endelig fik den i det gode Hjørne, var den saa svag, at vi kun kom ganske lidt fremad. 29nde Juli saa vi omsider *Dover* og *Calais* paa den engelske og den franske Kyst. Ved Aftenstid drejede Vinden, og vi kunde derfor ikke gaa ind i *Kanalen*, hvis Munding her er temmelig smal, men blev nødte til at vende om til 1ste August. Den 14de saa vi det sidste af Evropa, nemlig den franske Ø *Ouessant* (eng. Ushant) ud for *Brest* og var nu i den *spanske Sø*.

I Slutningen af August var vi omtrent paa Højde med *Madeira*. Skibet var da omgivet af Boniter, hvis sølvskinnende Bug spredte et fosforagtigt Skær gennem Vandet. Nætterne var mørke, og man kunde tydelig se Havvandets Lysen. Det er et betagende Syn, naar det blæser noget, og Skibet gor Fart; thi det er da, som om man flyver igennem en gnistrende Strøm af Ild.

1ste September saa vi Land forude, op over Skyerne. Søfolkene mente, det var Pico de Teyde paa Teneriffa, som er et af Jordens mægtigste Bjerge, men det var Øen *Palma*, en af de kanariske Øer.

Natten mellem 4de og 5te Septbr. passerede vi Krebsens Vendekreds, hvilket Matroserne ombord fejrede ved de sædvanlige Løjer, som man kalder at »hønse«.

Den 7ende Septbr. om Morgenen, da vi var imellem Øerne ved det *grønne Forbjerg* (Cap Verde), fik vi det første Trope-Uvejr, en saakaldt Travat. Paa Guineakysten regner det aldrig paa anden Maade. Luften kan være ganske klar paa nær en lille sort Sky i Øst. Naar Uvejret kommer, opstaar en heftig Storm, og med den bliver Himlen overtrukken af Mørke. Det tordner, lyner og stormer, og til sidst plaskregner det. Dette plejer ikke at vare mere end en til to Timer; saa er Himlen igen klar. Det grønne Forbjerg er berygtet for sit næsten altid stormfulde Vejr. Hvad der ved dette første Uvejr mest interesserede mig, var en Skypumpe eller Hvirvelsky, som hang med Spidsen ned i Havet og drejede sig fra Øst mod Vest. Det er et af Naturens frygteligskønne Skuespil. Vore Søfolk, som kendte Hvirvelskyens Magt, var ikke lidet ængstelige; thi det skal ikke være usædvanligt, at den river Skibe med sig

eller driver dem i Dybet. Om Eftermiddagen saa jeg en lille staalblaa Landfugl, der kom og satte sig paa Skibet.

Delfiner viste sig i Havet i Mængde, og henad Aften kom to Svaler flyvende og overnattede i Masten.

Den 8nde Oktober fangede vi tre store Hajer, saakaldte Menneskeædere, hvoraf den ene vejede 250 Pund. I Almindelighed har Søfolk Uvilje mod at spise disse Dyr; for, siger de, Hajer spiser Mennesker, og spiser man Hajer, og man har en eller anden skjult Sygdom i Kroppen, bryder den straks frem; jeg delte ikke deres Frygt, og jeg fandt Hajkødet ganske velsmagende, især det, der var i Nærheden af Bugen. Det øvrige Kød af den fuldvoksne Haj er noget haardt, og faar en stærk Orangefarve ved at koges.

Flyvefiskenes Masser tiltog overordentligt i disse Egne; man saa dem stige op af Havet i Skarer paa Tusender. Men i Forhold til Flyvefiskenes øgede Mængde var ogsaa deres Fjenders Tal forøget. I Luften lurede hvide og graa Maager og andre Havfugle paa dem, og i Havet gjorde Dorader*) og Boniter og mange andre Fisk dem Livet surt. Vi fangede nogle af Boniterne, dels paa Krog, dels med Harpun; de vejede femten Pund eller mere.

Den 13de Oktober saa vi *Cap Tres Puntas* eller de tre Spidsers Forbjerg paa *Guineakysten*, og snart derefter det første hollandske Fort. Vi holdt os tæt ved Land, og havde den Fornøjelse at se Hollændernes Hovedfort *St. George della Mina* og Englændernes Hovedfort *Cape Coast* foruden mange andre, mindre

*) Dorade betyder »den gyldne«, efter denne Fisks pragtfulde Farve og Glans.

Forter. Om Aftenen kom en smuk Spætte og satte sig paa Skibet, og blev fanget med Hænderne.

Den 16de Oktober befandt vi os paa *Christiansborgs* Rhed og ved Maalet for vor Rejse, efter at vi havde været omtrent seksten Uger undervejs, og uden at nogen i den Tid havde haft Foden paa Land. En stor Kano eller Baad, lavet af en Træstamme og med en Besætning af femten roende og syngende Negre, kom straks ud til os. Skibene, som driver Handel ved Guinea, er nødte til at kaste Anker en Mil eller halvanden fra Land, fordi Vandet her langs Kysten er meget lavt, saa at et Skib ved en pludselig Stormbyge let kastes ind i Brændingen, hvor det er uhjælpelig fortabt. Vi trakterede vore Negre med Brændevin, en Drik, de har i højeste Grad Smag for, og Kaptajnen og Passagererne gik straks med dem til Land.

Evropæerne har forgæves prøvet at gaa til Land gennem Brændingen med deres smaa Baade med smal Stævn; Baaden kæntrede næsten altid. I mindre end tre Kvarter gjorde vi i Kanoen Turen fra Skibet til Brændingen. Negrene begyndte at forberede sig til at bryde igennem den. Kano-Kaptajnen holdt en lille Tale til Havet og ofrede en Smule Brændevin til det, idet han draabevis lod det falde ned i Søen, hvorefter han slog med knyttet Næve paa baade den ene og den anden Kant af Fartøjet. Han formanede os Evropæere til at holde os fast. Den hele Historie udførte han med en saadan Alvor, at vi var tilmode næsten som om vi blev beredte til Døden. Hertil bidrog desuden, at Negrene flere Gange begyndte at ville sætte igennem, men roede tilbage igen, fordi de ikke havde truffet det rette Tidspunkt. Dette skal de ikke saa sjældent gøre med Vilje for at pine de

Hvide i Brændingen saa meget længere, i Forventning om at faa en saa meget desto større Flaske Brændevin for al den Møje, de har haft. I Løbet af nogle Minuter var vi lykkelig sat over, og vort lille Fartøj stod fast i Sandet. Nogle haandfaste Negre kom nu ud fra Stranden og bar os paa deres Skuldre ind paa tørt Land.

Det var næsten Aften, da vi kom i Land. Gud! Hvor forunderlig forskelligt var ikke dette Sted fra det, jeg for seksten Uger siden forlod! En ny Himmel, en ny Jord, nye Mennesker, Dyr og Planter! Alt omkring mig her er smukt, meget smukt! Men maaske ser jeg det kun saaledes, fordi det er mig nyt. Men hele den menneskelige Natur er jo ligesom syg af Længsel efter at kende det nye, hvorfor skal jeg da skamme mig over den i Menneskeheden indplantede Drift, naar den viser sig i mig? Negrene af begge Køn ønskede mig velkommen, hvor jeg kom, med deres venlige Adieu a hura! (Goddag Herre!)

Christiansborg er den danske Nations Hovedsæde i Afrika. Det var dens første Besiddelse, og ligger fem Grader og fireogtyve Minutter nordlig Bredde midt i Landskabet *Akra*.

Det var i Begyndelsen et lille, men meget solidt bygget Fort. Nu er det en højst underlig Sammensætning, fordi man af Hensyn til det voksende Antal Bestillingsmænd har været nødt til at bygge til her og der, indtil man snart ikke mere ved, hvad det hele nogensinde har været bestemt til. Tidligere Overkøbmand i Guinea *L. F. Rømer,* som var Kommandant paa Fredensborg, har tegnet baade Christiansborg og Fredensborg, hvilke Tegninger er temmelig rigtige; men efter Rømers Tid er der i 1778 paa Sydvestsiden opført et stort, solidt muret Batteri, som er an-

selig bestykket med Kanoner af forskellig Størrelse, hvorved vi, om det skulde blive nødvendigt, vil være i Stand til at hilse paa de os nærliggende hollandske og engelske Forter. Udenfor, paa Nordøstsiden, har man desuden opført et langt Hus af Sten, først bestemt til at være en Kirke, men nu forvandlet til et Pakhus. Hvor Fortet er højest, er det i fire Etager, hvilket, i Tilfælde af Belejring af Evropæere, kan vise sig at være meget uheldigt.

Saa anseligt som Fortets Ydre i nogen Afstand virker baade mod Sø- og Landsiden, saa upraktisk er det i sin indre Bygning. Ikke blot er Værelserne — ogsaa dem for de højere Embedsmænd — yderst smaa, men de fleste er desuden saa lave, at en voksen Mand ikke kan staa oprejst i dem. Hertil kommer, at Murene i den gamle Del af Fortet er indtil fire Fod*) tykke, og Vinduerne ikke større, end at man knapt kan stikke Hovedet igennem dem. Man er følgelig berøvet det i et hedt Klima saa nødvendige Luft-Gennemtræk, og da enhver ikke har mere end ét Kammer til sin Raadighed, og man her maa have alle sine Ejendele og Brugsgenstande og desuden sove, saa vil De let indse, at Stedet alene er nok til at gøre Folk syge**). Vi vilde være lykkelige, hvis man blot

*) Rømer siger fire Alen. En senere Forfatter siger fem. Isert mener maaske, Muren ved Vinduerne er fire Fod tyk.

**) Rømer skriver, at det gamle Forts Pakrum var Hvælvinger, der ikke rummede mange Varer, og især var der ikke Plads til Brændevinen, thi hvert Skib bragte 30 a 40.000 Potter Brændevin, og man blev da nødt til at lægge Ankre med Brændevin ind i Betjentenes Værelser. »Dette forvolder stor Leccagie [Lækage] eller rettere Drikagie; der var ikke heller Værelser nok for Evropæerne, men de lagde somme Tider 4 a 6 i et lidet Værelse.« En Guvernør fik da bygget en stor Bastion paa Nordvestsiden, over halvt saa stor som hele Fortet. Derunder var tre store, hvælvede Pakrum, og »siden havde vi ikke nødig at lægge vores Brændevin i Betjentenes Værelser.«

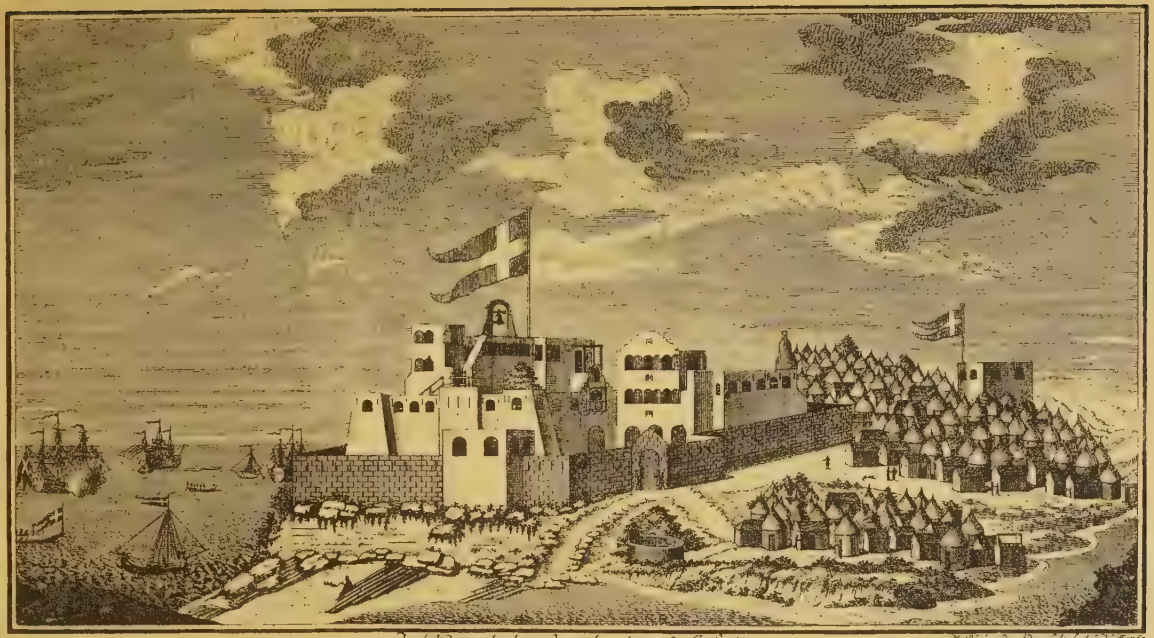

Det Kongelyche Danske hoved Castell
Christiansborg
ved Accra
paa Cysten Guinea naar man seer det i S:W.

Efter et Kobberstik i L. F. Rømers Bog om Guinea.

lod bygge et Slags Kaserne med rummelige Værelser til os udenfor Fortet, til at være i om Natten. Det vilde kun koste meget lidt, da Byggematerialerne haves paa Stedet.

Senere mere!

ANDET BREV.

Lejren ved Ada, ved Floden Volta,
d. 29nde Dec., 1783.

Neppe havde jeg afsendt mit sidste Brev, før jeg fik Ordre fra den herværende Guvernør, Hr. *Kiøge,* fra *Ada* ved Floden *Volta*, til at komme ned til ham og hans Armé af Negre, som for nogle Uger siden havde samlet sig i Lejr der for at bringe en anden Negernation til Fornuft. Denne anden Nation hedder *Augnaere* og bor paa den anden Side af Volta.

Allerførst et Par Ord om min første Landrejse i Afrika. At rejse her er noget ganske andet end at rejse i Evropa. Man har hverken Heste eller Vogne, men bliver baaret i en saakaldt Hængekøje, der er et Lagen, bundet til en Stang, som Mennesker bærer paa Hovedet*). Til en Rejse paa ti Mil behøver man otte Negre, der skiftevis to og to afløser hverandre. De er meget øvede i Bestillingen, og gaar i Almindelighed Vejen fra Christiansborg til Fredensborg, som man anslaar til ti Mil, i tolv Timer. Hvis det ikke haster med at komme afsted, rejser man helst om Natten og undgaar den stærke Daghede, som her er

*) Eller den bæres paa Skuldrene. Den Rejsende sidder paa en Pude i Hængekøjen.

særlig plagsom ved, at Sandet kaster Solstraalerne tilbage: Negrene gaar altid saa nær Havet som muligt for at nyde godt af det af Brændingen bestandig fugtede Sand.

Tre Fjerdingvej fra Christiansborg ligger den første Negerby, som hedder *Labodej*. Den har i Begyndelsen af dette Aarhundrede haft et lille Fort, hvoraf man endnu ser Resterne. »Dengang,« siger Labodejerne, »stod vi i vor fulde Flor.« De er altid i Forbund med *Ursunegrene*, hvis Negerby hørte til Christiansborg, men blev brændt af de hollandske Akranegre i en Krig for seks Aar siden. Ursunegrene har siden den Tid boet lige op ad Fortet. Labodejerne er berømte for deres Orakel eller Fetish, som alle Akraere har den højeste Agtelse for, og deres Fetishhyttes Præst anses for alle akraiske Præsters Overhoved eller Biskop.

Omtrent to Mil fra Labodej ligger Negerbyen *Tessing*, hvor Hængekøjebærerne plejer at holde en lille Hviletime for, som de siger, at drikke Vand. Men Meningen er, at den hvide Rejsende, hvis han ikke selv medfører Forraad af den ædle Brændevin, maa kobe en Flaske hos Stedets Handelsmand i Faktoriet for dermed at traktere sine Negre. To Mil længere fremme kommer man til *Temma*, efter at man til venstre i Landet har passeret en lille Negerby *Ningoa*. I Temma staar et lille Fort, som blev forladt af Hollænderne i Krigen 1781, og hvor vi for Tiden har en Korporal, fordi Negrene har bedt om vor Beskyttelse, og siden dengang fører de vort Flag.

Atter to Mil, og vi kommer til en anden Negerby, *Ponny*, som er af Storrelse som Temma og har som denne et forladt hollandsk Fort, og for Tiden et dansk Handelskontor under en Assistent. Men Forretnin-

gerne er ikke betydelige, fordi Stedet er saa nær ved baade Christiansborg og Fredensborg. Jeg blev et Døgn i Ponny, thi man havde sagt mig, at der var smukke Skaldyr her. Jeg fandt virkelig ogsaa baade dem og Planter og Insekter, som jeg hidtil ikke kendte. Fra Kysten ved Ponny gaar meget uregelmæssige Klipper langt ud i Havet, og imellem dem er opstaaet mindre Indvande eller Laguner, hvori man finder en Mængde forskellige Slags Sødyr.

To Mil længere fremme ligger de to Negerbyer *Store* og *Lille Prampram*. I Lille Prampram er en befæstet Handelsstation eller lille Fort, som tilhører Englænderne. Omtrent midtvejs mellem Ponny og Prampram kommer man igennem en Saltdam, saakaldet Reviere, som bestandig er i Forbindelse med Havet, og ved Flodtid ofte saa dyb, at Vandet her naar Negrene til Skuldrene. Den er desuden meget bred. Man kalder den Ponny-Revieren. Den er fiskerig, og her findes især en meget velsmagende Fisk, der kaldes Hardis, og som ligner vor evropæiske Laks. I Nærheden af denne Dam saa jeg for første Gang den berømte afrikanske Kron- eller Fetish Fugl, en Hejre, hvis majestætiske Udseende var mig til ikke ringe Fornøjelse. Man holder denne Fugl i Ære, og ingen tør vove at skyde den. Naar Negrene ser den flyve, raaber de efter den som Børnene hos os plejer at raabe efter Storken. De kalder den Fetishens Trompeter eller Hornblæser, fordi den i Flugten skriger med en Tone, omtrent som den man frembringer ved at blæse i et Horn.

Igen to stive Mil fra Prampram, og man er endelig ved vort andet Fort *Fredensborg* ved Negerbyen *Ningo*. Her var da min første rigtige Station. Fredensborg er bygget af Danskerne i Aarene 1735—41.

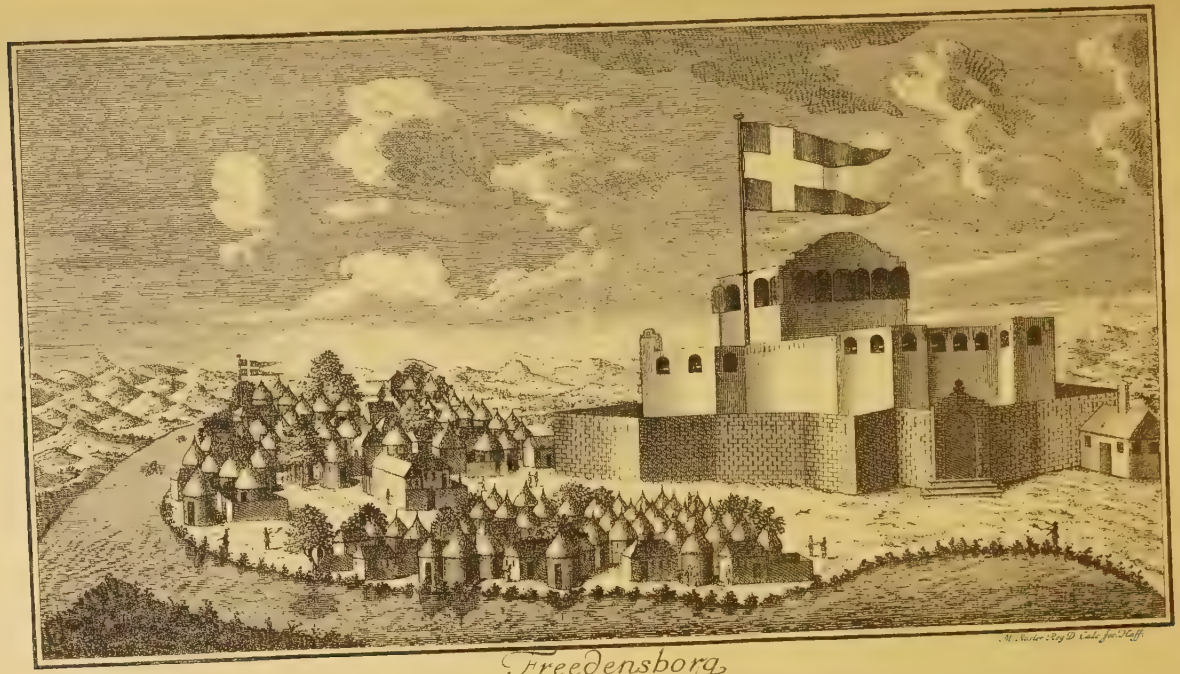

Freedensborg
ved Ningo
paa Cysten Guinea naar man seer det i N:O:

Efter et Kobberstik i L. F. Rømers Bog om Guinea.

Det er en regelmæssig-langagtig Firkant med fire Bastioner, og med en rummelig Gaardsplads. Det har et saakaldt Forværk, en Mur udenom, og alle Byens Negre kan magelig rummes indenfor Muren i Tilfælde af Overfald*). Under Overkøbmand og Kommandant Hr. *Kipnasses* Ledelse har man søgt at forbedre selve Byen, og forsynet den med solide Pakhuse og Boliger for Haandværkere og Soldater. Fortet har en Fejl ved den nordøstlige Bastion, idet Muren her er revnet fra neden og opad, og Bastionen er derved bleven ubrugelig. Man flikker paa Muren saa godt man kan, men bruger man bare de fire Kanoner paa Bastionen en eneste Gang, er Revnen der igen, og man vil blive nødt til at bygge en ny Bastion eller maaske et helt nyt Fort.

Negerbyen, som ikke er saa ganske lille, bestaar mest af runde Hytter som Hytterne ved Christiansborg. Ningoernes Sprog er anderledes end Akraernes. De regner sig til *Adamperne*, og kalder deres Sprog adampisk, som er en Blanding af Ashantisk,

*) Alle Forterne havde Forværk. Rømer skriver: Vi har nogle Gange paa Fredensborg maattet tage Negrene og alle deres Skramlerier ind i Fortets Gaard og paa Batterierne; dette er ikke alene til stort Besvær, men ogsaa farligt. Man kan ikke komme frem paa Batterierne med at lade, bakse og fyre en Kanon af, uden at man træder paa eller beskadiger en sort Kælling eller hendes Børn, og disse skraaler eller tuder da. Vi har en Cisterne i Fortet, og man har set, at de Sorte har brækket Laasen op og selv taget Vand i slige Tider, og vilde ikke være fornøjede med en Pot Vand om Dagen, som en Evropæer maa tage til Takke med. Vi maatte se igennem Fingre med det, og ikke engang spørge, hvem der havde gjort det, for ikke at faa indbyrdes Krig; thi vidste man, hvem der havde gjort det, maatte det straffes, og med 10 Evropæere mod 400 Sorte er Klammeri ikke heldigt; dertil er Partierne for ulige.

Krepeisk og Akraisk. Adamperne er et talrigt Folk, som ikke har en Konge, men lever i smaa Republikker. Adaerne hører til den adampiske Nation.

Efter at jeg havde hvilet her en Dag, tortsatte jeg min Rejse med nyt »Forspand« til *Ada*.

Vejen mellem Ningo og Ada er omtrent tolv Mil, og man træffer her for Tiden ikke en eneste Negerby eller evropæisk Station; man er derfor nødt til at være forsynet med baade Mad og Drikke, hvis man ikke kan sulte og torste i de seksten Timer, som Rejsen varer. Tidligere har der midtvejs mellem Ningo og Ada, og i nogen Afstand fra Havet, ligget en Negerby *Lai*, hvorfra Indbyggerne blev fordrevne og flygtede dels til Ningo, dels til Ada. Englænderne har haft en ubefæstet Handelsstation i Lai, men den er ligeledes forlængst forsvunden.

Omtrent en Milsvej for man kommer til Voltafloden, er ogsaa et Sted, hvor der engang har været en lille Negerby, *Fouthe*. Man kan endnu kende Stedet ved, at her findes et eneste Hus og nogle Kokuspalmer. Huset er bygget af Danskerne, og har tjent som Handelsloge i urolige Tider, da man frygtede Overfald af Augnaerne paa vor Handelsstation paa Øen Ada i Volta.

Det var ved Midnat, at jeg kom til det forladte Lai. Mine Negre var trætte og fandt for godt at hænge min Hængekoje med mig op imellem to Træer. Derpaa lagde de sig til at sove i det kolige Sand og overlod til mig, om jeg vilde sove eller vaage. Jeg ved, at jeg lukkede ikke et Øje. Fremmed i Landet, ukendt med Folkets Sprog og bange for vilde Dyr krob jeg meget snart ud af min Sæk og patruljerede med Sabel i Haand omkring mellem mine Negre, som sov fast og ubekymret paa Jorden. Det var en

Lykke for mig, at Nattens Dronning straalede i sin fulde Majestæt fra den skyfri Himmel; thi enhver Palmekvist, som hviskende bevægedes af Vinden, var mig i første Øjeblik en Tigers eller Panthers Komme. Men jeg blev skaanet for fjendtlige Overfald, og kun nogle melodisk syngende Frøer, som kom fra de nærliggende Sumpe og sprang omkring mine Ben, gennemborede jeg i min nervøse Ophidselse med vild Heftighed.

Morgenen brød endelig frem, og nu gik mine Negre ikke længer langs Stranden, men ind igennem Landet, hvor der næsten overalt var saa sumpet, at de ledige Negre mange Gange maatte trække Bærerne op af Dyndet. Dette foraarsagede en rar Stank, især for den, der, som jeg dengang, ikke havde nydt det mindste i fjorten Timer. Henved ni om Formiddagen naaede vi omsider Lejren ved Ada.

Vore Krigere modtog mig med Jubel. Nogle af dem afløste straks mine Bærere, og bragte mig i Galop til Guvernørens Telt. Hæren talte dengang kun 1200 Mand, fordi vore saakaldte *Reviernegre* manglede.

Lejren? Forestil Dem en Mængde uregelmæssige og redeagtigt spredte Græshytter, saa har De nogenlunde et Begreb om vore Troppers Lejr ved Volta. Hvert Negeri eller Negerby har her sine Hytter i Klynge sammen, og man kan straks af Antallet af disse maleriske Grupper af Hytter se, fra hvor mange Byer der er Negre i Lejren. Regelmæssige Gader tør man ikke vente at finde her saa lidt som i Negrenes rigtige Byer, og hvis man er kommen dybt ind imellem Hytterne, er man i Fare for ikke mere at kunne finde ud igen. Ethvert Negerfolk har desuden sin egen Maade at bygge sine Telte eller Hytter paa. Akraerne f. Eks. bygger dem som ordent-

lige Bønderhuse, men blot saa lave, at man ikke kan staa oprejst inde i dem. Dette anser Negrene ikke for en Fejl, for de bruger dem ikke til andet end til at sove i, og til Gemmested for deres Krigsredskaber. Væggene er af Palmeblade og Taget af et meget langt Græs. Indvendig holder de dem meget rene. Et vist Antal Hytter er omgivne af en Fællesvæg af Palmeblade og Græs og kaldes et Kvarter, hvorover en saakaldt Løjtnant har Kommandoen.

Bjergnegrenes Hytter er lave og daarlige. Reviernegrenes er meget bedre. Om disse Folk maa jeg foreløbig sige, at man ved Reviernegre forstaar de forskellige Indfødte i de mere eller mindre store Byer, der ligger enten paa de utallige Øer i Volta eller ved dens Bredder. Væggene i deres Lejrtelte er sammensatte af tykke, runde Straamaatter, og paa lignende Maade er Taget flettet saa fast sammen, at det selv i den heftigste Travat holder Vandet ude. Negrene fra Ningo og Ada hører til samme Folk og bygger omtrent som de andre Reviernegre, men ikke nær saa smukt.

Den 15de Oktober, den Dag jeg var kommen til Christiansborgs Rhed, havde man her ved Volta lagt Grundstenen til et nyt Fort, *Kongensten*. Da jeg af Navnet havde sluttet, at Fortet maatte være bygget paa noget som en høj Klippe, blev jeg ikke lidt forundret over, at det laa paa en leret Slette, hvor man i ti Miles Omkreds ikke kunde finde en eneste Sten større end en Bønne, selv om man kunde faa en Million for den. Da jeg gav min Forundring tilkende for Guvernøren, sagde han, at Fortet fortjente Navnet Kongensten saa meget desmere; thi alle Sten, som blev brugt til det, maatte bringes hertil paa Kongens

Regning enten fra Christiansborg eller endog fra Evropa.

Kongensten er en regelmæssig langagtig Firkant, 136 Al. lang og 130 Al. bred, med 4 Bastioner, som hver skal bære 6 Kanoner. Foreløbig vil man kun bygge de to Bastioner, ud mod Floden. Fortet ligger i lige Linje omtrent en Mil fra Havet og godt et Bøsseskud fra Volta, ud for Øen Ada, hvor vi tidligere havde vor Handelsplads. Mellem det ny Fort og Floden er de Hvides og Mulatsoldaternes Telte og Hytter, og mod Flodsiden er opkastet en Skanse, der er bestykket med Kanoner, som skal modtage Fjenden, der ligger i Lejr paa den modsatte Flodbred, hvis han vil forstyrre os i vort Arbejde. Midt imellem Kanonerne vajer det kongelige Flag fra en høj Flagstang, der er gravet ned i Jorden.

Da jeg havde været her i c. fjorten Dage, fik vi en Skibsladning Sten fra Christiansborg. De blev landsatte ved Stranden, og maatte bæres en Fjerdingvej over Land til en Flodarm af Volta, og derfra føres videre her til Fortet i Kanoer. Transporten over Land var den besværligste. Guvernøren bad Negrenes Fornemste om at overlade os af deres Folk til denne Transport. De bevilgede ikke alene dette, men hele Lejren brød op for at hjælpe, og da de undervejs vilde komme den fjendtlige Lejr meget nær, havde de udrustet sig aldeles som til Kamp.

Hvad Krigsudstyr angaar er Negrene som i andre Henseender højlig forskellige fra de evropæiske Nationer. Medens disse i det ydre indtil de mindste Enkeltheder tilstræber Enhed, gaar Negrene ud paa at udfinde, hvordan enhver blot kan blive saa ulig de andre som muligt. Selve Udrustningen er dog altid den samme. De vigtigste Ting, som en Neger-

kriger skal have, er et Gevær — indtil 300 Mile fra Havet bruger Negrene ikke mere Bue og Pile, men er alle forsynede med Geværer — en Patrontaske af Tiger- eller andet Skind, som bæres paa Maven og indeholder 12—16 Patroner med Krudt, plukket Bast til Forladning, og Blykugler, eller, i Mangel deraf, smaa Jernstumper eller tunge glatte Sten. Om Hofterne bærer han et Bælte af Læder eller Bomuld, hvortil Knive af forskellig Størrelse i Skede er fæstede. Over Skulderen har han ofte et Klæde eller Skærf, hvortil er fastgjort nogle Knive eller en Sabel, samt en lille Pung med ristet og knust Majs, og en lille *Kalebas**) til Drikkeskaal. Ved Hofterne bæres desuden en Bastsnor til at binde Fanger med. Hvad Dragten angaar, da har Krigeren ikke det sædvanlige store Klæde »*Mammalé*«, som Negeren plejer at bære som et Slags Bukser om Underkroppen fra Bæltestedet til ned over Læggene, men kun det lille Bugklæde »*Tæklæ*«.

Den almindeligste Hovedprydelse er en Hat eller Hjælm af Kohud, som man har trukken frisk paa en Blok og ladet torre, og derefter skaaret den pyntelig ud i Kanten. Andre har et Elefantøre, der ligeledes er trukket saadan tilrette, at det danner en Hjælm. Andre igen har lavet en Hvirvelknogle af en stor

*) *Kalebas* er Navnet paa en naturlig Træskaal, som dannes af den tynde, haarde, glatte, lette, ovale eller kugleformede Skal af Kalebastræets Frugter, der kan have alle Størrelser fra 4 · 5 indtil 30 Ctmtr. i Tværmaal. Frugten gennemskæres i to Halvdele, det indre skrabes ud, og den tynde Skal hærdes ved Kogning. Kalebassen er umaadelig nyttig og bruges efter sin Størrelse som Drikkekar, Ske, Ose, Tallerken, Vaskekumme, Krukke, Fad osv. Man har ogsaa flaskeformede Kalebasser. Kalebastræet dyrkes i Sydamerika og Vestindien.

Fisk til som en Hat, og pyntet den med en lang Hale af sort- og hvidspraglede Falkefjer. Det er især de fornemste Reviernegre, som bruger den Slags. Bjergnegrenes Hjælm er enten af Huden af en stor sort Abeart, eller af Tigerskind, som er tildannet saadan, at hvor Dyrets Øjne har siddet, ser Mandens Øjne ud, og ned ad Nakken paa ham hænger en lang Hale af Dyrets Skind, for at hans Udseende kan blive desto frygteligere. Andre igen har nogle umaadelig høje Straahatte, eller Huer af Maatter, osv. osv. En Masse Amuletter hænger rundt over hele Kroppen paa dem, og hver Amulet har sin særegne Betydning. Blandt Akraerne er det almindeligt at have en Mængde blødt Græs bundet under venstre Knæ. Enderne hænger ned som en Frynse med en Masse Knuder og Glasperler, hvoraf hver skal være af en egen Virkning. Ved Hænderne og om Halsen har Krigeren mange lignende Amuletter, og jo fornemmere Manden er, desto flere og kostbarere er disse Tryllemidler, som købes af Fetish-Præsterne. Blandt alle mig bekendte Negre har Krepeerne de fleste af den Slags Ting.

Hærføreren bærer desuden en rød- og hvidmalet Stav, som paa Midten er omvunden med et særligt Baand af Straa, og som Helten i Virksomhed ikke maa lægge fra sig.

En Løjtnant bærer en Sabel og kun sjælden et Gevær. Sabelen er af en særegen Slags og laves her i Landet, medens de som kommer fra Evropa ikke regnes for at du til andet end til at hugge Kvas med. I Almindelighed er Sabelen seglformet, ofte er to Blade fastgjorte i samme Fæste, som er udstyret med en halv Tomme lange Jernspidser, hvis Nytte jeg ikke er klar over; det skulde da være, at disse Torne

tillader Manden at holde Sabelen desto fastere, hvis Fjenden skulde finde paa at ville rive den fra ham.

Hvad Negrenes Krigsmusik angaar, da er Trommen altid det vigtigste Instrument, som man har i forskellige Størrelser og Former. Den laves af en udhulet Træstamme og er overspændt med Faareskind, men kun i den ene Ende, den anden er aaben. De mindre og almindelige Trommer bæres om Halsen i et Baand, men Regimentstrommen (om jeg tør kalde den saaledes) maa en Neger bære vandret paa Hovedet, og Trommeslageren gaar bagefter ham og slaar den. Den kan være indtil to Alen lang og tre Kvarter i Tværsnit. Trommestikkerne er hageformede.

Et andet Musikinstrument i Krigen er Hornet. Man bruger dertil Tænderne af unge Elefanter, og ved Spidsen, men paa Siden, er Hullet skaaret til at blæse i. Tonekunstnere paa dette Instrument forstaar at blæse det saaledes, at de i Toner kan kalde enhver ved hans Navn*). Naar en Afdeling under Kampen begynder at tabe Modet, blæser Hornblæseren paa den Øverstkommanderendes Befaling flere Gange Navnet paa Løjtnanten eller Føreren for den vigende Flok for at indgyde Delingen Mod.

Endelig er den store Solskærm eller Parasol og Flaget Nødvendigheder ved et Krigsoptog.

Saaledes udrustet drog den hele Hær da til Stedet, hvor Stenene skulde bæres hen, og derfra videre i en

*) Den berømte Afrikarejsende Mungo Park fortæller om et muhamedansk Negersamfund, hvor Aftenbønnen blev tilkendegivet ikke ved en Præst men ved Trommeslag, hvortil man blæste paa store udhulede Elefanttænder. »Dette Instrument«, siger han, »ligner et Horn. Tonen er meget melodisk og forekommer mig af alle kunstige Toner mest at ligne Menneskestemmen.

vis Orden til Stranden. Enhver bar paa Tilbagevejen sine Sten paa Hovedet tillige med sin Hjælm. Selv de Herrer Løjtnanter vilde ingen Undtagelse være, men bar ogsaa deres. Enhver sang paa Marschen i sit eget Sprog en drabelig Krigssang, hvori der navnlig forekom Omkvæd som: Hvor vil vi dog smadre Hovederne paa Jer, Augnaere!

Da Arbejdet var tilendebragt — det varede ikke over fire Timer — blev de trakterede med Brændevin, og vendte tilbage til Lejren. Ved denne Lejlighed blev der skudt nogle Bøfler og en Abe af overordentlig Størrelse.

Men jeg har endnu ikke fortalt Dem om Aarsagen til Felttoget, og vil derfor gøre det her:

Siden umindelige Tider har *Adaerne*, som bor paa denne Side, Vesten for Volta og paa Øen Ada i Floden, været i Fjendskab med Augnaerne, Østen for Floden. De hyppige Stridigheder imellem disse Folk har oftest deres Grund i Uenighed om Fiskerigrænser. Da begge Nationer bor ved Volta, er det naturligt, at de begge maa have Ret til at fiske i Floden, men de har aldrig kunnet blive enige om, hvor langt enhver fra sin Bred maa vise sig paa Floden. De ragede desuden uklar, naar nogen i den ene Nation havde Penge tilgode hos nogen i den anden og ikke fik dem; men ogsaa den pure Misundelse, naar den ene Nation havde det bedre end den anden, var Aarsag til Krig, som begyndte lejlighedsvis med smaa Sammenstød, indtil Parterne var bleven saa forbitrede paa hinanden, at Krigen blev almindelig. Adaerne paadrog sig især deres Naboers Misundelse, dels ved at de havde Europæere (nemlig vor Loge eller Handelsplads), og dels ved deres blomstrende Saltværker eller Saltudvinding, som bragte dem deres meste Rigdom, fordi de kunde

sælge Saltet saa fordelagtigt til Bjergnegrene og *Ashantierne*. Men det er her som sædvanligt i Verden, at naar et Samfund er paa Toppen af Velstand, forfalder det til Overdaadighed og Magelighed og gaar sin Undergang imøde, — saaledes Adaerne.

Augnaerne havde i Aaret 1750 et mægtigt Overtag over Adaerne, som i Tidens Løb dog saa temmelig kom paa Benene og hævnede sig efter Evne, indtil der endelig blev sluttet Fred; men den varede ikke længere end til 1767, da Augnaerne igen vovede et Overfald paa Adaerne og gentog det, men uden synderligt Held. I 1776 forbandt de sig med alle deres Naboer for at udrydde Adaerne ganske. Dette lykkedes dem næsten efter Ønske. De overfaldt dem om Natten fra deres Kanoer, dræbte en Del, gjorde en Del til Fanger, og brændte deres By paa Øen Ada. Hvad der var tilovers af Adaere, flygtede til Fredensborg til Negerbyen Ningo.

Augnaerne havde saaledes nu kun at gøre op med de Hvide, nemlig os, som stadig havde en Loge paa Øen Ada; men de havde altid en vis Respekt for os, især da de vidste, at vi paa Øen havde opkastet et Slags Skanse med smaa Kanoner. Alligevel hørte man Tid efter anden, at de pønsede paa at plyndre Logen. De søgte ogsaa ved Sendemænd og store Gaver at vinde vore Faktorer; men Gaverne kunde ikke anses for andet end en Slags Tribut. Imidlertid holdt vi Logen til 1782, da vore egne Negre paa det bestemteste forlangte, at vi skulde bringe vore Varer til Vestsiden af Floden, fordi der ikke mere var Sikkerhed paa Ada. Og sendte vi Varer med vore Kompagnislaver over Land eller over Strandsøerne til *Quitta*, hvor vi Østen for Floden har en Loge omtrent 12

Mile borte, blev de almindeligvis plyndrede af Augnaerne, som tog Varer, Fartøjer, ja endog vore Negre.

En saa vidt dreven Frækhed kunde ikke andet end opirre os mod en Nation, som vi ellers blot ønskede at leve i Fred med. Vi skikkede Sendemænd til deres Konge og Raad og truede dem med, at hvis de ikke indstillede deres Fjendtligheder, vilde vi se os nødte til at forbinde os med saa mange Negre som muligt og angribe dem, og vi trak virkelig en Del bevæbnede Negre sammen paa det Sted, hvor jeg som før omtalt tilbragte Natten under aaben Himmel. Da Augnaerne mærkede, at det var ved at blive til Alvor med vore Trusler, indlod de sig i Forhandlinger med os. Vi forlangte Sikkerhed for Fredens Bevarelse, og som Gidsler sendte de os to Børn, som tilhørte deres fornemste Mænd.

Saaledes stod Sagerne en Tid, indtil Augnaernes unge Mandskab ikke længere kunde holde sig i Ro. De svor, det var en Skændsel at være saaledes under Aaget af de Hvide. De lagde sig derfor i Lejr ved Floden og lurede paa baade vore Slaver og de frie Negre for at fange dem. Da Flertallet var stemt for Fjendtligheder, blev Kongen og hans Raad nødt til at give efter, skønt de altfor godt indsaa, at det vilde gaa Augnaerne ilde.

Omtrent saaledes var Forholdet, da jeg kom til Lejren. Adaerne, som indtil nu var krøbne sammen i Ningo ved Fredensborg, saa med Hjærtens Glæde, at vi havde besluttet at bygge et Fort ved deres tidligere By; thi de vidste da, at de, naar de flyttede tilbage her, altid havde et Tilflugtsted, hvis de atter skulde blive overfaldne af deres Fjender. En saadan Beredvillighed til at tillade, at der blev anlagt et

Fort paa deres Jord, vilde de sikkert ikke have vist for halvtreds Aar siden, i deres Guldalder, da deres Hovding var forfængelig nok til at kalde sig ved den stolte Titel: »Herre over Himmel og Jord« (Numbo kus puntse).

TREDIE BREV.

Quitta, paa Guineakysten, 8nde April, 1784.

I mit sidste Brev fortalte jeg Dem om Negrenes Lejr, Krigsdragt, Krigsaarsager m. m. Her faar De nærmere Oplysninger om Krigsudbruddet.

Medens vi har været her, har vore Fjender paa forskellig Maade gjort os Livet besværligt, især om Natten. Men da de altid fandt os paa vor Post, kunde de intet udrette.

Nylig opstod kort efter Midnat Uro i Lejren: Man havde iagttaget nogle Skud i Egnen ved *Agraffi*, en Negerby i Kystlandet, og formodede, at Fjenden der sloges med vore Fiskere og Forposter og belavede sig paa at overrumple os. Man slog straks Alarmtrommen, og alle var øjeblikkelig væbnede og paa Plads. Jeg var posteret paa Fortets nordre Bastion, som var saa vidt færdig, at der kunde ligge Kanoner paa den. Da man fremdeles iagttog Bøsseskud i den nævnte Landsdel, blev nogle væbnede Negre sendt afsted i Kanoer for at spejde. Kort efter fik vi at vide, at fem af vore Kanoer med Muslingeskaller til Kalkbrænding var bleven angrebne af Fjenden. Mandskabet havde reddet sig ved at svømme i Land paa

nær en, der var falden i Fjendens Hænder, og som han var ilet tilbage med til sin Lejr.

14de Februar blev der foretaget en meget vigtig militær Udnævnelse i Armeen, nemlig af en Neger-Feltherre, der skulde være at anse som de forenede Nationers Krigsoverste. Alle Høvdinge, Ældste osv. indfandt sig ved den festlige Handling og dannede en Kreds. Hvis man i Evropa kunde naturlig opføre den Scene, som nu foregik, er jeg overbevist om, at man kunde tjene meget ved det. Hosføjede Billede er et svagt Forsøg ved min ringe Pensel.

Imod Nordøst ser man en aaben Plads, og i Baggrunden en Forhøjning med tolv Kanoner. Ved Siderne er Floden Volta med sine af Buske og Palmetræer bevoksede Bredder. Midt imellem Kanonerne er en Flagstang, tyve Alen høj, hvorfra det danske Kongeflag vajer. Paa begge Sider af Kanonerne og mod Vest indesluttes Pladsen af Græshytter, af Form omtrent som vore Bønderhuse. I Forgrunden, ligefor Højen med Kanonerne, ser man det halvt byggede Fort Kongensten, hvor man kan se Kanonerne stikkende ud af den nordre Bastion.

Lige ved Indgangen til Pladsen, tilhøjre, staar et højt Ærtetræ. Paa dets Grene hænger en stor Klokke og et Timeglas, som man slaar Timerne efter. Nedenunder staar Vagten. Inde paa Pladsen er et firkantet Bord med et gult Silketæppe (af den Slags Sjaler, som Negrene bærer om Lænderne), og herpaa ligger en kostbar Sabel med Indskriften: *Gloria ex amore patriæ* »Ære af Kærlighed til Fædrelandet«. Kong Kristian den 7des Valgsprog. Ved Siden af staar syv Vinglas og en Flaske Vin.

Omkring Bordet sidder i en Halvkreds *Otho*, Akraernes Helt og øverste Høvding, og *Naku*, Høvding

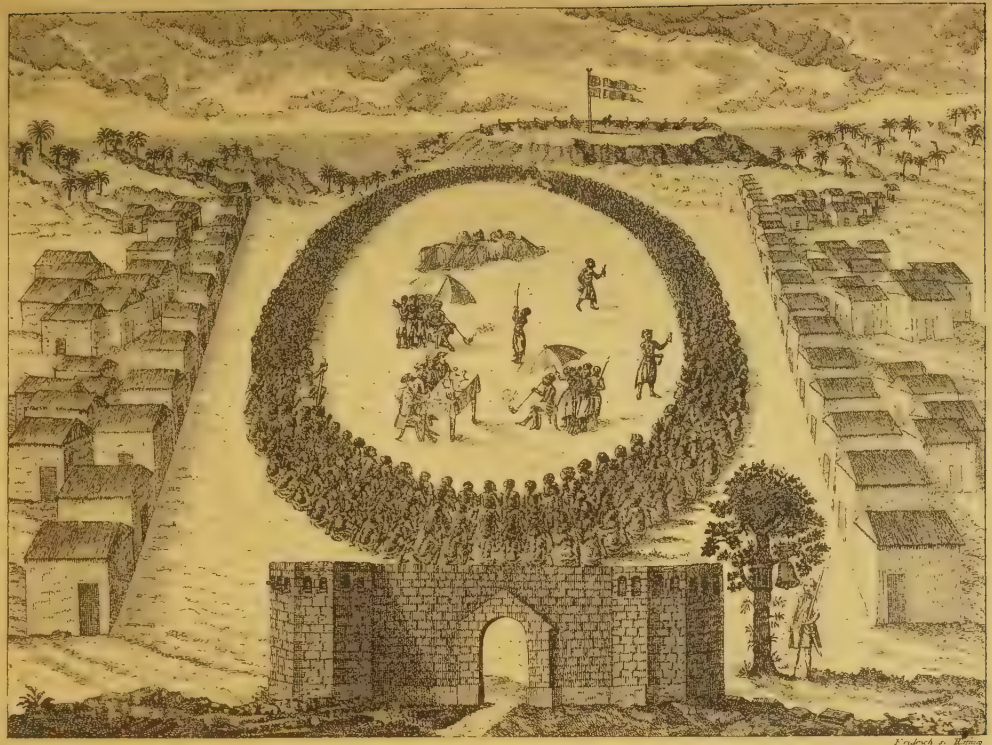

Otho vælges til Feltherre.
Efter Kobberstik i Iserts Bog.

eller Kabuseer fra Ursu, samt Guvernoren Hr. Major *Kioge* og tre andre fornemme Hvide. I nogen Afstand sidder *Attiambo*, Hertug af Aquapim. Bagved Hertugen og Høvdingene staar nogle væbnede Negre, og andre holder en stor Parasol over Hertugen. Alle disse omsluttes af omtrent fem hundrede Negre i Kreds, hvis to forreste Rækker sidder paa lave Stole og Resten paa den bare Jord, alle væbnede og holdende Geværet stemmet foran sig. De Ældste og Adelen eller de Fornemste sidder forrest. Midt i første Række ser man Fetish-Præsten, som udmærker sig ved at have om Halsen et tykt Halmbaand, der hænger ham ned paa Maven, en Kabuds af Maatter paa Hovedet og en tyk Stav i Haanden. I den frie Halvdel af Pladsen indenfor Kredsen er seks Ankre Brændevin, hvorpaa der ligger Tobaksruller, og ved Siden af staar Piber. Indenfor Kredsen gaar to af vore sorte Betjente med en stor Flaske Brændevin i den ene Haand og et Glas i den anden og skænker for Stormændene i Kredsen. Bare jeg kunde give Udtryk for de længselsfulde Blikke hos dem, der endnu ikke har drukket, og de leende glade Miner hos dem, der allerede har smagt denne Gudedrik, og desuden vise, hvorledes nogle beholder noget af det indtagne Brændevin i Munden, vender sig om, og giver deres maaske i 5te eller 6te Række fra dem siddende Slave et Vink, som faar ham til at spærre Munden op, hvorpaa hans Velgører straaler ham ind i Gabet den ham forbeholdte Slurk, saa at der mellem Mund og Mund ingen Draabe gaar til Spilde! Og gid jeg kunde vise Dem de andre almindelige Negre, der trænger sig ind imellem de Fornemme for at benytte Lejligheden, samt andre igen, der kender Mundskænken, og som med truende Stemme forlanger, at han ogsaa skænker i for dem

Efter at alle havde faaet Brændevin, hvilket maa gaa forud for enhver Negerhøjtid, idet Negrene foregiver, at de da kan tænke bedre, traadte »Sekretæren«, Negrenes Palaver-Ordfører, indenfor Kredsen og holdt en Tale, der gik ud paa at forklare Hensigten med Mødet. Det var nødvendigt at holde Talen paa tre Sprog, fordi vor Armé bestod af saa mange Hovedsprog. Taleren gjorde det med en Dygtighed, som vilde have gjort mangen evropæisk Taler til Skamme. Jeg kom til at tænke paa Oldtidens Grækere og Romere. Talen var en Pris til Othos Dyder, og mundede ud i en Erklæring om, at Otho var den værdigste til at bære Sværdet eller Overkommandoen over den forenede Armé, og at de Hvide haabede, Negrene vilde lyde hans Befalinger. Da dette mødte Tilslutning ved de heftigste Fryderaab, blev Sabelen overrakt Helten. Han holdt den draget og med begge Hænder rettet opad, og løftede sit Blik mod Himlen og sagde: »I er Hvide, hvis Tjener jeg er. Gud! dræb mig med dette Sværd, hvis jeg nogensinde sviger min Ed!« De Hvide drak med Hertugen og Naku paa Othos Sundhed, og man fyrede syv Kanonskud af til hans Ære.

23nde Februar vilde vor sorte Helt, at den forenede Armé skulde gøre Troskabseden. Alt antog af den Grund militær Skikkelse, Helten selv var overstrøet over det hele med rød Jord, hvilket formodentlig skulde være som Billede paa Tørsten efter Fjendens Blod. Enhver saakaldt Løjtnant eller Fører for 25—100 Mand havde ved denne Lejlighed en stor Parasol, syet sammen af saa mange Slags forskelligt farvet Tøj, som man havde kunnet faa fat i, og en Slave holdt hele Tiden Parasollen over Officerens Hoved.

Saa snart alle var samlede, blev der til uafladelig Trommen og Hornblæsen og under evindelig Skyden danset omkring Fortet. Enhver svor til Otho og til de øvrige fornemme Negre, og efter at denne Ceremoni med Skydning var forbi, kom Negrene endelig i Optog til vor før beskrevne aabne Plads, hvor de Hvide sad under Ærtetræet. De svor til enhver af de Hvide omtrent i disse Ord: »Jeg er en Mand, parat til at slaas og at ofre mit Liv for Dig.« Disse Ord udstodte de under saadanne Krumspring, samtidig med at de fægtede En ind i Ansigtet med deres Krigsknive saa ivrigt, at min Næse mangen Gang begyndte at vakle. Deres Bevægelser udtrykte baade det vildeste Had til Fjenden og deres Standhaftighed, men lader sig ikke beskrive.

Otho var den sidste af de Sværgende. Denne Oldings ædle Opførsel gjorde i Virkeligheden et fortræffeligt Indtryk. Han svor med Overlæg, ikke i Ophidselse: »Jeg har kun en Parasol, en Tromme og en Feltstol; hvor disse tre Ting er, der er ogsaa jeg, og hvor jeg er, er ogsaa den hele Hær.«

Den 21nde Marts holdt vi et festligt Indtog i Fortet, som fra nu af var besat med Vagtposter. Forrest gik Guvernøren, ledsaget af to andre kongelige Embedsmænd, derpaa kom Trommen og Flaget, og de her liggende 20 Soldater med deres Sergeanter dannede Tropfølge. Man slog Indmarschen, til Flaget var hejst paa den nyfærdige Bastion, præsenterede Gevær og slog Afmarschen.

Den 25nde samme Maaned brød vor hele Hær op for at begynde den saa længe ønskede Kamp med Augnaerne og deres Forbundsfæller. Alt var forberedt til Slaget, og der var ikke andet at gøre end at gaa i de parate Kanoer med Mandskabet og ro ud til

Voltas Munding. Men de forstyrrede Negre! . . . Man havde beregnet et vist Antal Kanoer til hvert Kvarter, hvilket syntes nødvendigt, fordi Negrene tidligere, ved andre Lejligheder, var sprungen op i nogle Kanoer i saadanne Mængder, at Kanoerne ikke kunde bære dem, medens der i andre, som kunde have taget femten, kun kom tre eller fire. Idag gik det ikke meget bedre; dog hjalp det, at man holdt Aarerne saa længe tilbage, til en Kano var passende fyldt. Da der kun var saa faa Hvide til at holde Styr paa de Sorte, havde vi i Virkeligheden ikke noget ringe Arbejde. Endelig fik vi de fleste afsted, men da der til sidst var Mangel paa Folk, som forstod sig paa at ro, maatte en stor Del gaa over Land til Flodmundingen, hvad der var en udmærket Hjælp, idet man ellers vilde have været nødt til at gøre Turen med Kanoerne en Gang til, og Vejlængden ad Vandvejen til Stedet er halvanden Mil.

De største af vore Kanoer var foran udstyret med Kanoner — deraf to med etpundige — og forud var gaaet en Kanon-Tømmerflaade, med en sekspundig og en trepundig Kanon. Paa vor Fart saa vi intet som helst til Fjenden, som ellers altid plejede at vise sig enten for at tage eller bestjæle vore Kanoer. Først henimod Aften naaede vi ud til Mundingen, hvor vi slog Lejr lige overfor Fjenden, som spaserede meget trodsig paa sin Strand paa den anden Side af Floden, der her er omtrent en Fjerdingvej bred.

Vi havde slaaet Lejr paa en Landtunge, der begrænses paa den ene Side af Floden og paa den anden af Havet. Vor Lejr bestod ikke af Lærredstelte, men af de smaa Træer af Kokoablommer, der vokser her sammen med en Snerle og nogle Buske i det ellers ufrugtbare Land. Hæren jublede, og en uop-

hørlig Trommen og Hornblæsen rystede Luften. Om Aftenen og om Morgenen skød vi med den sekspundige Kanon Vagtskud med skarpt lige ind i Fjendens Lejr, hvor man maatte finde disse Skydevaaben desto skrækkeligere, fordi man ikke selv havde dem.

Næste Dag holdt vi Hviledag, men den 27nde tidlig om Morgenen maatte alle i Vaaben holde sig rede til Overfart.

Vore Negre havde malet sig forfærdelig til med hvid Jord, som de plejer at pynte sig med paa deres Fødselsdag og andre Festdage, men idag overgik de sig selv i Hæslighed. Ingen maa jo i sin Krigsdragt se ud som nogen anden, og jo mere disharmonisk og frygtelig man kan lave sig til, des bedre.

Guvernøren og Købmanden Hr. Bjørn samt nogle andre Hvide gik i Kanon-Kanoerne fulgt af et stort Antal Reviernegre, som kunde ro, og saa styrede Flaaden lige over mod Fjenden. Saa snart vi mente at kunne naa hans Lejr med Skytset, begyndte vi at lade Kuglerne spille paa Hytterne baade fra Kanoerne og fra Kanon-Tømmerflaaden. Men nu opdagede vi en List, som vi ikke havde tiltroet Augnaerne, der har saa ringe Øvelse i Krigskunst efter evropæiske Begreber. De havde forskanset sig bag et naturligt Brystværn og forsynet det med Løbegrave, saa sindrigt indrettede, som om en evropæisk Ingeniør havde lavet Planen til dem. Men vore seks- og trepundige Kanoner lod dog til at være af nogen Virkning; thi flere Gange saa man Augnaerne løbe i Flokke hen til det Sted, hvor Kuglen havde ramt, aabenbart for at bringe deres Saarede i Sikkerhed.

Vi begyndte at skyde Klokken ni om Formiddagen og holdt først op Klokken tolv. Ved den Tid laa alle Kanoer, 115 i Tallet, i en Linje tæt ved

Land. Men da Negrene havde ligget saadan i en god halv Time og nogle Gange uden Virkning fyret paa Augnaerne, som flokkevis kom frem af deres Skjul imellem Buskene, trak Kanoerne sig pludselig tilbage til Lejren uden at bryde sig om, at de Hvide kunde komme i Fare med Kanon-Kanoerne og Tømmerflaaden, hvis Augnaerne fandt paa at overfalde os i Mængde med deres Kanoer, som laa i Quitta Revieren, der er en Arm af Volta fra Mundingen og til Quitta, ja, længere endnu, og Vandvejen fra Ada til Quitta. Da vi saa os saaledes forladte, blev vi nødte til ogsaa at vende om; thi at lande hos Augnaerne med de faa Negre, vi havde ombord, vilde være taabeligt.

Blandt det vigtigste, Negrene gav til Grund for deres Tilbagetog, var for det første, at de kunde ikke gaa i Land ved Flodmundingen paa Augnaer-Siden, for dèr findes ingen levende Mennesker, men kun de Døde, d. v. s. Spøgelser eller Aander, om hvis Færden de fortæller de underligste Ting. For det andet havde Augnaerne jo gravet sig ned! Hvem kunde da gaa i Land og slaas med dem? Der hjalp ingen Forklaringer om, hvorledes vi under Kanonernes Beskyttelse vilde sætte dem skudfri i Land; Negrene vilde og kunde ikke gaa ind derpaa og vidste dog ikke hvorfor.

Næste Dag havde vore Reviernegre udklækket en Plan til uden Fare at trænge ind i Fjendens Land paa et andet Sted. Forslaget blev antaget af det hele Krigsraad, og allerede samme Aften, saa snart det var mørkt, begyndte Transporten, som fortsattes hele Natten, for man skulde ro over en Mil, og man kunde jo ikke tage mere end den halve Hær over paa en Gang. Guvernøren, jeg selv og en Sergeant var de

eneste Evropæere, som nu fulgte Negrene; en mægtig Forskel fra de omtrent 2000 væbnede Sorte.

Først Klokken seks om Morgenen naaede vi Stedet, som er i de berygtede *Krepeeres* Land. Da hele vort Mandskab var sat over, delte vi Hæren i fire Hold, og med Akraerne i Centrum, hvor vi Hvide for det meste befandt os. Vi marscherede uafbrudt fra otte om Morgenen til fire om Eftermiddagen, og befandt os da paa en Slette, omgivet af en smuk Palmeskov, og lejrede os midt paa Sletten, hvor der fandtes temmelig godt fersk Vand. Udad mod Havet saa man en lille By, *Tetehu*, som Indbyggerne havde forladt. Det hele her havde et romantisk-yndigt Udseende. Hytter eller Telte blev ikke rejst, men alle laa under aaben Himmel. Natten var mørk, mørkere end Negrene, saa at man kun ved jævnlige Lyn kunde se hverandre. Henad Morgenstunden trak de sorte Skyer sammen, og inden en halv Time havde vi den mest fuldstændige Travat med Lyn, Torden, Regn og Storm.

Det var nu, som De kan tænke Dem, en rar Historie. Fjenden var vi maaske ganske nær, og vi var i en saadan Uorden, at vi i Tilfælde af Overfald ikke vilde have kunnet skyde med Geværerne. Vort Krudtforraad var udsat for Regn og Lyn. I Nattens frygtelige Mørke vidste vi end ikke, hvor vi skulde flygte hen, hvis vi blev overfaldne. Alt dette og flere andre Forhold frembød mindre behagelige Udsigter. Men vi reddede os dog snart ud af Forlegenheden. Vore Folk blev straks i bedst mulige Orden sendt ind i Palmeskoven. Krudttønderne og andet Krigsforraad blev ogsaa sendt derhen og dækket med Palmeblade. Det huldsalige Daggry fordrev endelig de sorte Regnskyer, og efter en Times Forløb havde vi igen

tørt Vejr. Aldrig har jeg mere længselsfuld ventet Morgenen, og den var des glædeligere, fordi den viste, at intet særligt var bleven fordærvet for os.

Den 30te brød vi op Klokken seks om Morgenen og fortsatte Marschen. Havde de mange Sumpe igaar været afskyelige at komme igennem, saa var det idag dog meget værre; ikke blot var der flere, men de var ogsaa dybere end dem igaar. Ved Titiden var vi ved den første fjendtlige By, *Atocco*, i lige Linje ikke over tre Mil fra Volta, og ikke meget over en Fjerdingvej fra Havet.

Lige nu opdagede jeg paa begge Sider af Hæren en Flok vilde Bøfler, med ti—tolv Stykker i hver Gruppe. De er askegraa, og deres Horn bøjer halvmaaneformet tilbage over Ryggen til Spidserne kommer hinanden ganske nær. Man har tidligere ved Ada skudt en, der vejede over 800 Pund. Jeg kunde ikke begribe, hvorfor de ellers saa vilde og farlige Dyr ikke blev sky overfor en saadan Mængde bevæbnede Mennesker. De stod nemlig ganske stille, saa paa vor Armés Front og gik nogle Skridt fremad, indtil de endelig bøjede ind i en Bevoksning af høje Sumpgræsser. Aarsagen til, at de først gik frem og saa til Side vil snart afsløres. Vi kom nu selv ind i Sivene, hvor Marschen var højst besværlig, ikke alene fordi man hvert Øjeblik maatte holde stille, for at de forreste kunde faa Tid til at bane sig Vej, men ogsaa for den kvælende Hedes Skyld. Thi disse Sumpgræsser var over Mands Højde, saa at man følte Solens lodrette Straaler i deres fulde Styrke uden at kunne glæde sig ved den ringeste Luftning. Endelig saa jeg i en Snes Skridts Afstand forude en Halvkreds af andre høje Sumpplanter, nemlig en Dunhammerbevoksning hvoraf jeg sluttede, at her maatte være et dybt Vand,

som gjorde Ende paa de slemme Sivskove. Medens jeg var optaget af disse Tanker og allerede i Aanden indlemmede Dunhammeren i min Plantesamling og af den Grund onskede at komme nærmere, lød pludselig som en rullende Torden en Geværild, rettet mod os fra den anden Side af Vandet. »Nu gaar det løs!« sagde Majoren.

Ved Udkigsmænd i Træerne havde Augnaerne forlængst set os komme og stillet sig op her for at afskære os Vejen gennem Kystsumpene. Da de skulde have deres Styrke i Overfaldet, var de i Orden, og deres første Skydning lod i Virkeligheden saa regulær som evropæiske Troppers. I dette Tilfælde bortfaldt ganske alle de Narrestreger, som Akraerne og andre Negre plejer at gøre, naar de som fjendtlige Parter mødes, som f. Eks., at en fra hver Side kommer frem og springer og danser rasende foran Fjenden, skyder sin Bosse af, kaster den op i Luften, griber den igen, lader sig falde til Jorden som truffen, staar op igen og fortsætter, hvor han før slap, og ler Fjenden ud, fordi han ikke kan skyde bedre.

De forreste af vore havde samtidig opdaget den i Dunhamrene gemte Fjende og var straks færdige til at svare ham. Man slog Angrebstrommen, der kun er en lille Tingest og som et Timeglas af Form, og vi havde den Fornøjelse at se, at alle, som bare kunde trænge sig frem, gjorde deres Pligt. Ingen veg, og Aquapimmerne og de hollandske Akraere kom ikke engang til at skyde. Imidlertid gik en halv Time, uden at Fjenden vilde vige.

Vore Adaere og Reviernegre paa højre Fløj gjorde da et Mesterstykke af Tapperhed. Med Geværet i Munden og deres øvrige Sager paa Hovedet vadede de igennem Vandet paa et Sted, Augnaerne ikke

havde tænkt sig det. De gik i næsten til Skuldrene og angreb derpaa modig Fjenden: især gik Adaerne rasende løs paa ham. Han blev saaledes angreben af vore Krigere fra to Sider paa en Gang, og de hidsigste var ham lige ind paa Skindet. Hvis venstre Fløj samtidig var gaaet igennem Vandet og havde angrebet ham med samme Voldsomhed, vilde det have været en let Sag at omringe ham og gøre ham fuldstændig til Fange. Men det svært gennemtrængelige Sumpgræs hindrede dette. En saa livlig Ild kunde Fjenden alligevel ikke udholde ret længe, men greb efter tre Kvarter Flugten. Vore raabte Hurra paa deres Maner, og saa snart vor hele Armé var kommen over paa den anden Side, satte den i største Hast efter Fjenden. Men han havde faaet et godt Forspring og var desuden ikke udmattet af Marschen som vi, der idag før Sammenstødet havde gaaet over seks Mil. Augnaernes Kvinder og Børn saa til fra Bjergene i det fjærne, og da de opdagede, at deres Mænd tog Flugten, søgte ogsaa de at komme bort.

Arméen delte sig nu i to Hold, hvoraf det ene stak Fjendens By *Atocco* i Brand og røvede alle de Okser og Faar og andet, som de i en Hast kunde faa fat paa og slæbe med sig. En anden Negerby *Fouthe,* ikke langt derfra, fik samme Skæbne.

Henimod Aften, ved Femtiden, naaede vi Augnaernes Hovedstad, *Augna.* Her samledes Hæren i en Halvkreds, efter at have stukket Ild paa endnu tre Byer, *Attitonu, Uwæko* og *Alapple,* længere inde i Landet. Vore Negre marscherede nu skydende løs paa Augna og satte som Mordbrændere den fortræffelige By i Brand. Man kunde erklære lige saa meget man vilde, at dette var ikke evropæisk Krigsbrug,

Negrene paastod, at man kunde ikke sige, at man havde overvundet Fjenden, hvis man ikke brændte hans Byer, og desuden havde Augnaerne selv før gjort det samme med Adaernes Byer.

Man lejrede sig nu paa den Side af den brændende By, hvor man ikke plagedes af Røgen, og Hæren smovsede mageløst i det store Bytte af Okser, Faar, Svin, Høns og alle de Negerlækkerier, som Fjenden i Hastværket ikke havde kunnet faa med sig. Det var ikke nødvendigt at tænde Lys. Den brændende Stad gjorde dem overflødige.

Vi havde ved denne Kamp nogle og fyrre Saarede, hvoraf flere døde. En ophidset Adaer skød sig under Slaget, fordi han troede, det vilde ende galt for os. Fjenden maa derimod have lidt meget større Tab: man fandt paa Valpladsen tretten, som alle efter Negerskik maatte miste Hovedet.

Det er en ejendommelig Skik denne, at Negrene med koldt Blod skærer Hovedet af ikke blot de døde Fjender, men ogsaa de saarede, som ikke kan gaa. De slæber Hovederne med sig, pudser alt Kød omhyggelig af dem og hænger Underkæben ved de smaa Trommer eller ved Blæseinstrumenterne, og Hjærneskallen ved Stortrommen. Disse mærkelige Prydelser slæber de omkring med ved alle senere Krigs- og Fredshandlinger, og tror derved at hævne sig allerværst paa de Døde, som, hver Gang Hornet bliver blæst eller Trommen slaaet, antages at maatte lide uudholdelige Kvaler. Jo flere saadanne Sejrstegn en Anfører kan opvise, desto større er hans Anseelse, som hos os Mængden af erobrede Faner, Kanoner osv. bestemmer Graden af Krigernes Ære.

Den hele Aften gik hen med Spisen, Drikken og Syngen, hvoraf især det første bekom dem godt, for

i fire Dage havde de ikke faaet varm Mad. Klokken otte bad de om Lov til at »skyde Victoria«, d. v. s. at skyde af Glæde over Sejren, hvilket gik for sig med en saadan Vildskab, at man skulde have troet, at en ny Kamp begyndte. — Man lejrede sig igen under aaben Himmel. Efter Midnat fik vi atter en Tordenstorm med Regn, dog uden at jeg mærkede den, saadan havde Dagens Marsch og Arbejdet udmattet mig. Men da jeg vaagnede om Morgenen, var jeg gennemblødt.

Man blev liggende her den næste Dag og Nat for, som man sagde, at styrke de Saarede, som skulde bæres videre med os i Hængekøjer. Jeg tilbragte den Del af Dagen, jeg havde tilovers, med at gennemsøge de sørgelige Rester af det afbrændte Augna. Paa disse Vandringer havde jeg den Fornøjelse ved Indgangen til Byen at finde en naturlig Løvhytte, der var saa godt som ganske skaanet af Ilden. Ved at spørge fik jeg at vide, at det var Augnaernes Fetishtempel, og ved nærmere Undersøgelse fandt jeg, at det var regelmæssigt sammensat af lutter Drageblodstræer. Det er bekendt, at af dette Træs Stamme flyder en rød Harpiks, som er til stor Nytte i Medicinen og for Malerkunsten, og giver Vinaand en blodrød Farve, hvoraf Harpikset har faaet sit Navn.

Bagved Negerbyen, ad Søsiden til, fandtes en Mængde Haver, hvori Augnaerne især dyrkede de forskellige Arter Bananer, Yams og Sukkerrør. Det var første Gang jeg i Afrika saa Sukkerrør. Modent var det over Mandshøjde, og det var nok saa tykt som det vestindiske. Negrene gør ikke andet Brug af det end at tygge det. I Haverne vrimlede vore Negre, som, naar de havde taget Bananbundterne, huggede de prægtige Planter om, som man hos os

hugger Tidsler bort. Jeg tænkte derved paa, hvor sjælden Bananen er hos os, og hvordan det udbasuneres i alle Aviser, naar den kommer i Blomst i vore botaniske Haver.

Om Aftenen blev Gong-Gong'en, et Metalbækken, slaaet i Lejren med Opraab om, at alle næste Morgen skulde følge de Hvide til *Quitta*, men dèr afholde sig fra alle mulige Fjendtligheder.

Om Morgenen Klokken seks - - det var den 1ste April — brød Hæren altsaa op. Ved Ottetiden naaede vi vor værste Fjendes By, *Way*, som kun er en lille Smule mindre end Augna. Vore Bjergnegre, som i Brænden og Plyndren er de mest onde, havde allerede Dagen forud trods Augnas Rigdomme ikke kunnet dy sig for at løbe videre og stikke ogsaa Way og en anden Negerby *Thebee* — en god Mil østligere — i Brand og at plyndre dem. Det var et frygteligt Syn, som ventede os i Way af de stakkels døde Dyr, Faar, Okser, Geder og Svin, som de overmodige Negre havde skudt i Masse og ladet ligge. Efter kun et Dogns Forløb var de af Solheden umaadelig opsvulmede. Hvad der endnu levede blev dræbt, enten skudt, eller, som jeg engang saa, levende bundet, kastet i Ilden og stegt. Negrene tog Straataget af en Hytte, lagde det levende Svin bunden paa det, lagde et andet Tag ovenpaa Svinet, stak Ild i det underste Lag, og naar alt Straa var brændt, var Stegen færdig.

Way-Negrene er de værste Slyngler af det hele arge Augnaer-Folk. Deres Legemsbygning bidrager maaske til deres gudløse Opførsel. Man finder ikke let blandt Krepeerne, som er de stærkeste af saa godt som alle Negerfolk, saa store og kraftige Mennesker som i Way. Jeg har set en, der var seks og en halv

Fod høj, og saaledes en høj Mand men; af den Slags skal der være mange, ja, endog højere.

Augnaerne er meget velhavende Folk, hvilket de især kan takke Quitta Revieren for, som flyder lige forbi deres Døre. Den er fuld af Fisk og smaa Krabber, som de tørrer og sælger til Folk længere inde i Landet. En Mand kan paa en Dag fortjene nogle og tredive Kroner, hvilket her er meget, i Betragtning af, at et Menneske kan leve en hel Maaned af halvottende Krone. Alligevel er de ikke saa rige, som de kunde være, for har Negeren fisket i nogle Dage, ligger han Resten af Maaneden hjemme, spiser og drikker og ryger Tobak og gaar sine Kvinder tilhaande. Evropæiske Varer er her ingen Mangel paa; thi som Augnaerne paa den ene Side har Revieren, har de paa den anden Side Havet, hvor de for Slaver og Levnedsmidler kan faa alt det fra Skibene, som de ikke vil købe i vor Loge.

Efter at have gjort Ophold her en Timestid, gik vi videre til den fjendtlige Negerby Thebee, der som før nævnt allerede var stukken i Brand, og som forholdt sig ganske som Way, men var kun halvt saa stor. Efter et Hvil ogsaa her fortsattes Marschen til Byen *Quitta*, to Mil herfra, og hvor vi, som omtalt, har en Loge. Klokken var akkurat tolv, da vi kom. Vi fandt vor Loge og Byen tom for Mennesker med Undtagelse af en gammel Kompagnislave, som her var baade Kejser og Klokker. Den kommanderende Hvide var flygtet med de andre Folk, som hørte til Kompagniet, til en i Skoven liggende By *Aflahu*, hvis Indbyggere stod paa vort Parti. Quittaerne, som tidligere var Augnaernes Forbundsfæller, foregav overfor os at være nevtrale; men de var tydeligvis noget blakkede, og havde ved Rygtet om vore sejrende

Vaaben fundet det klogest at gemme sig i Buskene. Vi udsendte Gesandter, som skulde forsikre dem, at der aldeles ikke vilde blive gjort ondt imod dem, og at de uforstyrrede kunde vende tilbage til deres By, hvor de dog hidtil ikke har vist sig.

D. 4de April sluttede en Afdeling Krepeere paa 1100 Mand sig til os. De var fra forskellige Byer: *Aflahu*, *Bay*, *Popo* o. a. Vor Hær er ved denne Tilgang anselig forøget, idet vi nu raader over mere end 3000 Geværer. Alle lever endnu i Overflod af det Bytte, der er gjort hos Augnaerne og deres Forbundsfæller. Det hedder sig, at vi snart skal drage videre. Hvad der saa sker, skal De faa at vide med næste Skib.

FJERDE BREV.

I Lejren ved Pottebra, 18de Maj, 1784.

D. 10nde April marscherede Arméen afsted og lagde sig i Lejr ved den anselige By *Pottebra*, tre Mil østen for *Quitta*. Paa Vejen kom vi forbi tre forskellige Byer *Lille*, *Store* og *Ny Ajuga*)*, som laa i en halv Mils Afstand fra hverandre. Indbyggerne, som holdt sig nevtrale, var ikke flygtede, da vi havde lovet dem ikke at gøre dem noget. De solgte vore Krigere Levnedsmidler og gav dem Drikkevand — der her ellers er temmelig kostbart — for intet. Pottebraerne derimod, som overhovedet skal være noget Pak, havde forladt deres Stad og var flygtede ind i Landet til Augnaerne. Pottebra ligger paa den smalle Landstrimmel mellem Havet og Revieren, som her hører op, og som i den vestlige Ende er, som før omtalt, i Forbindelse med Voltafloden. Guvernøren og hans Ajutant tog Kvarter i Høvdingens Hus, de fornemste Sorte i de andre Huse, og Resten blev nødt til at bygge en Lejr, hvilket de Sorte gør lige saa rask af Grene og Palmeblade, som vore Soldater slaar deres Telte op.

*) At følge Isert paa Kortet lader sig kun tildels gøre. Landet var ikke kortlagt, og om Afstande lod sig kun skønne.

Ajugaerne og Pottebraerne lever fortrinsvis af Saltvinding og Fiskeri. Af Salt er her uhyre Forraad. Ved hvert Hus er en eller to store og som Høstakke formede Hytter, lavede af meget tætte og tykke Græsmaatter og med et overordentlig tæt Tag af samme Slags. Disse Hytter fylder Negrene med det rensede Salt, som ikke staar tilbage for vort bedste spanske. Et saadant Salthus kan rumme over 50 Tønder. Maaden, de udvinder Saltet paa, er lige saa enkel som let. Havet, som gaar over sine Bredder og overskyller de lerede Sletter her, efterlader ved Ebben en Del Vand, som ved Solens stærke Paavirkning hurtig fordamper, og Saltet bliver tilbage som en Skorpe over den mudrede Bund. Negrene skaller denne Skorpe af, samler den i Hobe og kaster den i en Grube, som de har lavet i rent tørt Sand, øser Havvand paa og opløser Saltskorperne, og lader igen det hele tørres af Solen; al Urenhed samles derved i Bunden, under Massen af krystalhvidt Salt, som tages af og gemmes til Brug og Salg.

Hver Deling Soldater, som har tilegnet sig et Hus, har ogsaa lagt Beslag paa Husets Saltmagasin, og naar Kvinderne fra de nærliggende Byer kommer til Lejren for at sælge Fødevarer, faar de Salt med tilbage og køber for Tiden for nogle Øre, hvad de i Fredstid maa give flere Kroner for hos de rette Ejere.

Der gaar ikke en Dag uden Krigsraad, *Palaver*, som det hedder. Det er ikke lidt pinagtigt at skulle sidde fire—fem Timer i Solen som en Billedstøtte. Aarsagen er for det meste en ny ankommen Negerskare, som maa sværge, og som vi skal se, høre og føre Journal over, idet vi Evropæere ikke kan stole paa vor Hukommelse som Negrenes Sekretærer, der

skal have enhver offentlig Retshandling i Hovedet, selv om den har fundet Sted for 40 Aar siden, og som i deres Beretninger er temmelig nøjagtige, skønt de ikke kan hverken læse eller skrive. Naar vi ligger saa længe i tilsyneladende Uvirksomhed, er det især paa Grund af den daglige Tilgang af nye Forbundsfæller, vi virkelig har nødig; thi vi ved, at vore Fjender i Buskene ligeledes daglig faar Hjælpere. Færdes man omkring her, synker man ved hvert Skridt ned i det golde Sand til over Skoene, hvilket just ikke er nogen Fornøjelse for en Elsker af den levende Natur.

Vore Negre fordriver Tiden med Skattegravning i Husene. Det er blandt Negrene Skik, som det fordum var Skik hos os, i Krigstider at grave Pengene ned i Husene. De fylder store Krukker med Bos — de smaa Sneglehuse, saakaldte Snogepander, der bruges som Penge — kliner dem til og graver dem ned. Men da de i Almindelighed ikke graver dem langt ned, opdager vore Soldater mange Krukker eller Gryder bare ved at stikke Sabelen ned i det løse Sand. Hvis de støder paa noget haardt, er de sikre paa Bytte.

Saadan gik Tiden til 11te Maj, da vi ikke længer vilde høre paa Løfter om flere Forbundsfæller. Vi rykkede først med vore egne Folk ud af Byen, og vore Negre var en Smule misfornøjede med den raske Beslutning; men da de saa, at saaledes skulde det være, trak de hele Natten ud af Byen efter os. Henad Morgenstunden var alle samlede paa Pottebrasletten. De sidste havde til Tak for det gode Kvarter i Pottebra stukket Byen i Brand paa fire Steder, skønt det udtrykkelig ved Udmarschen var bleven forbudt.

Vi lod dem stille sig op og mønstrede dem, hvorved det viste sig, at skønt alle forud havde været forsynet med Krudt og Bly, havde de fleste nu tomme Patrontasker. De arme Djævle havde af Sult, da deres Salthandel hørte op, været nødte til at betale deres Marketendere med Patroner og deres bedste Kostbarheder; thi den ringe Løn, fire Øre om Dagen, som vi gav dem, vilde ikke slaa til. Næsten hele Dagen gik med Uddeling af Ammunition; thi nu var Tallet af Geværer vokset til 4000. Jeg var nødt til at undersøge hver eneste Patrontaske, thi ellers forlangte de alle Krudt og Kugler, enten de behøvede eller ej. Derpaa fik enhver en smal Lærredsstrimmel paa sin Bøsse som — da Negrene ingen Uniform bærer — indbyrdes Tegn paa, at de hørte til vort Parti. Om Eftermiddagen marscherede vi henved fire Mil ind i Landet for at opsøge Fjenden, ad Veje, som vist aldrig var berejste før, og længe efter, at det var bleven mørkt, lejrede vi os i en yndig Palmeskov.

Da vi nu havde en efter afrikanske Forhold saa mægtig Hær, bestaaende af mange forskellige Nationer, var en ikke ringe Aarvaagenhed nødvendig til Udforskning af deres sande Sindelag. Vi havde bl. a. en fornem Neger, *Lathe,* der i *Popo* havde svunget sig op fra lav Stand til en Høvdings Værdighed. Han var i sin Ungdom i engelsk Tjeneste, og da han har en skarp Forstand, lærte han meget snart, hvorledes han skulde bære sig ad for at blive rig og mægtig. Hver Fødselsdag, han, som alle Negre, har en Gang om Ugen, maa hans Hornblæsere, som han har ladet lære at spille paa evropæisk, udbasunere hans Titler eller, som Negrene ordret udtrykker sig, hans store Navne. Denne mærkelige Ceremoni gaar saa-

ledes til: To Musikere stiller sig op sammen paa Gaden foran deres Herres Telt. Den ene har i Haanden en Gong-Gong, som han slaar paa nogle Gange i Takt til den andens Musik, og gør saa en Pavse, i hvilken den anden mægtigt raaber: »Lathe, store Helt!« Gong-Gong'en lyder igen, og Udraaberen fortsætter i følgende Pavse: Herre over den og den By! Og videre: Den og den store Mands Betvinger! — Jeg talte over tredive saadanne Udraab, men forstod dem ikke alle.

For Tiden er Størstedelen af *Krepeerne* i Lathes Magt, fordi han støtter dem med Penge, hvorved han har skaffet sig næsten mere Anseelse end selve Kongen i Popo. Vi ved ogsaa, at han har store Summer udestaaende hos vore Fjender, og at disse staar i hemmelig Forbindelse med ham imod os. Ikke desmindre er han selv med alle sine Livegne her i vor Armé, og lover at slaas for os imod sin egen Fordel. Vise ham af tør vi ikke, thi da vilde han være vor aabenbare Fjende, og kæmper han i vore Rækker, maa vi frygte, at han pludselig vender sine Bøsser imod os, hvilket man ved, at den Slags Forbundsfæller her før har gjort.

Da alle havde lejret sig i den aabne Skov — et mig uforglemmeligt Syn i Natten, idet der var tændt maaske mere end tusinde Lejrbaal over en Strækning paa omtrent en halv Mil — gik Guvernøren og jeg igennem Lejren. Vi fandt med stor Tilfredshed vore Negre i den Sindsstemning, vi ønskede, nemlig rede til Angreb i hvilket som helst Øjeblik. De, som sov, laa fuldt rustede og med Geværet i Haanden. De øvrige holdt Feltvagt, hvilket var nødvendigt, da man formodentlig var Fjenden ganske nær.

Om Morgenen, medens vi holdt Krigsraad for at faa afgjort, naar Hæren skulde bryde op, lød plud-

selig Varskrig fra Forposterne. Enhver var i samme Nu i Vaaben i den Tro, at Fjenden var ved at overfalde os i Skoven, som han kendte bedre end vi. Det var imidlertid kun en Trop paa nogle og tyve Mand, som havde vist sig, og som formodentlig var sendt ud for at spejde.

Hæren marscherede nu afsted igennem uvejsomme Skove for at opsøge Fjenden, hvis Lejr vi opdagede nær Negerbyen *Fita* ved Firetiden om Eftermiddagen. Vi lejrede os omtrent en Mil fra ham og besluttede intet at ville foretage den Dag. Vore Reviernegre kunde dog ikke dy sig, men drillede Fjenden ved uophørlig Skyden, som han dog kun sjældent svarede paa. Natten var urolig. Hver halve Time maatte Guvernørens Hornblæser lade sig høre. Høvdingen Lathes Blæser svarede, og derpaa svarede den øvrige talrige Mængde Hornblæsere og Trommer alle Vegne fra. Henved Klokken et lød et Feltskrig. Alle var som sædvanlig paa Plads, men der var ikke andre Fjender end en Slange, som havde saaret en Neger.

Næste Dag, 14de Maj, skulde vore Vaabens Skæbne afgøres. Man beredte sig til Kamp. Vore Negre glemte ikke at oversmøre sig saa væmmeligt som muligt med hvid Farve. Vi var her paa et aabent Engdrag, og hver Negerby for sig marscherede fremad med Flaget i Spidsen og Høvdingen i Midten under en vældig Parasol, der svingede over ham, baaret af en Slave, som gik bag efter ham. Løjtnanterne havde kun en lille Solskærm. Først Klokken elleve naaede vi Fjendens Lejr, som han havde fundet det raadeligst at forlade. Vore satte den straks i Brand. Den bestod af spredte Hytter, byggede i Kanten af en Skov. Foran os ind i Skoven var en stor aaben Eng, omgivet

af tæt Palmeskov og med Underskov af Buske. Fjendens Hensigt var ikke daarlig. Han tænkte, at hvis han bare fik os ind paa denne Engslette, kunde han fra alle Sider styrte sig ud af Skoven, hvori han havde gemt sig, overfalde os, og hindre os baade i at slaas og i at flygte. Men han regnede fejl. Før vi gik ind i denne Sæk, sendte vi smaa Spejderafdelinger frem langs begge Sider af Engen for at faa Rede paa, hvor Fjenden var stærkest. Neppe var Spejderne kommen ind til Midten af Engen, før Fjenden begyndte at vise sig langs Kanten hele Skoven rundt, saa at denne syntes underlig levende. Den hele Hær trængte nu ind og angreb først højre Side af Skoven, hvor Lejren var. Bagved denne havde Fjenden en Kilde, som forsynede ham med Drikkevand. Det lod til, at det især kom ham an paa at sikre sig Kilden, for han samledes om den i tætte Skarer. Da vi mærkede dette, styrtede den ene Trop efter den anden ind paa ham, og der opstod almindelig Tummel af Skyden, Skrig, Hornblæsen og Trommen.

Naar en Afdeling vil fyre sit første Skud, synger Løjtnanten Signalet, Trommer og Horn falder ind med, og endelig skriger hele Troppen i en højst modbydelig og forfærdelig Tone og sætter frem i fuldt Rend, som om den vil løbe Fjenden ned, men standser et halvthundrede Skridt fra ham, breder sig i Kæde og falder paa Knæ eller bukker sig og skyder sit Skud af, springer saa nogle Skridt frem, lader Bøssen igen og bærer sig ad som før med Knælen og Skyden.

Kampen begyndte ved Halvtolvtiden. En Time efter var Kilden lykkelig indtaget af vore, og Fjenden trak sig under stadig Forfølgelse dybere ind i Skoven. Da

hans Forbundsfæller paa den anden Side af Engen saa dette, vilde de bryde ud af deres Skovkant for at komme ham til Hjælp, og afskære vore Vejen paa et Sted, hvor de var temmelig daarligt sikrede. Vi Hvide befandt os dengang midt paa Engen i et Reservekorps af c. 500 Negre. Disse maatte straks rykke frem for at drive den frembrydende Fjende ind i hans Buske igen. Jeg mindes levende den højst tilfredse Mine, Negrene satte op, da de fik Befaling til Angreb; thi de var allerede begyndt at være misfornøjede over at skulle staa saa længe uvirksomme. Naar vi søgte at skaane dem, var det, fordi de tildels var kongelige eller Kompagnislaver, og var at betragte som vor Garde, der kun i Nødsfald maatte bruges.

En saa heftig Ild gav snart Saarede og Døde. Man kom løbende til mig med de Saarede og forlangte min Hjælp. Jeg tænke: Lægekunsten fremfor Krigen! kastede mine Vaaben i Græsset, satte mig paa en lille Negerstol, og hjalp hvor jeg kunde. Men Tallet af Saarede tog ikke af, saa mange jeg end forbandt. Ligeledes voksede det Bjerg af Fjendehoveder, der optaarnedes foran os. Naar Negeren har skaaret Hovedet af en Fjende, stikker han et Hul i et af Ørerne, trækker en Bastsnor igennem og hænger det om Halsen. Lathe kom slæbende med to af den Slags Sejrstegn paa en Gang for at berøve os enhver Tvivl om hans Troskab. Negrene gør ogsaa saadan ved deres Kampfæller, hvis de ikke kan tage hele Liget med sig; men disse Hoveder bliver øjeblikkelig lagt i en Sæk, og ingen ser dem igen, før de kommer hjem og kan blive begravede med alle Hædersbevisninger.

En Akimist, der var med os som Gidsel, for at

hans Konge under vort Fravær ikke skulde falde ind i vort Land, og som gik under Navnet Hønsetyven, fordi han altid i Lejren forsynede os med Høns, som han sandsynligvis stjal fra Fjenden, havde faaet en Kugle i Bagdelen af den ene Lænd. Da det nu just ikke er det Sted, hvor Hjertet eller Modet skal sidde, sagde jeg spøgende til ham, at den Kugle bragte ham kun liden Ære, eftersom han jo maatte have faaet den ved at vende Fjenden Ryggen. Han svarede halvt fortrædelig: »Tag den ud, og hvis jeg ikke bringer Dig Hovedet af en Fjende, maa Du skære dette af!« Og han viste paa sin Hals. Han løb, saa snart han var forbunden, og inden en halv Time kastede han et Augnaerhoved for mine Fødder.

Negrene ytrer ikke mindste Tegn paa Smerte under Saarlægens Haand, hvis Saaret skyldes en Fjende, saafremt det ikke netop har berøvet dem Forstanden.

En stor Del af vore Folk saaredes ved, at deres Bøsse sprang, hvorved ofte venstre Haand gik helt eller delvis tabt. Denne Ulykke skyldtes en ny Slags Bøsser, som i disse Aar var bleven sendt os.

Den Dag var den varmeste, jeg endnu har oplevet. Ikke alene var jeg saa overlæsset med Arbejde, at jeg knapt kunde besinde mig, men ogsaa de brændende Solstraaler, der fra den ganske skyfri Himmel faldt næsten lodret ned over den aabne Eng, og Savnet af enhver Art af Forfriskning udtømte mine Kræfter. Forgæves kastede jeg mig flere Gange paa Maven ned i det fugtige Græs og søgte Køling. Luften omkring mig syntes mig at staa i Flammer, og Heden øgedes yderligere ved Uddunstningerne af de Saarede, som var tæt samlede om mig. Det varede ikke længe, før jeg midt i Forbindingsarbejdet afmægtig faldt ned af Stolen. Idet jeg faldt, skal jeg

have sagt: »Nej, nu holder jeg det ikke længere ud!« Ved Guvernørens og min trofaste sorte Tjeners og andres menneskevenlige Omsorg kom jeg dog ved de sædvanlige Midler snart igen til mig selv og fortsatte, hvor jeg slap.

Sejren blev endnu uafgjort. Vore Bjergnegre, som man vistnok med Urette havde bebrejdet, at de i den sidste Kamp, d. 30te Marts, ikke havde gjort deres Pligt, kæmpede i Dag som Løver, og var af den Grund i deres for store Iver snart kommen i Fare for at blive afskaarne fra de andre. Allerede skød Fjenden rask gennem Hertug Attiambos store Parasol, og hans *Okra**) ved Siden af ham fik en Kugle i Albuen. De havde lige Tid at raabe om Hjælp. Man sendte dem straks vore Adaer til Undsætning, og Fjenden blev dreven ind i Buskene igen. Vi mistede ved denne Lejlighed en udmærket og fornem Neger, hvis sjældne Tænkemaade jeg aldrig skal glemme. Det blev Aften, før Slaget var forbi. Det var umuligt at faa Fjenden ud fra hans Forskandsninger og tusende Smuthuller. Vejene, der syntes at føre ind til ham, var undergravede og belagte med Buske og Græs, og naar vore satte efter ham, faldt de i Hullerne, og Fjenden, som laa gemt i Krattet, skød paa dem.

*) *Okra* kan oversættes ved fortroligste Ven, og *Okrava* ved fortroligste Veninde. En Okra udvælges og udkaares højtidelig. Han ved alle sine Herres Hemmeligheder, deltager i hans Sorger og Glæder, hjælper ham i Udførelsen af hans Planer, har Opsyn med alt hvad han ejer, er altid om ham, er et med Herren, som neppe nærer nogen Tanke uden at dele den med sin trofaste Ven. Okraens Liv er knyttet til Herrens; i Reglen dræber han sig, naar Herren dør, eller lader sig dræbe ved hans Begravelse for at følge ham i de Dødes Rige. Hvor Evropæerne faar Indflydelse, aftager Okra i Hellighed og bliver sjældnere. Okra bliver da kun Yndlingstjener.

Den kommende Nat gjorde omsider Ende paa Blodsudgydelserne. Man besluttede enstemmigt at blive paa Valpladsen, og angribe Fjenden næste Morgen, hvis han ikke var draget bort. Man lejrede eller rettere satte sig ned uden at sove. Hvert Folk sang i sit eget Sprog sine Krigssange Natten igennem, haanende Fjenden, som havde taget Flugten. Det var de forunderligste Mislyde af Verden. Guvernøren havde nu til Livvagt valgt Lathes Tropper, der idag havde givet saa afgørende Beviser paa deres Troskab, og lod dem slutte Kreds om os. Han sad paa en Stol. Jeg derimod kastede mig i Græsset med udstrakte Arme, men da jeg var begyndt at blunde, blev jeg med et opskræmmet, ved at noget koldt levende gled hen over min ene Haand. Jeg gav et Skrig, og i samme Øjeblik skreg ogsaa Guvernøren, som mærkede en Slange mellem sine Fødder. Man for til med Sabler, og nedlagde et Uhyre, som nok kunde have dræbt nogen, der om Dagen var bleven skaanet for Kuglerne.

Neppe var Morgenen brudt frem, før vi hørte, at vor Fjende var flygtet længere bort.

Vi havde kun lidt Ammunition og ingenting at spise og trak os tilbage til Pottebra for at faa begge Dele. Vi havde i den foregaaende Dags syv Timers Kamp 22 Døde og 65 Saarede, hvoraf nogle døde af deres Saar. Fjenden derimod havde efter sine egne Opgivelser 24 Døde og 160 Saarede, hvilket i en afrikansk Krig regnes for et overordentligt Nederlag.

FEMTE BREV.

Fortet Prinsensten ved Quitta i Guinea,
25nde Juni, 1784.

Igen et nyt Fort, vil De sige, hvorledes er det muligt? Et Fort er dog ikke som en Svamp, der opstaar den ene Dag og forgaar den næste. — Være som det vil, vi har nu fire befæstede Handelspladser i Afrika og begynder at anses af Negrene for den betydeligste evropæiske Nation; thi saa langt som Negrenes Minde om Evropæere gaar tilbage, kendes det ikke, at disse er draget i Krig sammen med dem og har overværet deres Kampe. Men jeg vil nu her tage fat, hvor jeg slap, for at give Dem denne berømmelige guineiske Krigshistorie saa fuldstændig som muligt.

Vi tilbragte nogle Dage i vor gamle Lejr i *Pottebra* og ikke i den bedste Forfatning. Vor tidligere Residens i Hovdingens Hus var sammen med de andre i den hele By forvandlet til en Askehob. Vi blev derfor alle nødt til at ligge i Hytter, som vi selv maatte bygge. Vort Mandskab var meget ringe; Størstedelen var gaaet til *Quitta* for at skaffe Fødemidler. Havde Fjenden følt sig i Stand til at foretage sig noget, havde han let kunnet overrumple os, og der

gik tit det Rygte i Lejren, at han vilde prove paa det; derfor var vi Hvide nødt til at sove hele fjorten Nætter fuldt paaklædte. Efterhaanden kom dog flere og flere af vore Tropper tilbage.

Da jeg i disse Dage en Morgen tidlig gik en Tur langs Stranden, saa jeg nogle af vore Negre, som sad lige ved Brændingen med Ansigtet mod Havet og arbejdede travlt med noget, de havde i Hænderne. Nysgerrig gik jeg nærmere og saa, at de skeletterede Menneskehoveder og Hænder. De sad saa tæt ved Vandet, at Bølgerne skyllede Kødet bort, som de skrabede af Knoglerne. Paa mit Spørgsmaal, om de kendte Fjendehovederne saa godt, at de ved Rensningen ikke forvekslede dem, svarede de leende, at det gjorde heller ikke noget.

Nu fik vi Tilgang af Prins *Ofoly Bossum*, en Søn af afdøde Kong *Assiambo af Popo*, som tillige med sit Mandskab aflagde Troskabseden. Han lod nærmest til at være kommen for at mægle mellem os og Augnaerne, for han gjorde straks Udkast til Fredsunderhandlinger og sendte sine Løjtnanter til *Kriko*, den nærmeste By med Augnaer-Forbundsfæller, for at opfordre dem til at sende Gesandter, der skulde bede os om Fred. Disse kom virkelig den 27nde Maj. Næste Dag blev der holdt offentligt Raad, og Sendemændene fik Tilsagn om, at man vilde slutte Fred med Augnaerne paa følgende Betingelser:

1. At der maa bygges et Fort i Quitta.
2. Fri Passage til Lands og til Vands igennem deres Land.
3. At vi maa anlægge en Handelsloge i Hovedstaden i deres Land.

4. At de selv ikke mere maa have Kanoer paa Havet, men alene handle med vor Nation.
5. At de skal bygge deres Byer op igen, atter forbinde sig med Quittanegrene*) og leve i evigt Venskab med dem.
6. Til Sikring af disse Bestemmelser skal ti af deres fornemste Mænds Sønner gives os som Gidsler, der i Tilfælde af Brud vil blive sendt ud af Landet som Slaver.

D. 4de Juni optoges Fredsforhandlingerne igen, og d. 18de sluttedes Freden med den største Pomp. Fire af de fornemste Augnaere var kommen for at underskrive Fredstraktaten, mundtlig, forstaar sig. Alle vore Stormænd var i deres bedste Stads. Ingen Tromme og intet Horn var glemt, og de var pyntede med Hovederne, Kæberne og Hænderne af overvundne Fjender. Man ordnede sig i en meget stor Kreds, der vilde have kunnet omslutte det største Torv i Evropa. Hver General eller Høvding stod under sin store Parasol, omringet af sine Folk. I nogen Afstand var Musiken, som nu og da spillede et Stykke. Vi Hvide gjorde heller ikke nogen daarlig Figur med vore Mulatsoldater og Messinghornblæsere.

Da alt var i bedste Orden — Negrene holder i en forbavsende Grad paa Formerne — lod man Augnaernes Sendemænd kalde. Krybende paa alle fire viste de sig i Kredsen, hilste rundt om til alle Sider, hilste især dog hver Høvding, og til sidst tog en af dem Ordet og sagde: »*De Hvides Vaaben kan vi umulig modstaa; derfor beder vi om Forladelse, og*

*) Quittanegrene havde i Kampen været enten nevtrale eller kæmpet imod Augnaerne, uagtet de tidligere havde været i Forbund med dem.

beder for vort Liv. Denne haardnakkede og langvarige Krig har udtømt vore Kræfter og ødelagt vor Ejendom. Vi lider Nød, og vore Børn er enten dræbte eller saarede. Vi vil gaa ind paa alle de Vilkaar, I har stillet os, og til Sikkerhed for, at vi vil holde, hvad vi lover, stiller vi ti af Kongens og vore Stormænds Børn som Pant, idet vi stoler paa, at I ikke vil lade dem lide Nød.«

Han tog derpaa den ene efter den anden af disse Ynglinge ved Haanden — de havde ligget som Slaver paa Jorden — og gav dem til Feltherren Otho, som igen gav dem i Guvernørens Hænder, idet Augnaeren efterhaanden nævnede enhver Drengs og hans Faders Navn. Da denne Ceremoni var til Ende, hilste Augnaerne igen til alle Sider og satte sig, medens vore Store gjorde det samme.

Det er en ejendommelig Skik blandt Negrene her, at ved offentlig Fremtræden skal de yngre altid gaa forud for de ældre, og en ældre Høvding vilde tage en yngre det lige saa ilde op, hvis han gik bagefter ham, som hos os en Konferensraad vilde oprøres, hvis en Kammerraad understod sig i at gaa foran ham.

Det hele endte med Fryderaab, og næste Dag spiste vore Negre Fetish med Augnaerne, hvorved de svor hverandre Troskabsed. Vi Hvide derimod rejste samme Aften tilbage til *Quitta*, tre gode Mil, som jeg gjorde til Fods, fordi jeg dengang var plaget af en Diarrhé, der plejede at blive værre i Hængekøjen.

Straks næste Dag blev der gjort Anstalt til at bygge det omtalte Fort i Quitta, og Guvernøren overdrog mig at maale Jorden ud og stikke Pladsen af. Det skulde rejses omkring vor gamle Loge her, og udføres efter Kongensten-Fortets Plan, blot noget større. D. 22nde Juni blev Grundstenen lagt, hvilket her er

en vigtig Begivenhed. Kongen af Popos Broder, *Adade*, lagde i Kongens Navn Grundstenen, og Prins *Ofoly Bossum* smurte Kalk paa. Han holdt ved den Lejlighed en vældig lang Tale, hvis Mening var, at den, som nogensinde vilde vove at fjerne denne Sten, skulde først have omstyrtet hans Magt. Man havde givet dem begge et Murerforklæde paa af et Stykke Silketaft.

Quittaerne, som ønskede alt andet end at give de Hvide Lov til at bygge Fort, saa fortvivlet skævt til, men turde ikke lade sig mærke med noget, da vi endnu havde en mægtig Hær med Sværd i Haand ved Siden af os. Ganske vist mistede de Frihed til at handle til Søs med fremmede Nationer, dog var vi saa eftergivende at tillade, at de solgte Fødevarer til de Fremmede, men hverken Slaver eller Elefanttænder. Til Gengæld har de nu en Tilflugt i Fortet, som de i Tilfælde af fjendtlige Angreb kan søge Beskyttelse under.

Quitta er en temmelig ansélig By, paa den før omtalte smalle lave Landtunge mellem Havet og Revieren. Jordbunden er ret uensartet, for Størstedelen dog meget sumpet, hvorfor her er en ubeskrivelig Mængde Myg. Om Dagen kan man saa nogenlunde holde det ud i Husene; men gaar man ud i Naturen, kan man være vis paa, at man kommer hjem med Buler i Ansigtet, paa Hænderne, og paa Fødderne ogsaa, hvis man ikke har Støvler paa. Myggene har adskillige Gange pint mig til Raseri paa mine Spasereture. Vil man være i Fred for dem om Aftenen, maa man lukke alle Husets Aabninger, før det bliver mørkt. Og man kan umulig sove for dem om Natten, hvis man ikke har et tæt sluttende Sengeomhæng. Negrene gaar om Aftenen ned og lægger sig paa

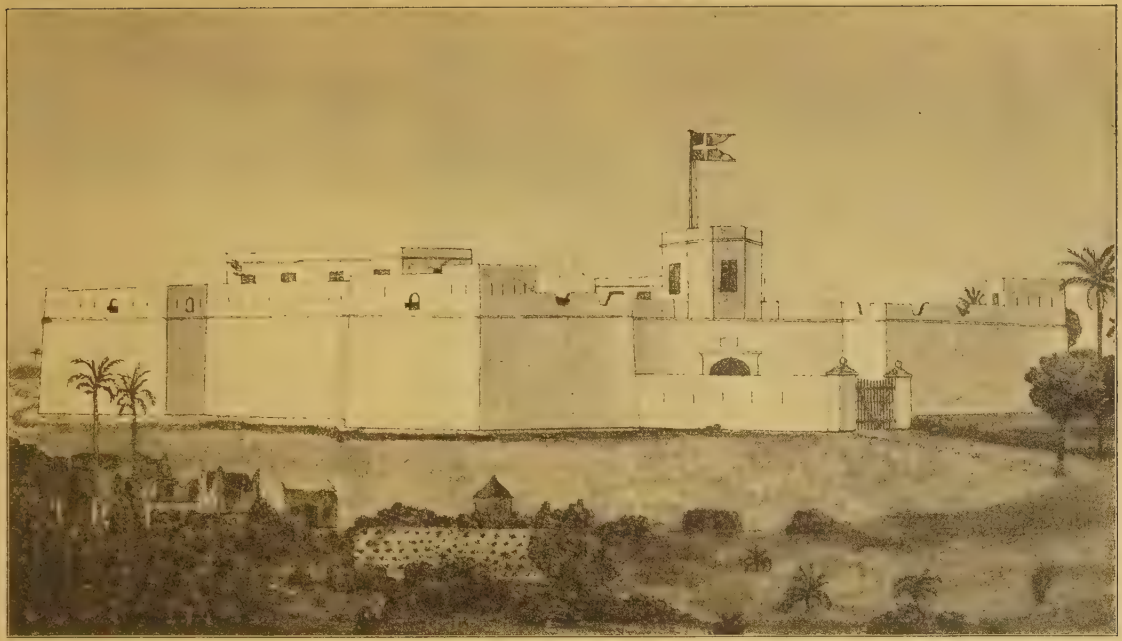

Prinsensten.

Efter Fot. af en Kopi af en Tegning af Løjtnant W. Svedstrup, 1847, med Paategning »Byen er nedskudt«. Kopien findes paa Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg.

Stranden i Sandet for at undgaa Plageaanderne, som ikke kommer der.

Byen og Fortet ligger ca. 300 Skridt fra Havet, og det mellemliggende Bælte er hvidt Flyvesand, hvorpaa der ikke kan bygges det mindste. Forøvrigt har Byen den heldigste Beliggenhed af de Steder, hvor vi har Besiddelser, i Henseende til Rigdom paa Fødevarer, fersk Vand, Vildt, Kvæg og Faar. Revieren eller Flodarmen er fuld af lækre Fisk og Krebsdyr, samt af smalle fodlange Østers, som Negrene finder det besværligt at slæbe hjem i Skallerne. De aabner dem derfor straks og kaster Østersen i en Madpotte, hvori de hjemme koger dem i Saften, og gaar omkring og raaber dem ud til Salg i Byen, saa at man for fem Øre faar saa mange, at man knapt kan spise dem paa en Gang. Denne Overflod har desværre kostet mangen nyankommen Evropæer Livet, og jeg har set de sørgeligste Virkninger, især paa Folkene paa et fransk Skib, som laa nogle Maaneder paa Rheden her. Denne Nation elsker til Fraadseri dette Næringsmiddel, som brugt med Maade er meget sundt.

Vandet er her saa udmærket som paa intet andet Sted paa Guineakysten, og faas ved, at man 100 til 150 Skridt fra Havet graver 8—10 Fod dybe Huller i det løse Sand. Det klareste og mest rentsmagende Vand i Verden filtrerer sig da gennem Sandet ind i Hullerne, og man fylder det paa Fade. Negrene svømmer igennem Brændingen ud til Skibene med saadanne Vandtønder, som flyder foran dem, og som de svømmende støder fremad med Hovedet, til de kommer ud til Skibsbaaden, der ligger parat til at modtage dem. Man kan ikke bruge et Filterhul mere end 2—3 Dage, for saa begynder

Vandet at smage brakt eller saltholdigt. Da her ingen Kilder er, er det Havvandet, som alene ved at gaa igennem det rene Flyvesand afsætter sit Salt paa Vejen til Samlehullerne.

Abebrødtræet

eller Adansonia med Frugter. Kun en kort Tid af Aaret er Træet løvbærende. Det er næsten overalt for Negrene et helligt Træ, bliver umaadelig gammelt og opnaar stor Mægtighed. Man har beregnet et, som var 14 Alen i Tværsnit, til at være over 5000 Aar. Træet er meget nyttigt, Veddet bruges til Baade, Barkens seje Taver til Snore, Frugtmarven spises, og Bladene benyttes som Krydderi i Mad.

Nær ved det nyanlagte Fort staar nogle meget store *Figentræer* og nogle *Abebrødtræer*, hvorunder Negrene samles om Dagen for at holde Raad. Begge Træer er Negrene hellige; Figentræet er mærkeligt ved sine traadformede Rødder, der hænger som Slør

ned til Jorden fra selv de højeste Grene, og Abebrødtræet er beundret for sin mægtige Størrelse og sjældne Vækst saavel som for sine store hængende Blomster og sin Nytte til mange Ting. Træernes Kroner er saa fulde af en stor Flagermusart, at man kan skyde otte i et Skud. Om Dagen hænger de i Grenene, som om de var døde. Men aldrig saa snart er Solen ved at gaa ned, før de begynder at blive levende. De skriger i en musikalsk, men for enhver, der ikke er vant til det, højst ubehagelig Tone, der lyder omtrent som Heihe-hi-i-i.

Ud mod Havet var der fuldt af Silkebomuldstræer, men da de hindrede vor Udsigt over Vandet, blev de huggede bort.

Allerede i Morgen vender vi forhaabentlig tilbage til Akra. Vi efterlader her Prins Ofoly og Høvdingen Lathe fra Popo med deres Tropper, som skal blive, til Fortet er sat i Forsvarsstand, for at ikke Quittaere eller Augnaere skal finde paa at forstyrre Byggeriet. Det er beklageligt, at Stenene ogsaa til dette Fort skal komme fra Akra; man har her ikke andet end en Stenart, som mangler den fornødne Haardhed til en saadan Bygning. Muslinger til Kalk er her derimod nok af.

SJETTE BREV.

Fortet Kongensten ved Ada ved Volta
i Guinea, 24nde Septbr., 1784.

KRIGEN er forbi, og vi glæder os over Freden. Det er som man siger, at Krigen skaber i Verden ti onde Handlinger for en god.

D. 26nde Juni begyndte vi Tilbagetoget med vore forbundne akraiske, aquapimmiske og Reviernegre, og kom næste Dags Morgen til *Voltas* Munding. Da man forud vidste om vort Komme, var Transportfartøjer parat til at bringe os til Fortet. Roturen, som kun er en Milsvej, tog fem Timer, skønt vore Roere arbejdede af alle Kræfter; det var nemlig lige efter Flodtid, og Strømmen gik udad. Selve Hæren blev sat over ved Flodmundingen og gik til Fods til *Ada*. Guvernøren blev her i nogle Dage og rejste saa til *Christiansborg*, efter at han havde ansat mig indtil videre til at forestaa Handelen og Fortsættelsen af Fortets Bygning.

Da jeg nu har været i det hele i seks Maaneder ved Volta, vil jeg give Dem en saa klar Beretning om den som muligt. [Se Kortet bag i Bogen].

Floden har faaet sit Navn Volta af Portugiserne, fordi den paa en springende Maade falder ud i Havet. Den hører til de store afrikanske Floder paa denne

Fortet Kongensten.
Efter en Tegning tilhørende Kapt. H. V. Wrisberg.

Side, men staar dog i Størrelse langt tilbage for *Senegal* og *Gambia*, og endnu mere for *Niger*. Dens Bredde ved Mundingen er som før nævnt ikke over en god Fjerdingvej. Dens Løb er endnu ikke helt udforsket af Evropæerne, men jeg formoder, at det er ikke over 50 Mil langt. Negrene siger, at ved Byen *Malfi*, der ligger paa en Ø i Floden omtrent 12 Mil fra Havet, er man Halvvejen til en aquamboisk By, hvor Floden begynder, eller i det mindste faar sine Tilløb af smaa sumpede Flodløb, paa hvilke man ikke kan færdes i Kanoer. Man har endnu ikke prøvet evropæiske Fartøjer paa Floden, men det er meget sandsynligt, at store Skibe kan gaa ind i den, idet der ved den østlige Side af Mundingen ingen Brænding er, hvilket beviser, at her er dybt. Omtrent halvanden Mil fra Mundingen danner Floden en stor Sø, der er flere Mil lang og bred, og hvorfra en Arm strækker sig ind til *Pottebra* og i Regntiden formodentlig længere. I denne Sø og i Flodløbet er et Arkipelag af store og smaa Øer, sikkert over hundrede. En af de største er Øen *Ada* lige overfor Fortet *Kongensten*. Paa Ada har vi siden vor tidligste Optræden i Guinea haft en Loge.

I seks Maaneder, nemlig fra Maj til December, er Flodvandet drikkeligt, Resten af Aaret ikke, fordi Floden da er lavere end Havet, og Vandet salt; men det har saa den Fordel at være desto rigere paa Fisk. I dette temmelig salte Vand fanger man den før nævnte Fisk Hardis, der ogsaa røget smager omtrent som vor evropæiske Laks.

Flodlandskabet er i høj Grad romantisk-yndigt. Kysterne er indfattede i stedsegrønne Buske og Træer, blandt hvilke Mangroven og den lindeagtige Hibiscus, der er en tornet Busk, samt et stort Træ, Avicennia,

er at mærke. Avicennias Rødder har den Ejendommelighed, at de sender en Masse lodrette korte bladløse Skud som Pibestilke op af Jorden eller Mudderet. Dette Træ er i sin Natur saa saltholdigt, at der om Morgenen sidder store Draaber opløst Salt paa dets Blade, hvor de krystalliseres i Solen. Vi bruger Stammen, der er temmelig lige og indtil 50 Fod høj, til Bygningstømmer.

Sejladsen paa Floden vilde være nok saa behagelig, hvis man ikke havde Krokodiller og Flodheste at være bange for. De er her i ikke ringe Mængde. Flodhestene vælter for Tidsfordriv Kanoerne, og Krokodillerne snapper ofte, før man ved af det, Haanden af en roende Neger, eller river endog det hele Menneske ned under Vandet. De største af dem er ikke over ti Fod lange. Nilens Krokodiller er vistnok større.

Træerne er fulde af syngende Fugle. Vi har her en Nattergal, der synger i December saa godt som i Maj. Blandt andre er her ogsaa en Rørsanger, som ligner vor evropæiske.

Omtrent trekvart Mil fra Havet ligger en lille Ø, som vi kalder *Fugleøen*, og hvor der altid er en Mængde forskellige Hejrearter. Den grønne selskabelige Papegøje flyver her i Flokke, bedækker Buskene og fylder Luften med noget som Kyllinge-Kvidder, indtil de forskellige Abearter, ved et Menneskes Komme, med forfærdelig Skrigen bringer dem ud af Tonen og jager dem paa Flugt.

I April og August træder Volta over sine Bredder og oversvømmer store Dele af Landet, der her særlig egner sig til Dyrkning af Ris, som man forøvrigt ogsaa dyrker længere inde i Landet, hvor Vandet altid er ferskt.

Hvor Vandet er brakt, forekommer en utrolig Mængde Pæleorme, der i forbavsende kort Tid kan gennemgnave Træ, som findes i Floden. Jeg har set en Træstamme af to Fods Tykkelse, som ved at have ligget i Floden i fem Maaneder var saa gennemhullet af Pæleormenes bugtede Gange, at man kunde gnide Træet til Støv med Fingrene.

Paa Mangrovetræernes Grene, som hænger ned i Vandet, finder man Østers, der smager udmærket. De er runde, og mindre end Østerserne ved Kysterne af den salte Reviere. Naar Floden er saltholdig, er de fedest og smager bedst.

Befolkningen i Byerne ved Volta og paa Øerne i Floden, der som før nævnt kalder sig Reviernegre, er alle vore Forbundsfæller og fører vort Flag. De mest bekendte af Byerne er *Agraffi, Maffi, Malfi, Tøfferi* og *Batoo*. Agraffi, som ligger nærmest ved Ada, forsyner os rigelig med alle Slags Landprodukter. Adaerne ringeagter nemlig Agerdyrkning og overlader den Slags svære og efter deres Mening uværdige Arbejder til deres Naboer, og foretrækker Saltindvinding og Fiskeri, med Salg af Salt og tørret Fisk til Folk længere inde i Landet. Malfi, som er den største Reviereby, kunde under Krigen overlade os c. 300 Soldater uden at blotte sig for Mandskab. Det er desuden berømt for sit Fetishtempel, hvori enhver Slave, som der søger Tilflugt, faar Friheden. Jeg har selv til min Ærgrelse en Gang erfaret dette. En af vore var flygtet derind, og ingen Neger vovede at hente ham ud igen. Til sidst sendte jeg en Mulatsoldat ind efter ham. Da han var døbt, turde han — i alt Fald ikke offentlig — tro paa Negrenes Gogleri. Han greb Slaven, men han tilstod, at han af Frygt for Fetishen havde rystet over hele Kroppen.

De Indfødtes Handel med Evropæerne indskrænker sig her til at gælde Slaver og Elefanttænder, hvoraf de sidste allerede er sjældne. Guld bringes næsten aldrig til Salg. De fleste Slaver kommer fra Landet *Krepee*, og der navnlig fra Provinsen *Acothim*, tre Dagsrejser bag Malfi*). Det er ikke sjældent, at en Acothimmer Købmand bringer 30—40 Slaver til Salg paa en Gang, naar han ved, at der er tilstrækkeligt af gode Varer at faa i Fortet. De kommer da i en Mængde Kanoer over Malfi, hvis Beboere fører dem til Fortet for Betaling; men det hænder, at Malfierne og Akothimmerne bliver uenige, og i saa Fald lægger Akothimmerne Vejen over Quitta. Varerne, vi giver i Bytte, er de samme som vi forhandler i Christiansborg og paa vore andre Handelspladser, kun at her mere forlanges Tøjer end andre Steder. For en ung voksen Mand betales for Tiden c. 600 Kroner**), og for en fejlfri ung Kvinde c. 475 Kr. foruden c.

*) Naar vi skal bringe Slaver fra et Sted til et andet paa Kysten over Land, siger Rømer, saa bruger vi Halsbøjler, eller Bøjler, som de ellers har om Benene, sætter vi om Halsen paa dem og stikker en Kæde derigennem. Paa saadan en Kæde kan man føre 50 Slaver og bruger kun 2 à 3 Mand til deres Bevogtning.

**) Priserne paa Slaver har naturligvis varieret. Paa Rømers Tid var de betydeligt lavere end paa Iserts, tidligere endnu meget lavere. Rømer opgiver Prisen paa en Mandsslave til 360 Kr. Slaven solgtes da til Skibene for 5 à 600 Kr. Desuden tjente man paa Varerne, hvormed man betalte de Sorte, idet man betalte Skibene c. 80 Procent af den Pris, man tog af Negrene for de samme Varer.

De forskellige Nationers Skibe kom for at købe Slaver. Danske Skibe bragte kun en ringe Del af dem over Havet. Om Køberne siger Rømer: Helt fortrædelig kan man blive, naar en Portugiser skal købe Slaver; vi lader Slaverne rage overalt, og lader dem smøre sig med Palmeolie, naar de skal falbydes, at de

20 Kr. for hver Slave som en Slags Drikkeskilling. Alt betales i Varer, f. Eks. gives for Mandsslaver:

5 Bøsser à 20 Kr.	100	Kr.
80 Pd. Krudt	150	—
2 Stænger Jern	20	—
1 Anker Brændevin	60	—
4 Dusin smaa Knive	14	—
2 Tinkar	8	—
1 Stk. = 24 Alen blomstret Sirts	40	—
3 Stk. forskelligt indisk Tøj	114	
10 ostindiske Sjaler	55	
1 Messingfad	15	—
2 Stænger Kobber	12	—
2 Stænger Bly	8	—
Opsynet	4	—
Kroner	600	

Det er klart, at de sorte Købmænd ikke altid tager de her nævnte Varer; dog maa der altid være Bøsser, Krudt og Knive i Betalingen for enhver Slave, ellers sælger de dem ikke, ja, i Christiansborg og Fredensborg, hvor man har mest at gøre med *Ashantierne*, er man ofte nødt til at betale med lutter Krudt og Geværer, idet Ashantierne ikke vil have de andre

---

kan se godt ud, naar Skibskaptajnerne ser paa dem: en Portugiser kan tilbringe fire Timer med at se paa en Slave, han lugter dem i Halsen, han føler paa dem overalt. Slaverne maa gøre Krumspring for ham, le og synge for ham. Til sidst slikker han dem med Tungen omkring Hagen for at føle, om de har Skæg, og hvis en Slave har mindste Ar paa Kroppen, forskyder han ham. En Engelskmand er ogsaa kræsen, men ikke saa urimelig som en Portugiser. En Franskmand tager gerne alt, hvad der er Sort. — Saavidt Rømer. Portugiserne var forøvrigt mere menneskelige i Behandlingen af Slaverne ombord paa Slaveskibene, end andre Nationer var. De holdt dem ikke lænkede og stuvede ned, og der skete saa at sige aldrig Oprør paa Portugisernes Slaveskibe.

Varer; det skulde da være nogle fine Tørklæder eller Silketøj. Dette kommer af, at de næsten altid ligger i Krig med en endnu mægtigere Nation bagved dem, *Dunkaerne*, som for nogen Tid siden ogsaa er begyndt at bruge Skydegeværer, som de da køber af selve Ashantierne, der lader sig dyrt betale. Blandt de Varer, vi betaler med, er ogsaa Glasperler og Bos, de før omtalte smaa Sneglehuse af Porcelænssnegle, ogsaa kaldet »Snogepander«*).

Naar en Neger bringes til Salg, betales den før nævnte Pris for ham, hvis han er fejlfri; men er der noget i Vejen med ham, bliver der trukket af for det, f. Eks. 8 Kr. for en manglende Tand. For Saar paa Benene, her saa hyppige, eller for en manglende Finger, et Øje osv. større Afkortning. Naar Slaverne har en vis Højde, betragtes de som Voksne, selv om de ikke er mere end 12 Aar. I Vestindien foretrækker man de unge Slaver, som man kan have længst Gavn af.

Negrene er vanskelige at handle med. Naar de kommer ind i et Varehus, synes de om alt, hvad de ser. De vilde gerne have det hele. Da dette ikke lader sig gøre, kan de sidde i timevis og vælge, og vælge om igen, og ved til sidst dog ikke, hvad de vil. Da ingen af dem kan regne og skrive, kunde man tro, at det vilde være let for Handelsbetjentene at snyde dem, men deri vilde man tage fejl. Negeren ved nøje Varernes Pris, og ved Hjælp af Snogepander holder han paa Bordet Regnskab med, at han faar Varer for netop saa mange Kroner, han skal have.

*) Porcelænssnegle fiskes i Masser ved de malediviske Øer i det indiske Hav; Sneglehusene bruges af mange asiatiske og afrikanske Folk som Penge.

Elefanttænder betales efter Vægt, Størrelse og Skønhed; men Kompagniet har fastsat en Takst, som ikke maa overskrides, og som er lavere end den, Englænderne og Hollænderne betaler. Hvad vi køber af Elefanttænder, er derfor tildels privat og i Smug, hvilket ikke ret vel kan forbydes, da man betaler mere, end Direktionen vil betale. Og da vi ikke har Overflod af Guld, maa de øverste Embedsmænd her have noget, for hvilket de af fremmede Nationers Skibe kan tilkøbe sig nødvendige Forsyninger og Bekvemmeligheder, som kun sparsomt kommer fra Danmark.

Guld, som tidligere var en betydelig Handelsvare ved vore Loger, ser man ikke meget til, siden *Akimisterne* er holdt op med at grave. En Neger, som handler med Guld, kender nøje dets Værdi og fører altid sin Guldvægt med sig. Begærlighed har forledet Negrene til at forfalske Guld, file Messing til paa deres Malestene i noget Guld og blande det forgyldte Messing mellem ægte Guldkorn; men indbyrdes prøver de sjældent at bedrage hinanden, for de mister da ganske de andres Agtelse, og til os i Fortet bringer de det ogsaa sjældent, for de ved, vi prøver det med Skedevand, og naar en saadan Guldmager bliver opdaget, staar det galt til med hans tykkeste Kød.

I otte Dage har Fortet her været saa vidt i Stand, som det indtil videre bliver, for Murerne er mere nødvendige paa *Prinsensten*. Den nordlige og den østlige Bastion, hver med 6 Kanoner, er færdige. De to andre er indtil bedre Tider blot omgivne med en Mur.

For et Par Dage siden opstod det Rygte i Negerbyen, at Augnaerne kom for igen at overfalde Adaerne. Kvinder og Børn flygtede straks ind i Fortet. Mændene blev udenfor for at modtage Augnaerne,

medens jeg havde travlt med at lade fylde Skraa i Kanonerne og rette dem. Nu først indsaa Adaerne Nytten af et Fort. Forøvrigt var det hele kun blind Alarm.

Guvernøren, som kender min Lyst til Rejser, har igaar opfordret mig til at rejse som Læge og Kobmand med en Brigantine til den store afrikanske Flod *Gabun*, omtrent 200 Mil Sydøst herfra, og Syd for Ækvator. Naturligvis modtager jeg Tilbudet. Derfra vil De høre videre fra mig.

SYVENDE BREV.

Williamsfort i Fida paa Guineakysten,
d. 28nde Marts, 1785.

I mit sidste Brev fra *Kongensten*, 24nde Sept. f. A., skrev jeg, at jeg vilde give Dem Underretning om Floden *Gabun*; men dette Haab er bristet, som De nu skal høre. Jeg sejlede virkelig afsted fra Christiansborg med Brigantinen Ada d. 11te Oktober ifjor. Vi havde til denne Rejse en Del Varer til vore nedre Steder paa Kysten, især til *Prinsensten* og til Faktoriet *Popo*, hvor vi altsaa var nødte til at landsætte dem. Efter tre Dages Rejse kom vi til Prinsenstens Rhed ved *Quitta*, hvor jeg gik i Land. Da jeg passerede Brændingen, som her er overordentlig stærk, havde jeg den Ubehagelighed, at Kanoen kæntrede. Jeg selv drev omkring i Brændingen, til en Neger fra Land kom svømmende, kastede mig paa sin Ryg og slæbte mig ind. Det ærgerligste ved den Historie var, at mit Termometer, som jeg altid har hos mig, blev slaaet i Stykker, og at mine Bøger og Papirer blev delvis ødelagte af Søvand og dels gik ganske tabt.

Vi blev her i fire Dage for at faa Varerne bragt i Land, og jeg tilbragte Tiden med at studere Planteveksten. Et Døgn efter at vi igen havde lettet Anker, naaede vi Rheden ud for Popo, som kaldes Lille

Popo til Forskel fra Store Popo, som dog her næsten altid kaldes *Afla*. Lille Popo er den yderste Plads mod Øst, hvor Danskerne har etableret sig. Det er for Tiden et vidtløftigt Negersamfund, sammensat af fem Byer, som hver har sin Høvding. En af Byerne bestaar af lutter Krepeere. De andre beboes af Akraere, som i forrige Aarhundrede, da deres Konge blev besejret af Aquamboerne, søgte Tilflugt her, og da de bedre end de enfoldige Krepeere forstod at omgaas Vaaben, gjorde de sig til Herrer over Krepeerne. Midt igennem de forenede Byer løber Armen af en Revier, der strækker sig dybt ind i Landet, og som ved sine Palmeskove og vekslende Buskadser frembyder de mest henrivende Udsigter. Ved dette Vand, men omtrent to Mil inde i Landet, ligger den store Negerby *Gregy*, hvor den for omtalte Prins *Ofoly Bossum* er Høvding og har sin Bolig, som han til en vis Grad har givet Skikkelse af et Fort. Gregy er Popos Brødkammer. To Gange om Ugen er der Marked i Gregy, og Popoerne kommer da hertil i Skarer over Vandet for at købe de Næringsmidler, som i ringe Grad frembringes paa den sandede Jordbund ved deres egen By. Gregys Overflod paa Fødevarer er saa stor, at det ikke blot forsyner Popoerne, men ogsaa andre.

Næst efter Kongen er *Lathe* den fornemste Neger i Popo. Hans Rigdom stiller ham over alle andre fornemme Negre. Han er ikke desmindre — hvad en rig Neger ikke plejer at være — en flittig Købmand og gør store Forretninger. Han kan tre europæiske Sprog, Engelsk, Portugisisk og Dansk, og for at kunne drive sine vidtløftige Forretninger med mere Nojagtighed har han nu en Søn i England og en anden i Portugal, hvor de skal lære Regning og Skrivning, hvilke Videnskaber han selv endnu ikke

har tilegnet sig. Han har altid et rigt fyldt Varelager, og naar et engelsk Skib ligger paa Rheden, har det sit Handelsstade hos ham. Naar man besøger ham, bliver man beværtet ganske paa evropæisk, og han har altid evropæisk Brød i Huset, hvilket i mange Tilfælde er en Sjældenhed hos selv Evropæerne her i Landet.

I Henseende til Religionen, da er Negrene her meget ivrigere end i Akra. De sveder ofte under Vægten af Amuletter. Selv deres Faar og Hunde maa bære Amuletter til Beskyttelse mod alt ondt. I Husene ser man alle Vegne Gudebilleder af Ler eller Træ, af Skikkelse som et Menneske og malet med forskellige Farver. I alle Gaarde staar tilhøjre for Indgangen desuden en stor Kumme med Vand paa en 2—3 Fod høj, kegleformet Fod af Ler, der er pyntet med smaa tætsiddende opadrettede Potteskaar. Paa Vandet i Kummen svømmer en hellig Plante.

Husenes Bygning overgaar alt, hvad jeg i den Henseende har set hos Negrene. Høvdingen *Akoi* har nylig bygget sig et helt Palads i tre Etager.

Handelen blomstrer her paa alle Maader. Den første Morgen, før Solen stod op, blev jeg ivrig ved at høre den uafladelige Raaben paa Gaden: »Kom og køb Flatta, Vandet er varmt!« Jeg løb til Vinduet for at se, hvad det betød, og mine Tjenere forklarede, at det var unge Piger, som udbød Morgendrikke til Salg. De har en Krukke med en tyk Vælling af Majs i den ene Arm og en Krukke med varmt Vand paa Hovedet. Naar en Køber kommer, faar han en stor Skefuld Vælling i en Kalebas og saa meget som en Skaal varmt Vand over. Køberen rører om med den naturlige Teske — en Finger — og drikker det; saa har han faaet sin Frokost. Nogle

kommer ogsaa Honning i. Honningen her er overordentlig sød og krydret. Vællingen kaldes Flatta, er meget sund og bruges meget som Sygemad.

Negrene her spinder Bomuld paa Ten, og væver det. Vævestolen er blot nogle Stokke, som let stilles

Negerinde, som spinder.
(Efter Fot. i J. T. Alldridge »A transformed Colony«.)

op, og Tøjet kun c. seks Tommer bredt. Derfor syer man fire-fem Bredder sammen til Stof af almindelig europæisk Bredde. Popoerne forstaar at farve smukt og ægte Blaat, ogsaa andre Farver, men mindre ægte og smukke. Rødt har de ikke, men elsker det;

derfor maa de optrævle evropæisk rødt Tøj for at faa røde Traade til Islet i deres eget.

Afla eller *Store Popo* ligger omtrent fem Mil Østen for Lille Popo, i en sumpet Egn, i nogen Afstand fra Havet, og ved en Reviere med ret lavt Vand, der strækker sig østlig til *Fida* og vestlig til Lille Popo. Kongen af Store Popo kalder sig Revierens Herre. Naar han er i Lille Popo, sover han altid ombord paa sit Fartøj, og fjerner sig ikke over ti Skridt fra Vandet. Han kom hertil, medens jeg var her, og dels af Lyst til at se ham, dels af Politik lod vi Evropæere, fire i Tallet, os melde hos ham for at gøre ham vor Opvartning. Vi satte os paa Bredden paa lave Stole tæt ved Hs. Majestæts Kano og ventede, til han var bleven klædt paa. Han kom en halv Time efter med et talrigt Følge af Spillemænd og Kvinder, som med Vifter af Palmeblade holdt Fluerne væk fra ham og tilviftede ham frisk Luft. Over hans Hoved holdt man en stor Parasol, som svingede og hoppede hid og did. Hans Paaklædning var et meget kostbart Lændeklæde, der naaede ham fra Hofterne til Jorden. Derover havde han en stor Silkeslaabrok, paa Hovedet en laadden Kuskehue, og oven paa den igen en evropæisk Hat, gennemsyet med store Sølvblomster. Han bar Negertøfler, d. v. s. tykke Saaler uden Overlæder, blot med en Løkke, som fæstet foran i Saalen hang hen over den store Taa. Endelig havde han i Haanden et Spanskrør med sølvbeslaaet Knap.

Den høje Herre selv var undersætsig, meget tyk og fed, med en ualmindelig bred Næse og stærkt udstaaende Læber. Han hilste os paa negerisk, d. v. s. gjorde en let Bøjning og uden at tage Hatten af. Han lo uafladelig og forraadte i det hele en maadelig

Forstand. Under hele Samværet maatte Musikanterne spille. De sang til og sprang og bukkede, saa at de næsten rørte Næsen ved Jorden. Man svang sig baade over ham og os, samtidig med, at de, der holdt den store Parasol, ogsaa dansede, hvorved de svedte afskyeligt. Naar det Stykke, de spillede, ikke længere behagede Kongen, sang han selv et andet for, hvis han ikke paa anden Maade kunde faa dem til at forstaa, hvilken Melodi han ønskede. Hvad mig angaar, syntes det hele mig uden Forskel; saa fordærvet kan en Evropæers Smag være! Instrumenterne bestod af to store og seks smaa Horn af unge Elefanttænder, overtrukne med rødt Tøj, desuden mange Trommer af forskellig Størrelse, samt en Jerntrekant og Jernklokker af den Slags, man hænger om Halsen paa Kvæg. Musikken, som frembringes ved disse Instrumenter, har altid en krigerisk Klang, og tiltaler sjældent eller aldrig det evropæiske Øre, medens Negeren til Gengæld ikke røres ved selv de yndigste Toner af en Violin.

Endelig blev der budt os en Forfriskning, d. v. s. der blev præsenteret os et Glas Brændevin. Kongen drak ikke, for han nyder aldrig noget offentlig; det forbyder Religionen, fordi han, ligesom Kongen af Augna, tillige er Yppersteпræst i sit Land. De verdslige Konger er ikke bundne i saa Henseende. Da vi havde drukket, trak Majestæten sig tilbage til sit svømmende Gemak — hvortil maaske Lugten af vort Finkeljokum var Aarsagen — og lod os bede, at vi vilde undskylde ham et Øjeblik, han skulde straks være hos igen.

I Forbigaaende maa jeg bemærke, at Negrene aldeles ikke begriber, at vi skøtter saa lidt om det

dejlige Brændevin, da vi Evropære dog selv laver det og fører det den lange Vej til deres Land.

Efter et godt Kvarter viste Kongen sig igen. Hvor maatte jeg le, da den gamle Nar spankede frem i en helt ny Skikkelse, nemlig i et Skarlagens Lændeklæde, en anden Silkeslaabrok og med en trekantet Hat med Snorebesætning paa Hovedet.

Skønt han ikke er Popoernes Landsherre, har de en voldsom Respekt for ham. Naar de kommer ham nær, kaster de sig, saa lange de er, paa Maven for ham, klapper i Hænderne og slaar Knald med Fingrene, hvad de er overordentlig øvede i. Han kommer flere Gange om Aaret til Popo for at inddrive »Gaver« fra baade os og Negrene. Ikke blot Popoerne er bange for ham, selv blandt Evropæerne er nogle saa taabelige at tro, at hele Afla, hvor han residerer, er fuld af Troldkællinger, og at han er deres Stormester. Hvis Gaverne, han faar, ikke synes ham gode nok, truer han straks med, at han vil gøre Revieren, hvoraf Popoerne faar deres Drikkevand, salt, og dette skal han have gjort flere Gange. Men jeg tror, det gaar meget naturligt til, idet han hemmelig bringer Forbindelse i Stand mellem Revieren og Havet, hvor Revieren slynger sig gennem Landet nærmest Havet — hvilket er let gjort og igen let tilkastet.

Da vi nogle Dage senere vilde fortsætte vor Rejse, sendte han os Bud, at han maatte have endnu nogle Tønder Krudt og flere Ankre Brændevin, før vi gik ombord. Da dette blev ham ganske afslaaet, lod han os trodsig vide, at han vilde sætte Fetish paa Stranden, saa at ingen af os skulde komme ombord. Havde han gjort dette, d. v. s. havde han stukket en hvidmalet Stok med nogle Tøjstrimler ned i Sandet

tæt ved Havet, og svoret ved den, at vi skulde ikke komme lykkelig igennem Brændingen, saa havde ingen poposk Neger villet bringe os ud til Skibet, selv om vi havde budt ham al Verdens Rigdomme, saa længe Kongen lod Fetishen blive staaende. Men Hs. Majestæt var ikke saa streng; han sendte næste Morgen tidlig Bud og bad om Forladelse; han havde Dagen forud været en Smule utilpas (fuld), dog haabede han, vi vilde ikke forlade Popo uden at give ham en eller anden Gave. Vejen stod aaben for os, naar og hvorhen vi vilde. Paa denne Maade fik baade han og vi et Ønske opfyldt; han fik endnu en Lædskedrik, og vi rejste vor Vej.

Vi lettede altsaa Anker og styrede til *Fida**), som ligger ti Mil fra Popo, og hvortil vi kom næste Dag, 2den November. Vi kastede Anker, fordi vi havde besluttet at drive Handel her og ikke, som først bestemt, ved *Gabunfloden*. Den sorte Vicekonge i Fida havde nemlig sendt Bud til os i Popo, at vi imod at »betale ham Negre« kunde handle i nogen Tid hos ham. Det blev besluttet at gøre Forsøget. Handelen her er vidt forskellig fra den i vore andre Etablissementer. Her findes tre Forter: et fransk, et engelsk og et portugisisk, som alle er anlagte efter samme Plan; de bestaar af Huse, vidtløftigt sammenbyggede i Kvadrat, og straatækte, Forsiden i to Etager, Resten i en. Siderne har Bastioner, men de er ikke over tre Fod høje. Hver Bastion har 12 Jernkanoner. Omkring hvert Fort er en bred Fæstningsgrav, tyve Fod dyb, men i Reglen uden Vand. Paa Forsiden er en Bro, som i Tilfælde af Fjendtligheder kan trækkes ind. Af de tre Forter er det franske i den bedste,

*) Fida er udenfor det dansk-guineiske Korts Omraade.

det portugisiske i den sletteste Stand. Alle Forter har Krudtmagasinet midt i Gaarden, af Form som et Duehus, og tækket med Straa. Det engelske har desuden i Gaarden en nipundig Malmkanon, rettet mod Porten.

Egentlig skulde kun disse tre Nationer handle her, men da Kongen har Fordel af, at saa mange som muligt kommer til, faar ogsaa andre Tilladelse. Hvert Skib, som kommer hertil, opretter et Faktori og slutter selv sine Handeler, men for Tilladelsen betaler en Tremaster 12 Slavers Værdi og en Tomaster 7 Slavers, hvilket ofte har ført til, at franske Tremastere har taget deres bagerste Mast ned, før de er kommen ind paa Rheden. Guvernørerne derimod har fri Handel med Varer i Forterne, kun at de svarer Kongen en aarlig Tribut. Vi lod vore Varer bringe til det engelske Fort, og jeg tog Ophold ved dem som Faktor, og Brigantinen sejlede tilbage til Christiansborg efter flere, til Stedet her egnede Varer.

Forterne og Negerbyen Fida ligger omtrent en Mil inde i Landet, og for at komme derhen maa man først over Popo Revieren og en Mængde Sumpe, som dog ikke er dybere, end at en Neger kan vade igennem dem. Dette gør Transporten af Varer besværlig og kostbar. Paa selve Stranden betaler hvert Skib Afgift til et Telt til Modtagelsen af de ilandsatte Varer, og Vicekongen leverer Skibet en paalidelig Neger, som for en ugentlig Betaling passer paa, at der ikke stjæles af dem. Dette Telt tjener ogsaa som Signalhus for Forterne, og giver dem Tegn om kommende Skibe, om Brændingen er voldsom eller mindre stærk, osv. Vicekongen skaffer til hvert Skib en Neger, der kaldes Konduktør, og som, naar Varer sættes i Land, modtager dem paa Stranden, og sørger for, at de

føres videre til Skibets Faktori, uden at noget som helst gaar tabt eller bliver stjaalet, i hvilket Tilfælde han betaler det. I Faktoriet har man desuden to Mæglere og to Faktoriarbejdere. Mæglerne gennemkrydser Byen hver Morgen fra den ene Handelsmand til den anden og spørger, om der er kommen Slaver. Hvis saa er, vises Faktoren med Maalestokken i Haanden til de sorte Købmænds Huse, hvor han ser paa Slaverne og køber dem, hvis han synes om dem, og giver en Fortegnelse over de Varer, man er bleven enig om som Betaling, hvorpaa den købte Slave brændemærkes med Køberens Tegn. Hvis det ikke er en kongelig eller Kompagni-Slave, bliver han om Eftermiddagen afleveret i Fortet eller Faktoriet. Er han derimod en kongelig Slave, skal han blive hos den sorte Købmand, til han kan blive bragt lige ombord paa Skibet.

Det er Skik hos Fidaerne at gøre Slaverne saa fine, som de skulde til Dans, naar de skal fremstilles for de Hvide.

Slavehandlerne her er store Kapitalister, som mangen Gang har Tusender af Kroner tilgode hos Evropæerne. De kommer ikke gerne med deres Regninger, før de ved, at der er Varer i Forterne, hvilket der paa Grund af den voldsomme Brænding ikke altid kan være. De vigtigste Varer her er Brændevin, Snogepander, Messingbækkener, Glasperler, Jern og Tøjer til Lændeklæder. Ofte forlanger en Købmand kun en af disse Slags Varer. Geværer og Krudt, der er Hovedartikler i Akra, sælges i Fida kun lidt eller slet ikke, hvilket vist især kommer af, at almindelige Negre her ikke selv maa købe disse Ting af Evropæerne, men skal have dem i ringe Mængder af Vicekongen; hvis man hos en Neger

finder mere end en Hattefuld Krudt paa en Gang, anses han for Oprører og bliver uden videre solgt for Kongens Regning.

Det nuværende Fida er Provins under Kongen af *Dahomet*, og styres af en Vicekonge og fire Høvdinge, som holder Kongen nøje underrettet om alt i Fida, hvad baade Hvide og Negre angaar. Tidligere havde Fida sin egen mægtige Hersker, men baade han og Folket forfaldt til Overdaadighed og Blødagtighed og blev overvundet 1729 af Kongen af Dahomet.

Nær ved Byen i Nord er en bred, men ikke dyb Flod. Her saa jeg for første Gang i Afrika et Slags Bro, et Fletværk af Ris, der krummedes som en Hængekarm fra Bred til Bred over Baade paa Vandet. Flodbredderne var meget bløde og sumpede. Før jeg kom over Broen, der er vel en 300 Skridt lang, saa jeg paa den anden Side en Eng fuld af røde Blomster som vore Enge af Koblommer om Foraaret. Det viste sig at være den hos os i Haver saa yndede Springbalsamine. I Krattet voksede grenede Skruepalmer med smalle, seks Fod lange Blade. Oliepalmer var her i Mængde, og i de tætte Skoves Skygge fandtes Ingefærplanten.

Staden Fida, der for Tiden er meget betydelig, er c. halvanden Mil i Omkreds, indbefattet de store med Majs beplantede Pladser, der ligger hist og her i Byen. Hver af de tre Nationer, som har et Fort her, er omgivne af en egen Negerby, saa at Staden som Helhed gør Indtryk af at bestaa af flere Byer. Det er ikke ualmindeligt, at man, naar man gaar igennem Gaderne, bliver hilst paa en Gang i tre forskellige Sprog, idet enhver Neger kan saa meget af Sproget i det Fort, ved hvilket han bor, at han kan hilse.

Omtrent midt i Byen er Torvet med ordentlig byggede Boder, hvor de Handlende kommer om Morgenen med deres Varer og fører dem bort igen om Aftenen. Hver fjerde Dag [i Ugen?] er Ugemarked, da ogsaa de Fremmede maa bringe og forhandle Varer her. I Boderne finder man alle Slags baade indenlandske og evropæiske Varer til ikke urimelige Priser. Ogsaa mellem Boderne sidder Handlende og sælger kogt Brød, som Negrene her kalder *Dabbedabbe*, Majs, Frugter, Træ osv. Al Slags Handel er overladt Kvinderne undtagen Slavehandelen, som Mændene besørger.

Vicekongen bor i en vidtløftig En-Etages straatækt Bygning af Ler. Man finder derinde saa mange Gaarde og Forgaarde, at man knapt kan finde ud igen. I Midten af Paladset er en Sal, som Evropæerne føres ind i, naar de har noget at afgøre med Vicekongen. Den er prydet med Søjler, og aaben i den ene Side. Her findes ikke andet end Negerstole, undertiden dog ogsaa en evropæisk Stol. Negerstolene her er en egen Slags, lavede af Palmebladskeder, og sammenføjede saadan, at man sidder helt bekvemt paa dem.

Den nuværende Vicekonge er en af de fornuftigste sorte Mænd, jeg har truffet. Han taler de tre her brugelige evropæiske Sprog, men da det vilde være imod hans Værdighed at tale direkte med Evropæerne, bruger han Tolk. Jeg har dog ofte haft Lejlighed til høre beundringsværdige Beviser paa hans Dygtighed i Engelsk, naar Tolken oversatte til dette Sprog noget, Vicekongen havde sagt paa Negerisk. Han bliver æret af Negrene med næsten østerlandsk Ydmyghed. Naar han viser sig offentlig enten til Fods eller til Hest eller paa et Muldyr, er det altid med et

Følge af 100—200 væbnede Sorte. Han viser sig kun sjældent om Dagen, fordi han er en Fjende af de taabelige Ceremonier, som han dog ved sin Optræden ikke tør tilsidesætte. Han fører altid i Haanden et ejendommelig formet Sværd, lavet i selve Landet og en Naadegave fra Kongen. Enhver Neger, som hilser ham, skal bøje Ansigtet dybt, knælende klappe i Hænderne og til sidst knipse med alle Fingre paa venstre Haand. Om Aftenen behøver han blot at knipse. Henvender en Neger sig til ham, hilser han paa samme Maade, dog ikke paa Knæ, men paa Hug som en Abe; i Vicekongens Nærværelse maa han ikke sidde paa en Stol. Alle disse Æresbevisninger besvarer Herskeren blot med en sagte Klappen i Hænderne. Men naar en Undersaat har opfyldt denne Høflighedsform, taler han lige saa fortroligt med Vicekongen som med enhver anden Neger. I det hele er Fidaerne det mest dannede Folk paa Guldkysten.

Her findes mange Elefanter, fordi Landet er fladt, med gode Græsgange, Skove og ferske Kilder. Guvernørerne plejer derfor efter Tur en Gang om Aaret at holde en stor Elefantjagt. Det var i Aar de Franskes Tur. Alle evropæiske Embedsmænd, og Kaptajnerne paa seks Skibe, der netop laa paa Rheden, blev indbudte. Jeg forestillede mig paa Forhaand levende den Fornøjelse, det vilde være at se disse Kæmper blandt de Firføddede i fri Tilstand. Vi var nogle og tredive Evropæere, som alle blev baaren i Hængekøjer, desuden firs Negre, og hele Jagtselskabet var et herligt Syn.

Efter en lang Marsch gennem det af Dug gennemvaade, høje Græs havde jeg den Fornøjelse tre Gange at se smaa Flokke af disse Dyre-Majestæter. Det er en Sjældenhed at træffe en Elefant alene. I

Begyndelsen lod de ikke til at bryde sig videre om Menneskene. Men da vort Tal begyndte at blive dem mistænkeligt, og man skød tappert løs paa dem, løb de i Smaatrav ind i det tætteste Buskads, hvor ingen kunde følge dem. Smaa Træer, som stod dem i Vejen, blev uden videre væltet om med Rode og Vejen banet. Mange Buske, der vilde rive Huden i Stykker paa et andet Dyr, regner Elefanten slet ikke, men gaar saa let og stolt hen over dem, som om de var et Tæppe. Snabelen lægger den bag over Hovedet til Ryggen, naar den løber. Efter hvad jeg kunde skønne, var Elefanterne, jeg saa, syv—otte Fod høje og ikke nær saa store som Elefanterne længere inde i Landet, for deres Tænder vejede kun 25—30 Pund, hvorimod der gives Tænder, som vejer 100—150 Pund. Elefanternes Farve er i Almindelighed sortbrun. Den hvide Varietet, som haves i Indien, kendes ikke her. Negrene forstaar ikke at tæmme Elefanterne. Forstod de det, vilde det være en stor Fordel, for ikke alene er Heste her meget sjældne at faa, men de er ogsaa kostbare at holde.

Naar Negrene dræber en Elefant, hvilket ikke gaar saa sjældent paa, bærer de gerne det bedste Kød, det af Brystet, til Kongen eller Vicekongen, som en Gang forærede mig et Stykke. Det er haardt og ufordøjeligt som Brusk. Af Ørerne laver de Krigerhjælme, og af Skindet andre Krigsredskaber.

Vi jagede til den hede Middagstid, men i hvor mange Elefanter vi end havde ramt, var det ikke lykkedes os at dræbe en eneste. Jagten falder aldrig heldig ud, hvis Elefanten ikke bliver ramt i Baghovedet imellem Ørerne, hvor en almindelig Bøssekugle kan dræbe den; paa andre Steder preller Kuglen af. Vi holdt vort Maaltid i Marken, og vendte

ved Aften tilbage til Fida, ingen mere tilfreds end jeg, der havde min Urtemappe fuld af Planter, som jeg ikke før havde set. Paa Turen havde jeg forøvrigt et heftigt Feberanfald, formodentlig fremkaldt ved, at jeg saa længe havde været udsat for den stærke Sol. Denne Feber havde allerede i otte Maaneder pint mig ved sin hyppige Tilbagevenden; havde jeg i fjorten Dage været fri for den, kom den igen i lige saa lang Tid.

Egnen omkring Fida er en af de mest fortryllende af alle de Steder, hvor Evropæere har nedsat sig i Guinea. Det flade Land er velsignet med Enge, Skove og ferske Vandløb. Det regner her oftere end i Akra, og derved opretholdes et uophørligt Foraar. Man planter to Gange om Aaret, i Marts og Oktober. Det engelske og det franske Fort har store Haver med dejlige Alleer, hvorfra der i hele Aaret faaes alle Slags Grøntsager samt Pommerantser, Appelsiner, Citroner og andre Frugter. Pommerantserne ligger mangen Gang i Dynger under Træerne og raadner, hvis der ikke er Slaver i Fortet tilovers til at samle dem. De Franske og Portugiserne forstaar udmærket at bruge Pommerantserne og sender mange Tønder ombord i deres Skibe, naar de skal gaa til Vestindien med Slaver, for at man kan give Slaverne paa hele Rejsen af disse Frugter, der er saa gode mod Skørbug. Det franske Fort holder 120 Negre alene til sine Havers Pasning.

Jo længere jeg kommer østpaa og nærmer mig *Benin*, desto ivrigere finder jeg Folk i Gudsdyrkelse. I Ursu ved Christiansborg har man intet offentligt Fetishtempel, her findes derimod over tredive. Jeg har set nogle med mange Forgaarde og Rum, og omgivne af de skønneste Træer. Jeg søger gerne disse

Steder, for her finder jeg altid de Træer, der er sjældnest i Landet, og derfor plantede her.

De fornemste Templer er helliget Slangen, som i Fida er den øverste Guddom. Hvert Tempel har sin Skole, hvori Præstinderne lærer Børnene at synge og danse. Fetishdansen gaar hver Dag for sig. En Mængde unge Piger underholdes paa offentlig Bekostning alene til at synge i Templet og danse offentlig. Deres »Paaklædning« er prægtig og bestaar af et halvt Dusin Lændebælter over hverandre, saa at alle kan ses. Om Hals, Haandled og Ankler er alle Slags Perler ganske smagfuldt anbragt. Overkroppen er som sædvanlig nøgen. Har de svære Bryster, er de bundne op med et Silkeklæde for at holdes i Ro under Dansen. Jeg har set disse Kvinder paa Pladsen i den mest trættende Dans uafbrudt i tre Timer, og i den utaaleligste Hede, og uden anden Forfriskning end den, at Præstinderne undertiden har tørret Sveden af dem. Spurgte jeg, hvor det var muligt, at de kunde danse saa længe, uden at det skadede dem, svarede man, at det var Fetish, som gav dem Kræfter. Men jeg ved dog ogsaa, at de, takket være Fetish, mangen Gang er kommen syge hjem, og har maattet bøde for deres Umaadelighed i Dans med Livet.

Fidaerne har mange Slags Musik. Noget af det bedste er den, de frembringer paa et »Hakkebrædt«. De graver et dybt Hul i Jorden, otte Alen i Tværmaal. Derover lægger de to Bjælker af meget haardt Træ, og tværs over Bjælkerne tykkere og tyndere Stave, som ikke fastgøres. Med smaa Stokke, som Paukestokke, slaar eller spiller de paa Stavene under Ledsagelse af forskellige Trommer.

Blandt Mandsceremonierne eller Mandskostymerne

her er en, i hvilken Mændene gaar i Procession omkring deres Hytter til en ganske ejendommelig Musik af Horn, Trommer og en Mængde store Kvægklokker af Jern, hvorpaa de slaar Takten med Jernpinde. Samtidig vajer fire—syv hvide Fetishflag fra Templerne, hvis Tag da ofte ogsaa er betrukken med hvidt Lærred.

Et andet mærkeligt Optog saa jeg nylig. Forrest gik tre Præstinder, som her gælder mere end Præster, og som kendes især paa, at de aldrig har Haaret afraget som andre Negerinder, men bærer det — eller Ulden, om man vil — redt i store Lokker. Efter dem kom nogle Præster, og til sidst en Del Kvinder, som alle hørte til Templet. Eftersom de kom frem igennem Gaderne, flygtede alle Negre ind i Husene og rev deres Børn med sig, og gemte sig til Optoget var forbi. Paa mit Spørgsmaal om, hvorfor de flygtede, svarede man, at enhver, som ikke søgte at undgaa at se Processionen, vilde dø inden tre Dage.

Fetishslangen, der, som før nævnt, er den højeste Guddom her, er Genstand for den allerstørste Ærefrygt. Det vilde gaa en Evropæer ilde, hvis han vilde forgribe sig paa en og dræbe den. Jeg har flere Gange set den, og det er virkelig et dejligt Dyr. Udvokset er den af Længde og Tykkelse som et Menneskes Arm. Dens Bundfarve er graa, men den er overalt fuld af gule og brune Pletter. Den synes at vide, at ingen maa gøre den noget som helst ondt, for den gaar dristig ind i alle Huse. Selv er den et uskadeligt og fredsommeligt Dyr. Da jeg en Gang spaserede alene i Fortets Have, saa jeg en, som laa sammenrullet og sov under et Træ. Jeg frydede mig over min Opdagelse og betragtede den henrykt i nogle Øjeblikke, og var netop i Færd med at hente

en Krukke for hemmelig at gemme den i Spiritus, da der i det samme, til min store Misfornøjelse kom en Neger, som var Arbejder i Haven, og saa den ogsaa. Nu var mit Bytte tabt. Som en vanvittig fløj han ud af Haven, og kom et Øjeblik efter tilbage med en Fetishpræst, som lagde sig, saa lang han var, paa Maven, kyssede Jorden tre Gange, mumlede nogle Ord i Skæget, fæstede sit Lændeklæde, saa at det ikke kunde gaa op, og tog bævende Slangen op i Klædet, saa forsigtigt, at han end ikke vækkede den. Han bar den ind i Templet, hvor der altid er fremsat Æde og Drikke til den, som den kan komme og tage af efter Behag.

Et af de sjældneste Skuespil, jeg saa i Fida, var en Eftermiddag, da jeg sad i Fortet i al Ro i Vinduet med min Bog. Pludselig opstod Støj og Stimmel af Mennesker udenfor. Straks efter kom Vicekongen og Høvdingene ridende bag efter hverandre, og et stort Følge af Negre sluttede Troppen. Høvdingene steg af foran Fortet og dansede paa Pladsen, den ene efter den anden. Ogsaa Folket dansede og spillede. I en halv Time saa man her alle Fidas Stormænd, og i en meget morsom Paaklædning, i Slaabrok uden Ærmer, de flestes af Silke, nogles kun af hvidt Lærred, og endelig var nogle paaklædt som Evropæere. De fornemste Høvdinge havde paa Hovedet en rund Hat eller Kalot af drevet Messing, en Gave fra Kongen, og kun som saadan turde denne Prydelse bæres. Det hele gjorde Indtryk paa mig som af en Maskerade i Evropa. De havde tre Faner med sig, to hollandske og en engelsk, og tre store Parasoller samt Trommer, og tre velklædte Mænd bar hver paa sit Hoved et stort Messingbækken med Bøjler, som gav Bækkenerne Lighed med kongelige Kroner.

Efter at have danset voldsomt kom Stormændene ind i Salen i Fortet, fulgt af Mændene med Bækkenerne, Fanerne, Trommerne og Parasollerne, og jeg fik Lejlighed til at se nøjere paa det hele. De Store fik en Forfriskning, faldt dernæst paa Knæ og kyssede Gulvet tre Gange. De overrakte Guvernøren en smuk Stok som Tegn paa, at de var udsendt af Kongen, og sagde, at Hs. Maj. havde befalet dem at vise de Hvide hans Beviser paa Sejren over *Badagrierne* (et Folk ved Havet, seks Mil Østen for Fida, hvor der tidligere havde været et hollandsk og et engelsk Faktori), som han for seks Maaneder siden havde slaaet fuldstændig. Derpaa aabnede man de som Kroner formede Bækkener, hvoraf de to indeholdt hver tre Hoveder, men det tredje kun et og en højre Haand, som havde tilhørt den fornemste Høvding i Badagri. Skønt disse syv Hoveder var et halvt Aar gamle, syntes de saa friske som afhuggede igaar, og da jeg spurgte, hvorledes dette kunde gaa til, svarede man, at de var røgede med Halm, [som vi røger Svinehoveder,] og at Røgningen ikke skader den i Forvejen sorte Hud, men endog giver den en særlig Glans.

Fanerne, Parasollerne og Trommerne var ogsaa taget i Krigen, og navnlig de sidste to Slags ansaas for Krigsbyttets største Sejrstegn.

Fidaerne er store og velskabte Mennesker, men deres Træk har ikke det blide, som man finder hos Akraere og andre guineiske Folk. Kvinderne er frastødende. Jeg saa her en mælkehvid Negerinde, som Kongen af Dahomet sendte Guvernøren med Hilsen, at han var ogsaa i Stand til at sende ham en hvid Kone. Hun var ækel og syntes mig en Vanskabning. Jeg saa desuden en Neger med aldeles hvide Hænder

og Fødder, hvilket kan fremkomme ved svære Sygdomme, men som i dette Tilfælde var medfødt.

Blandt sjældne Naturfrembringelser saa jeg her en guldgul Bomuld, som skal vokse i Dahomet og være forbeholdt Kongen, og som det under Livsstraf er forbudt at udføre Uld og Frø af.

Fidaerne er et meget flittigt Folk. Ikke alene væver de pæne Tøjer af Uld og Bomuld, men ogsaa baade grove og fine Stoffer af Græs. De skærer dette Sumpgræs, en Cyperus, og lægger det nogle Dage i Solen, til det fra grønt er bleven gult, og river saa Bladene i lange Traade, som de knytter sammen, vinder op og væver.

OTTENDE BREV.

Hovedfortet Christiansborg paa Guineakysten, 16de Oktober, 1785.

I mit sidste Brev fra Fida gav jeg Dem en Beskrivelse af Rejsen fra *Prinsensten* til *Fida* og fortalte Dem temmelig udførligt om Evropæerne og de Indfødte der. I dette Brev vil jeg fortælle Dem om det Negerfolk, som lever lige ved vort Hovedfort, *Akraerne*, hvis Land i Modersproget kaldes *Gah*.

Først vil jeg dog berøre, at jeg den 1ste April rejste med Brigantinen Ada fra *Fida* til *Popo*, hvor jeg gik i Land og gjorde Resten af Rejsen pr. Hængekøje, først til Volta, hvor jeg lod mig sætte over, og derfra videre til Hovedfortet. Vejen fra *Popo* til *Christiansborg* er omtrent halvtreds Mil, som jeg magelig kom over i seks Dage, forbi alle de Forter, Handelspladser og Negerbyer, som jeg før har omtalt.

Akraernes Klædedragt er som Beboernes paa den anden Side af Volta, paa den saakaldte *Slavekyst* og helt til *Benin*, undtagen i nogle Henseender, især for Kvindedragtens Vedkommende. Mændene bærer om Hofterne et Bælte eller Baand, nydeligt flettet af Læder, eller en Sølvkæde eller en Perlesnor.

De trækker en Strimmel Tøj — Sirts, Lærred eller Silke — c. en halv Alen bredt og to Alen langt

ind mellem Benene, og op over Snoren for og bag, saaledes at Enderne af Tøjet hænger ned for og bag. Jo længere det hænger ned bagpaa, desto smukkere. Dette Klædningsstykke hedder i Landets Sprog en *Tæklæ*, og er for enhver voksen Neger en Nødvendighed, som ogsaa enhver Herre derfor maa give sine Slaver. Desuden har Negrene et andet, oftere omtalt Klædningsstykke, *Mammalé*, et Stykke Tøj, der til en voksen Neger maa være tre Alen langt*) og lige saa bredt, og som om Natten tjener som Sovetæppe, om Morgenen som Kappe og om Dagen til Pynt. Om Morgenen, naar det, som det her plejer at være, er noget køligt, hyller de sig ind i deres Mammalé, saa at kun den ene Arm hænger ud af den. Om Dagen derimod og i Selskab vilde det være upassende at have Overkroppen dækket med noget som helst. De slaar derfor Klædet ned, og stopper det fast paa venstre Side, men da det ikke holder, naar de bevæger sig, maa de hvert Øjeblik stoppe fast igen. Tit lukker de op og stopper til som Tidsfordriv, og fordi det morer dem, som det morer Damerne hos os at lege med en Vifte. Dette Klædningsstykke, der saaledes om Dagen er et Slags Benklæder eller Lændeklæde, viser ved Tøjets Art den ene Mands Rigdom og Stilling i Forhold til den andens, paa lignende Maade som hos os Officerernes Tøj er forskelligt fra Soldaternes. I Almindelighed er det af groft ostindisk Bomuldstøj eller trykte Sirtser, de finere derimod af Halvsilke eller Silke.

Naar Negeren har baade *Tæklæ* og *Mammalé*, er han paaklædt; men til Pynt og som Luksus, der ogsaa hersker her, er der endnu adskilligt at iagttage

*) Ifølge en senere Forfatter er det ofte betydeligt længere.

i Negerens Udstyr. Alle Negre holder deres Haar klippet. De ældre, som er ved at blive graahaarede, klipper eller rager sig ganske skaldede; de yngre lader noget staa. De tegner først med Kridt paa Hovedet de Figurer, som de vil lade staa, og de er saa dygtige til at fjerne alt mellemstaaende Haar, at man maa undres. Mange har Haaret tildannet paa Hovedet som Forter, Blomster og andre Ting. Nogle fastgør en lille Guldbjælde oven i det. De Steder, der holdes ragede, maa behandles mindst en Gang om Ugen, men fornemme Folk lader sig daglig rage.

Haar hos voksne Mennesker udover Hoved- og Skæghaar kan hverken Mænd eller Kvinder finde sig i, og de fjerner det. Selv Skæget bæres kun af grumme faa. Unge Krigere lader det blive indtil tre Tommer langt paa Hagen. Det er altid sort, men ligner ellers saa temmelig Evropæernes.

Negrenes øvrige Pynt er gennemgaaende saa forskellig, at man kunde skrive en Bog om den, hvis man skulde fortælle om alt. Nogle bærer Ørenringe paa evropæisk, andre, navnlig Krepeerne, gaar med Halsbaand af Perler, lavede af hvide Muslingeskaller, som de tilsliber til dette Brug paa Sten. Andre, meget fornemme*) Negre har en lang Halskæde af

*) Naar her tales om de Fornemme, de Store, forstaas derved dem, der har udmærket sig og danner en egen Klasse, Adelen. Den øverste Høvding i en Negerby kaldtes *Kabuseer* (et Ord, der ligesom Fetish d. e. Tro, og Balliar d. e. Danseplads o. a. l. er kommen fra Portugiserne). Byens Kabuseer var altid den ældste af de Adeliges eller Kabuseernes Klasse. Han mødte den største og kærligste Ærbødighed fra alle, unge som gamle, og alle var ham til Tjeneste. Han bød over og tiltalte enhver, som om alle var hans Børn, og hvad han befalede eller forbød, blev fulgt med ubetinget Lydighed. Han havde gerne ved sin Gaard en stor aaben Plads, som kaldtes Palaver-Casa (Forsamlingshus), hvor Byens Mænd

store ægte røde Koraller, som de maaske har maattet betale Evropæerne to Mandsslaver for. Adelige bærer om Hals og Haandled »*Agrier*«, et Slags Perler

samledes om Aftenen eller Natten, naar de havde noget at raadslaa om, og her var han Formand eller, som det ogsaa hed, *Capitaneo*, d. e. Kaptajn. For at blive en af Kabuseernes Klasse maatte Negeren have været med i Krig, have fældet en Elefant, en Tiger og en Bøffel — eller dog opfyldt tre af disse fire Krav. Havde han dræbt et af de nævnte Dyr, æredes han som *Bombeføj*, d. e. en dygtig Jæger, og kunde for Alvor begynde at drømme om at blive en Kabuseer. Adelskabet var ikke arveligt. Alle Negerbørn var lige, indtil de mest begavede selv udmærkede sig.

Præsten Rask beskriver malende, hvorledes Negeren *Tete* fra Ursu ved Christiansborg i August 1710 gjorde sin Kabuseer-»Kostyme« (d. e. Ceremoni), hvorved han offentlig indtraadte blandt Adelen.

Tete og hans Venner samledes d. 4de om Aftenen sent og forlystede sig Natten igennem med Sang, Hornblæsen, Trommen og Skyden. Om Morgenen d. 5te kom han under Skyden, Trommen, Dans og Sang med sine Slaver, fyrretyve i Tal, op under Fæstningen, selv var han pyntet med Guld og Agrier paa Hoved og Hals, om Livet og om Benene. Han havde en Sabel i Haanden og en grøn Krans paa Hovedet. Lige efter ham gik to unge Negre, den ene med hans Bøsse og Skjold, en aflang-firkantet Træramme overtrukket med Tiger- eller Bøffelhud, og midt paa Undersiden med en Hank af Tovværk, beklædt med Læder. Den anden bar hans Guld i et lille Skrin. Rundt om ham dansede hans og hans Venners Kvinder, alle med grønne Kviste i den ene Haand, og med den anden tog de Jord og Støv og kastede paa den nye Kabuseer. Og medens de dansende kastede Jord paa ham, sang de hans mange Æresnavne, og syngende lykønskede de ham. En Hollænder, som havde været længe i Guinea, forklarede Rask, at ved de grønne Kviste betegnede Kvinderne, at Tete skulde grønnes og blomstre, og ved Støvet, at hans Afkom skulde mangfoldiggøres. D. 6te, 7de og 8de August gik han med sit Følge og i sin Stads til de omkringliggende Negerbyer, besøgte og modtog Lykønskninger af de Fornemste paa hvert Sted, og de gav ham Hædersgaver, nogle gav Høns, andre Guld, andre Agrier eller Koraller osv.

af Mosaik, som de sætter den højeste Pris paa. En eneste saadan Koral, tyk som en Finger og dobbelt saa lang som tyk, regner de under visse Forhold for lige saa meget værd som syv Mennesker, medens Magen til den ikke er 150 Kr. værd. Grunden til den enes Kostbarhed frem for den andens er, at den har været baaret af den eller den store General eller Konge, og jo flere saadanne høje Herrer man kan regne op som dens hidtidige Ejere, eller jo flere vigtige Slag den har været med i, desto værdifuldere er den.

Kunsten at lave Mosaik er enten gaaet tabt eller har aldrig været her. Man kunde ikke skaffe mig nogen Oplysning om, hvor man fra først af har faaet disse Koraller. Det er muligt, at Ægypterne i deres Guldalder har haft Forbindelse med Negrene paa Guldkysten. Ja, man formoder, og maaske ikke uden Grund, at Guldkysten er *Ophir*)*, som omtales i Bibelen, og at Kong Salomon her lod hente sit Guld, sit Elfenben og sine Aber. Men saa længe som Evropæerne har været her, d. v. s. siden 1452, har der ingen Handel eller Forbindelse været i den Retning.

Armbaand eller Armbøjler er en hyppig Pynt, og er af Elfenben, Kobber eller Messing eller af disse to Metaller smedede ind i hinanden, eller af Jern. Hvis de er af Elfenben, er der ofte en Snes Stykker, som hænger løst paa Underarmen. Undertiden har jeg set en enkelt Ring midt paa Overarmen, hvis Kød da var saa stærkt indsnøret, at en Evropæer, som vilde bære en Ring saadan, maatte risikere Betæn-

*) Ophir eller Ofir omtales flere Steder i Kongernes Bog. Under Salomon drev Israeliterne Handel paa Ophir, vistnok paa fønikiske Skibe. Hvor det var, ved ingen. De fleste Gisninger gaar ud paa, at det har været i Arabien eller i Ost-Afrika.

delse i Armen. Ogsaa Fingrene er besatte med Ringe, især Tommelen, og ligeledes af forskellige Slags Metaller, oftest dog af Solv eller Guld. Tommelringen har tit en Krone, der kan være indtil en Tomme høj og staar i Vejret som en Garderhue.

Under Knæet bæres en Koral- eller Perlesnor med Kvaster og Frynser af Bast, bundne i forskellige Slags Knuder; denne Benpynt plejer man dog kun at bruge paa Rejse.

Kvindernes Pynt er meget forskellig fra Mændenes. En sort Dame, som skal være vel paaklædt, bruger mindst to Timer om at bringe sit Toilette tilfredsstillende i Orden. Hovedets Behandling kræver den meste Tid. Hun rager det som Mændene i Figurer, men efter en anden Smag. Hun lader gerne en bred Tot blive staaende paa Issen, og stikker noget Guldstads med en rød Halefjer af en Papegøje eller med nogle Græsaks fast i Toppen*). Men inden hun sætter Haaret, har kun vasket sig grundigt over hele Kroppen og indgnedet sig med et vellugtende Fedtstof, som hun uddrager af et Træ, der vokser længere inde i Landet. Naar hun er godt smurt ind, sminker hun sig med alle Slags Farver, hvoraf Hvidt er det almindeligste og er et fint Ler eller Talkum. Blaat er Berlinerblaat, som Evropæerne skaffer. Hun rører Farverne ud i Vand som Malerne, og med smaa Stempler, der er udskaarne i Træ til alle Slags Figurer, og som hun dypper i Farven, sætter hun

*) Paa Rasks Tid var det Mode at have Elefanthaar fra Elefanternes Hale i Haartoppen. Paa Elefantens Hale sidder nogle indtil fodlange Haar, tykke som Violinstrenge eller tykkere, og stive. Rask ligner dem ved Midterribben af de største Vingefjer af en Ravn. Ogsaa de fornemste Høvdinge brugte Elefanthaar som en stolt Prydelse.

Aftryk paa Panden, Kinderne, Hagen, Brysterne, Maven, Armene og Fødderne. Ansigtet faar de dyreste Farver som Blaat og Grønt, de øvrige Dele af Legemet pyntes gerne med det mere beskedne Hvidt. Tit, naar hun ikke har god Tid, sminker hun sig groft med Fingrene, som Mændene altid gør det; men skal hun vise sig offentlig, bliver tre eller fire andre Damer kaldt til for at skønne om, hvilke Stempler der skal bruges, og hvordan Farverne bør sammenstilles.

Naar Sminkningen og Haarsætningen er overstaaet, begynder selve Paaklædningen. En Masse Perlesnore af mangefarvede Glasperler, af smaa Sneglehuse af en Snegleart fra Kongeriget Ashanti, af blaa Lasurkoraller, af slebne Agatstene og af mange andre Slags fremtages og fordeles over hele Kroppen, saaledes at de kostbareste kommer om Halsen og ved Hænderne. Desuden har hun Armbaand om Haandleddene af Sølv eller Guld og med dinglende Guldmønter. Baade Fingre og Tæer bliver sat fulde af Guld- og Sølvringe, og Anklerne pyntes med svære Sølvbøjler, der kan veje indtil et Pund.

Kvinderne bærer som Mændene en Tæklæ, dog er den ikke bredere end en Haand, og de lader den ikke hænge ned foran, men slaar Snippen tilbage. Bag paa bliver den rullet op i en Kugle eller Rulle, og naar det store Klæde, Mammalé, kommer uden paa, ligner den en Saddel og gør virkelig ogsaa Nytte som en Saddel, som Barnet rider paa*), naar Kvinden

*) Det er de smaa Drenge, der rider saaledes og holder fast med Armene om Moderens Liv. De smaa Piger bæres paa venstre Hofte, siddende. Hvis Arbejdet hindrer Moderen i at have Barnet saaledes hos sig, lægger hun det fra sig paa Jorden, som aldrig er kold. Smaa Negerbørn er desuden taalmodige og blide og laver ikke meget Spræl.

under Arbejdet vil have Barnet hos sig. Det store Klæde, som bæres uden paa Tæklæ, er af Størrelse som Mændenes. Kvinderne slaar det om Hofterne, saa at det ser ud som et kort Kvindeskørt hos os. Det lukkes fortil, og Kvindens Knæ og undertiden endnu mere af hendes Ben er synlige under Gangen. Da de evropæiske Stoffer aldrig er tre Alen brede, er man

Negerinder paa Guineakysten.
Efter P. J. Alldridge »A transformed Colony«.

nødt til at sy Tøjet sammen af to Bredder, hvilket gøres med en kunstfærdig Søm, som ofte broderes med Blomster af Silke i flere Farver og kommer til at ligge tværs over Saddelen.

Lændeklædet bliver holdt oppe ved et sammenlagt Silkeklæde, der er bundet fast om Hofterne, og hvis Ender hænger ned foran Maven med en Masse Dingeldangel af Sølvnogler, smaa Klokker og spanske

Sølvdalere, som klingrer saadan under Gangen, at man hører en Dame i hundrede Skridts Afstand, naar hun viser sig offentlig. Hun bærer ogsaa et meget fint Silkesjal eller fint ostindisk Sjal af Størrelse som

Akraiske Kvinder.

Efter Kobberstik i Iserts Bog. Aabenbart tegnede, men daarligt tegnede, efter Beskrivelsen i Brevene og ikke efter Virkeligheden.

Lændeklædet, op over Bryst, Ryg og den ene Skulder, og med den ene Ende af Sjalet kastet tilbage over Ryggen.

I Almindelighed parfymerer hun sig. Derfor har man i de fleste Huse Desmerkatte, og tager hver Uge

med en lille Ske en Skefuld vellugtende Olie af Pungen, hvori det udsondres af Desmerdyrets Kirtler. I Mangel af dette Fedt, som paa Grund af dets udbredte Anvendelse er temmelig dyrt, hænger Akraerinden en hel Desmerpung af Dyret om Halsen, og kan en saadan ikke skaffes, faar hun fra Bjergnegrene et Slags Blade, der i Form og Lugt minder stærkt om vore »grønne Kranse«, og som hun fletter pyntelig sammen med Roser og hænger baade for Lugtens og for Pyntens Skyld paa Brystet, hvor man ellers bærer Desmerpungen.

En Dame af Stand har desuden en Mængde andre Prydsager, som det vilde føre for vidt at beskrive. Almindelige Kvinder har ligesom de rige Kvinder to store Sjaler, men mangler delvis eller ganske den øvrige, her omtalte Pragt.

Naar en Kvinde tror, hun skal have et Barn, forandrer hun straks sit Udseende. Hun lader fra nu af sit Haar vokse, sminker sig ikke mere og lægger alle Guld- og Sølvprydelser bort. I Stedet faar hun af Præstinderne et Slags pølsede Bastbind, de første Maaneder om Haandleddene, derefter under Knæerne og til sidst ogsaa tykke Bastruller om Anklerne. Disse Bastmuffediser ved Hænder og Knæer er malede med Fetishfarve eller rød Jord, og har fodlange Frynseender, fulde af Knuder, hvoraf enhver skal have en heldbringende Virkning ved Fødselen eller paa selve Barnet. I nogle Familier er Kvinden tvungen til at føre et Raadyrskind rundt med sig under hele Svangerskabet, uden nogensinde at turde lægge det fra sig, og hvis hun arbejder, har hun det hængende paa Ryggen. Jo nærmere Kvinden kommer Fødetiden, desto flere Amuletter faar hun af Præstinderne, som for rede Penge ogsaa giver hende en Mængde gode Raad

og Velsignelser, og desuden daglig tilser hende og stryger og trykker hende paa det nøgne Underliv med Hænderne, saa at man skulde tro, deres Velsignelser maatte være til mere legemlig Skade end aandelig Gavn. I de sidste otte Dage før Fødselen smører de hendes Hovede ind i opblødt rød Klæg eller Ler og kliner Haaret saa fuldt, at det ser ud som en Lerhue eller Lerhjælm, og fører hende saaledes om Dagen i Procession igennem Byen. Denne Hjælm maa hun ikke fjerne, før Fødselen er overstaaet.

Ugifte Kvinder bærer altid, ogsaa i fineste Stads, kun Mammalé eller Lændeklæde; Overkroppen skal til enhver Tid være blottet. Ja, Adamperinderne maa endog aldrig bære andet end Tæklæ, saa længe de ikke er forlovede eller har gjort deres Bryllupsskik (Kostyme), som bestaar i, at de bringer Fetish et vist stort Offer. Medens det saaledes er forment de ugifte Kvinder at bære andre Klæder end den lille Strimmel Tøj, optræder de med desto flere og dyrere Perleprydelser. Jeg har set dem med seks—otte Lændesnore af slebne Agater af en Fingers Tykkelse og dobbelt saa lange, hvorved Tæklæ var fæstet. En saadan Snor kan koste indtil 220 Kr.

Børn af begge Køn løber omkring til det ottende Aar uden at have det mindste andet paa end Perler og Koraller. Man plejer at overlæsse selv ganske smaa Børn med tykke Perleprydelser paa baade Arme og Ben, ja, i den Grad, at de arme Unger undertiden ikke kan gaa for lutter Stads.

Sker det, at det første af en Kvindes to Børn dør, passes særlig godt paa det tredie. Derfor sætter man en Masse Muslingeskaller og Sneglehuse og andet Kram fast i Haaret paa Barnet, og det maa ikke

fjernes, før Barnet er over tre Aar. Haaret maa i den Tid ikke klippes.

I Fida saa jeg en Gang en Slavinde, langvejs inde fra Landet; hun bar en Perle af en Fingers Tykkelse i Underlæben, der af den Grund var stukket igennem som en Øreflip. Saadanne mærkelige og forbavsende Moder ser man daglig, naar her kommer Slaver fra fjerne Egne. Dunkoerne — fra et Land, der ligger bagved Ashantiernes Rige — er overtegnede med Ar af Snit i Ansigtet eller over hele Kroppen. De følger i disse Arprydelser visse Regler, som gør det muligt at se, hvilken Folkegruppe de tilhører, og hvilken Rang de har; ved Siden heraf har de deres særlige Familietegn. Til de mest godartede Slaver regner man dem, der har tre Linjer fra hver Side af Ansigtet og ned over Kroppen til Hofterne.

Negrene er vel byggede, og man træffer sjældent eller næsten aldrig puklede eller skæve Folk imellem dem; man har derfor tænkt sig, at vanskabte Børn straks efter Fødslen blev dræbte, men det er en grundfalsk Opfattelse*). Akraerne har udmærket smukke Ansigtstræk, men de er ikke saa store og stærke Folk som Krepeerne. Bjergnegrene og Ashantinegrene er altid mørkere, mere sorte i Farven end Kystnegrene, og de er smidigere og i Almindelighed slankere. De afviger i Ansigtstrækkene for det store Flertals Vedkommende mest fra Evropæerne; ikke desmindre finder man hist og her iblandt dem Ansigter, som, naar man undtager Farven, selv midt i Evropa vilde blive regnede for Skønheder. Men i Reglen har de noget abeagtigt ved sig; Kindbenene og Kæbe-

*) En senere Forfatter mener dog, at Isert heri tager fejl, og at de vanskabte Børn dræbes, men rigtignok i stor Hemmelighed.

benene er mere fremtrædende hos dem end hos os, og Næsebenene er overhovedet mindre end vore, hvilket har givet Anledning til den Formodning, at Moderen straks trykkede Næsen ind paa det nyfødte Barn, hvilket ligesom andre af den Slags Historier er Opspind. Der findes her, om end sjældent, Negre, hvis Næse kan maale sig med den bedste evropæiske Brændevinsnæse! Naar Næsen er meget flad, gaar Næseborene ikke som hos os paa langs, men paa tværs, og Negre med den Slags Næse har altid stærkt udstaaende Læber. Negrenes Ansigtstræk har meget stor Lighed med Jødernes. Deres Haar er aldrig glat, altid som Uld, kruset og sort, men, om end meget sjældent, ser man dog ogsaa ildrødt Haar. Naar Haaret stadig holdes voksende, bliver det en halv Alen langt, men det er umuligt at faa det glat. Det krusede Uldhaar, den flade Næse og de udstaaende Læber er overalt Neger-Racens ejendommeligste Kendetegn. Fra Morerne [Mavrerne] paa den anden Side af Senegal og ved den marokkanske Kyst adskiller de sig næsten kun ved Haarets Natur. Morerne bliver ofte regnede for eet med Negrene, men er tydeligt forskellige fra dem.

Negrenes *Sprog* er i Regler og Udtryk yderst forskellige fra de evropæiske. Her er en Mangfoldighed af Sprog, der har det tilfælles med de fleste Naturfolks og andres, som kun føres videre ved mundtlig Overlevering, at de er fattige paa Ord, og at Ordene oftest ender med en Selvlyd. Akraerne, Ashantierne og Krepeerne, hvis Lande ikke ligger tyve Mil fra hverandre, taler Sprog, der er indbyrdes mere forskellige end Dansk og Fransk, og hvis de ikke kender hverandres Sprog, er de, naar de har

med hverandre at gøre, nødte til at bruge Tolk. F. Eks.:

Dansk.	*Akraisk.*	*Ashantisk.*	*Krepéisk.*
Hoved	Itu	Otri	Ota
Øje	Hinmæ	Vannua	Onaku
Næse	Gungho	Ohyny	Amonti
Mund	Onabu	Vanu	Onu
Evropæer	Blofunny	Obrong	Jevuddé
Neger	Mudihu	Onopatuntun	Amaibo

Negrene tager deres *Næringsmidler* dels fra Plante-, dels fra Dyreriget. Kystnegrene dyrker Majs i Mængde. Kvinderne knuser den paa en skraatliggende Sten med en anden valseformet Sten, næsten som vore Malere river Farve. De opbløder altid Kornet først med Vand, knuser og maler det til en fin Deig, lader det hæve Natten over, og bager saa Brød af det om Morgenen i en stor liggende Krukke (Bojan), som er beklædt med Ler. Brødet smager omtrent som vort Rugbrød. Eller de tager en Skefuld af den flydende Deig og slaar den i en Pande med kogende Palmeolie, og bager den til en Kage, her bekendt under Navnet Fedtkage. Eller de vikler Deigen ind i Majskolbernes Blade og koger den i Vand i en Gryde som en Budding, der kaldes *Kummy*, og er deres egentlige Brød. Bagning har de først lært af Evropæerne, og man finder aldrig Bagerovne paa Steder, hvor der ikke er Evropæere. Af groft knust Majs koger de ogsaa en stiv Grød, *Giga*, som hører med til alle Kystnegres daglige Maaltider. Endvidere koger de af meget fint malet Korn, som man lader syrne i 24 Timer, en Vælling, *Flatta*, som er et særlig sundt Fødemiddel.

De har forskellige Grøntsager, som de koger sammen til et Slags Kaal; deriblandt Frugterne af den spiselige Hibiscus, der minder om smaa tynde

Agurker, og som gør Retten mærkelig seig, saa at den lader sig trække med Skeen i alenlange Traade, hvilket ikke gør den appetitlig at se til. Desuden har de *Jams*, som de ynder især i ristet Tilstand, og et Slags store *Bananer*, der ligeledes ristes, samt mange andre fortræffelige Rødder og Frugter, som spises enten raa eller ristede. De mest velsmagende Frugter, som nydes friske, er *Bananer, Papay, Ananas* og *Citron*. Endelig dyrker de foruden Majs ogsaa en mindre Kornsort, *Hirse*, der bruges baade til Brød og Ølbrygning.

Akraerne driver, som de fleste Kystboere, Fiskeri baade paa Havet og i Reviererne. Her er en Mængde forskellige Fisk, som bruges dels straks og ferske, dels halvsaltede og tørrede i Solen. Sild er almindeligst, og der er Dage, da man kan købe et Par Snese for nogle faa Skilling. I Juli og August kommer her en stor Vandre-Fisk, den saakaldte *Sinkesu**), som er i den Grad talrig, at Negrene ofte kommer ind med Kanoerne saa fulde, at de knapt kan holde dem oven Vande. De tørrer Sinkesuen og sælger den temmelig dyrt til Folk længere inde i Landet.

Af tamme Dyr er her en Mængde, som Negrene bruger til Mad: Svin, Faar, Geder, Okser, Høns, Perlehøns, Kalkuner og Ænder. Og af vilde Dyr forskellige Hjortearter, Antiloper, Vildsvin, Harer, der

---

*) Sinkesuen skal have faaet sit Navn ved, at nogle Franskmænd, som ikke kunde gøre sig forstaaelige for Negrene, en Gang langt tilbage i Tiden bød dem cinqsous (udt. sinksu, en fransk Kobbermønt) for en saadan Fisk. Negrene troede, det var Fisken, der hed Sinksu, og Navnet blev efterhaanden almindeligt. Præsten Johannes Rask siger, at Sinkesuen ligner og er »lige saa god som en Brasen i Danmark, men rød baade paa Skæl og Skind«, dog hvid og smuk i Kødet. »Den herlige Fisk« kaldes den af Monrad.

kun er halvt saa store som de evropæiske, Bøfler, Elefanter osv., desuden skyder de Vildænder og andre spiselige Fugle, som Kystlandet er fuldt af. Her er bl. a. Agerhøns og Vagtler, men de er ikke saa velsmagende som de evropæiske.

Fiskene bliver enten stegte i Palmeolie med spansk Peber, eller kogte til en Ragout med umodne, i Skiver skaarne Hibiscusfrugter, og halvfordærvet tørret Fisk, hvortil man sætter noget Palmeolie og rigeligt af spansk Peber. Denne Ret, som hedder *Flau-Flau*, er højligen yndet baade af Negrene og af Evropæere, der har levet længe her i Landet, men virker alene ved sit modbydelige Udseende og sin Lugt saadan paa den nyankomne Evropæer, at han er lige ved at kaste op.

Her er ogsaa Krabber i Mængde. Negrene tager Kødet ud af dem, hakker det, blander det med andet Kød og krydrer det med Kardemomme eller med et Slags sort Peber, der kommer fra Bjergegnene. De fylder Farsen i Skallerne igen og rister dem. Det er en meget velsmagende Ret, som kaldes *Kot Inkim*. En anden Ret, *Inkim*, laver de, naar de slagter et Faar eller en Ged. Det er en ganske simpel Blodsuppe. De tager en Gryde, hvori de har kommet et Par Haandfulde Salt og spansk Peber, og lader Blodet af det slagtede Dyr løbe ned i Gryden, medens de rører det stærkt. Derpaa dampes det lidt over Ilden, og Retten er færdig.

Negrene kan ikke lide, at man spiser Salat. Spørger man dem hvorfor, svarer de, at man spiser ikke Græs som Dyrene. De bryder sig ikke videre om Afveksling i Maden; hvad der smager dem en Dag, smager dem hver Dag. De spiser varm Mad to Gange om Dagen, om Formiddagen Klokken ti og

om Aftenen ved Syvtiden, og de drikker Vand eller ogsaa deres Øl til Maden. Om Morgenen spiser de her i Akra et Par Fedtkager.

Deres Øl, som af Evropæerne kaldes *Pytto* og paa Negersproget *Madah*, brygges i Reglen af Majs, som de først laver til vindtørret Malt. De brygger Øllet som vi i Evropa, men uden Tilsætning af Humle. Det smager rigtig godt og ligner vort ny Øl, naar dette er tre Dage gammelt, men har den Fejl, at det bliver ved at gære og ikke lader sig gemme paa Flasker. Adaerne og Popoerne har især Ord for at brygge godt Pytto.

I Henseende til *Religion* er Akraerne som alle Guldkystens Negre Afgudsdyrkere. De erkender et højeste Væsen, som har skabt Verden og alt, hvad der er til, og som de kalder Numbo [eller Jongmaa]. Men de tror, at dette mægtige Væsen er altfor ophøjet til selv at bekymre sig om Menneskenes Handlinger; det har derfor skabt en Mængde lavere Guddomme, der skal passe paa Menneskenes Gøren og Laden; disse Guddomme er den i den guineiske Historie saa berømte *Fetish*)*. Negrene vender sig altid til Fetish med Bøn og Offer i den Tro, at Fetish har Magt til baade Godt og Ondt. Alle Templer og de mangfoldige Afguder, de tilbeder, tjener i Grunden alene til Ære for Fetish, selv om det er en Fugl, en Slange, en Sten, et Træ eller hvad andet det er, de viser guddommelig Ærefrygt. Rene Tilfældigheder fører til, at et Dyr bliver Afgud. For Eksempel saa man en Gang i Fida, at en Slange af den Slags, som

*) Fetish, som snart skrives saaledes, snart Fetisch eller Fetis, er et af de Ord, som Negrene har tilegnet sig fra Portugisisk, og er ganske simpelt det samme som Fedes, der kommer af det latinske Fides, som betyder Tro.

nu tilbedes der, dræbte en anden og giftig Slange i det Øjeblik, denne vilde bide et Menneske. Derved blev Negrene opmærksomme paa den reddende Slange, og da de fandt, at den var et for Mennesker ganske uskadeligt Dyr, som tilmed befriede dem for giftige Slanger, som var deres værste Fjender, sluttede de: Det er Fetish! eller, med andre Ord: i denne Slange bor Skytsguden, og vi maa gøre alt for at vise ham Ære! Lignende Hændelser ligger til Grund for Negrenes Gudebilleder, og Fetishpræsterne, som altid er parate til at benytte saadanne Sammentræf, øger stadig Fetishernes Tal.

Naar nogen vil ofre til Fetish, søger han altid Præsternes Hjælp. Hvis f. Eks. en Neger er syg, lader han Præsten spørge Fetish, om han kan komme sig. Fetish svarer Ja! Han skal ofre et Faar eller en Høne, et Æg osv. Disse Ofre lægges ved en Korsvej, hvor man kan se dem i Mængde. Tit skal Hønen ofres levende; der bliver da slaaet en Pæl i Jorden, og den bliver bunden til Pælen og staar der, til den dør eller bliver hentet af vilde Dyr. Den saakaldte Buskhund, Sjakalen, der er af Størrelse som en evropæisk Ulv, som den i det hele ligner meget, faar herfra for en stor Del sin Føde. Den er saa dristig, at den tit ligger og hyler paa Forttrappen om Natten. Sjakalen hører til de akraiske Negres Guddomme, og i hvor mange Børn og Faar den end røver, er der ingen, som tør understaa sig i at skyde den. I Ningo har man et Tempel for den, og hver Aften forsynes Templet med Spisevarer, hvilket det graadige Dyr synes at vide, for det henter dem.

Undertiden slipper Negrene med billigere Ofre, idet det bliver dem befalet at slaa en lille Pind i Jorden ved Korsvejen, eller bære Grøntsager og Brød

eller noget andet derhen. Vil man bringe Negrene til at forstaa, at det er til ingen Nytte at lægge disse Ting der, da de jo kan se, at Fetish ikke henter dem, saa svarer de ganske koldt, at det kommer ikke dem ved; de har givet Fetish Sagerne, og hvis han havde Lyst til dem, kunde han jo tage dem.

Negrene har ikke andre hellige Festdage end deres Nytaar*), som er i August og varer i otte Dage. I den Tid hengiver de sig halvt som Rasende til Dansen, Syngen, Drikken og Skyden, som er de eneste større Forlystelser, de kender. Desuden fejrer enhver sin Fødselsdag en Gang om Ugen**). Den Dag pynter han sig mere end sædvanlig, maler sig med hvid Farve, og ejer han et hvidt Lændeklæde, maa det paa.

At *spise Fetish* er en religiøs Handling, der, som de fleste religiøse Handlinger, udføres forskelligt i de forskellige Lande. Jeg vil give Dem et Eksempel fra den labodeiske Fetish, som her regnes for den mægtigste. Præsterne siger, at hvis nogen handlede imod dens Bud, vilde det visselig koste ham Livet.

Naar der skal træffes Overenskomster af Betydning som f. Eks. Fredslutning i Krigstider eller to Nationers Sammenslutning i et Forbund, maa de

*) Rask omtaler dog Tirsdagen som Fiskernes ugentlige Helligdag. Han saa d. 25nde Novbr. 1710 om Morgenen tidlig ved Solens Opgang to Fiskere udenfor Brændingen i en Kano, i Færd med at ofre noget Brændevin til deres Havfetish, for at han skulde forunde dem rig Fangst. Da de havde drukket Fetish til, heldte de Resten i Havet og gav et stort Frydeskrig, og »de andre, som stod paa Landet, udviste og deres daarlige Glæde med Frydeskrig og Raab«.

**) Monrad fortæller, at Negrene i Guinea troede, at Evropæerne altid kommer til Verden paa en Søndag, eftersom den er deres fælles ugentlige Festdag.

mest fremragende Personer af begge Nationer sværge, eller spise Fetish som det hedder, foran de forsamlede Folk. Man samles paa en dertil bestemt Plads, og Sekretæren*) holder en Tale til Forsamlingen om Aarsagen til Sammenkomsten og formaner den til sidst til nøje at overveje, hvad den skal beslutte. Naar Folket har besluttet, træder Fetishens Ypperstepræst frem og røger rundt i Kredsen med en brændende Røgelsekost af visse Slags Urter. Derefter raaber han til Præsterne, at de skal lade Fetish komme, og Præsterne kommer med Fetishen indhyllet i et rødt Klæde i et stort Kar eller Trug, som de bærer paa Hovedet. Fetish skal efter Sigende være af Form som et Menneskehoved og af purt Guld. Naar Fetish kommer, opfører Ypperstepræsten sig som besat. Han stirrer stift frem imod den, hyler og jamrer, vrider sig i alle Ledemod, og taler uafladelig til den og lader, som om den svarer ham, hvad almindelige Mennesker ikke kan høre. Han beder ydmygst om Tilgivelse, fordi han har forstyrret Fetish i dens Bolig, Templet.

Efter megen Gøglen tager han endelig bævende Karret ned af Præsternes Hoved, sætter det paa Jorden, og danner en stor Kreds af indviet Aske uden om. De udvalgte, som skal spise Fetish, træder inden for Kredsen den ene efter den anden, efter at Ypperstepræsten har røget dem grundigt med sin Kost. De gaar tre Gange rundt om Karret, medens de mumler nogle uforstaaelige Ord, og samtidig hyler den hele Forsamling i den afskyeligste Tone, som de bringer Afveksling i ved at lukke og aabne for Munden i ét væk med Haanden. Derefter træder Ypperste-

*) Enhver Negerby har sin *Taler,* som i Akra kaldes *Sekretær.*

præsten ogsaa ind i Kredsen, tager en Flaske Brændevin, gyder noget af det over Fetishen i Karret, idet han siger nogle uforstaaelige Ord, og giver ligeledes hver af Kandidaterne lidt af Flasken. Derpaa tager han to glatte, runde Sten af Karret og berører i en særlig Takt Kandidaternes Arme, Bryst, Lænder og Fødder. Denne sidste Ceremoni, tænker jeg, skal betyde, at hvis Kandidaten ikke holder det, hvorpaa han har spist Fetish, vil han faa Arme og Ben slaaede i Stykker.

Vi Evropæere er selv ofte nødte til at lade Negrene gøre Ed paa denne Maade, fordi de derved holdes noget mere til at opfylde, hvad de lover. Det vilde være ønskeligt, at saadanne Eder var ubrydelige, thi vi vilde da ikke saa tit være udsatte for Stridigheder, som vi er. Men det gaar med Løfterne her, som med de fleste Overenskomster mellem Evropæere, at de kun varer saa længe, som Parterne har Fordel af dem; naar Fordelen hører op, faar Menneskene andre Tanker, og dette gælder baade Hvide og Sorte.

Negrene bruger Omskærelsen. Der er ingen bestemt Tid, paa hvilken den skal finde Sted; i Almindelighed sker det mellem sjette og tiende Aar. Den foretages uden videre Omstændigheder af Præsterne eller af en Neger, som forstaar det. Forhuden bliver med et Snit skaaret bort. Drengen faar derefter et Forklæde, som er lavet af en Maatte og løjerlig gennemstukket her og der med blodige Fjer, eller man giver ham i Stedet for et med Blod besmurt Dyreskind om Halsen. Han skal beholde dette Forklæde paa en hel Maaned og maa i den Tid ikke have noget som helst andet paa. Saa længe dette varer, er han Genstand for almindelig Barmhjertighed; hvis en Kvinde gaar og sælger Kager eller Frugter paa

Gaden, og hun møder en saadan nylig omskaaren Dreng, undlader hun ikke at tilbyde ham nogle af sine Varer for intet. Grunden til, at Negrene omskærer sig, er ganske gaadefuld, men synes dog mere at være af praktisk end af religiøs Betydning; i alt Fald tænkes der ved denne Handling ikke det mindste paa Offer og Fetish, som ved alle Handlinger af Vigtighed ellers gaar forud.

Naar et Barn er fjorten Dage gammelt, holder man en Fest og giver det Navn. En Mængde Negre af begge Køn samles i Husets Gaard og sætter sig som sædvanlig i Rundkreds paa Hug. Barnet bliver lagt nøgent paa Jorden midt i Kredsen, og en Præstinde eller, men sjældnere, en Præst springer frem og tilbage over det og raaber imens hele Tiden Navnet, som det skal bære. I Reglen har et Menneske to Navne, det ene efter Ugedagen*), hvorpaa det er født, og det andet som Personnavn. Det fører dog aldrig Faderens, men faar sit eget. Den gifte Kvinde kaldes heller aldrig ved Mandens Navn, men ved sit eget.

Fetishpræsterne er store Bedragere, som holder Folket i Uvidenhed indtil Sværmeri. De beskæftiger sig uafladelig med at lave Amuletter af alle mulige Former og for alle mulige Farer og Sygdomme, og sælger dem til Folket for ren og skær Betaling. Ofte er Amuletten en Stump Læder, hvorpaa der er riet eller limet ni smaa Sneglehuse, »Snogepander«. Amuletten sættes paa et tykt og med Fetishfarve oversmurt Baand, som hænges Negeren om Halsen. En anden Slags, til mere fornemme Personer, er Frugten af en ganske lille Græskarart, formet som en Flaske

*) Tidsinddelingen i Uger har Guineanegrene formodentlig faaet fra Portugiserne.

med lang Hals. Præsterne tager Frøene ud uden at ødelægge Skallen, og fylder den i Stedet med alskens Skrab, saasom brændte Knogler, Fjer o. lign. Enhver Neger har altid flere Amuletter paa sig, og de maa aldrig være ens.

Negrene har et uklart Begreb om Opstandelse efter Døden. De tror, at Mennesket ved Døden straks gaar over i en anden Verden, hvor det bliver indsat i ganske samme Stilling, som det har haft her paa Jorden. Denne Tro medfører den skrækkelige Skik, som viser sig, naar en Konge eller anden Stormand dør; man dræber da en Mængde af hans Hustruer og Slaver, og begraver dem med ham, for at han straks i den anden Verden kan have dem til Tjeneste*). Om et Helvede har Negrene ingen som helst Forestilling.

De sætter i højeste Grad Pris paa en værdig Begravelse, som dog kun den Voksne faar. Naar en ung Mand regner sig for Voksen, gaar hans første Anstrengelser derfor ud paa at gøre sin »*Mandsskik*«**),

---

*) Troen paa Sjælevandring, d. v. s. at Sjælen efter Døden til en eller anden Tid genfødes i et andet Menneskelegeme her paa Jorden, er udbredt i forskellige Former. Rømer giver i sin Bog to interessante Eksempler.

**) Monrad oplyser, at de unge Kvinder ved en tilsvarende Skik hævder, at nu er de ikke Børn længere, idet de, saa snart de er ude over Grænsen mellem Barn og Voksen, smykker sig paa det bedste med Huer, flettede af Siv og prydede med Guld og stærke Farver. Paa Kroppen har de kun en tynd Strimmel Tøj (deres Tæklæ), og saaledes danser de omkring i hele Byen, mest i Rundkreds, og faar ved denne Lejlighed, ligesom de unge Negre ved deres Mandsskik, Foræringer og Lykønskninger, og fornøjer sig med Slægt og Venner. De saakaldt kristelige Mulatter og Mulatinder opfatter Konfirmationen omtrent som Negrene disse Skikke.

som bestaar i, at han bygger sig et lille bitte Hus omtrent som et Svinehus [vi vilde vel sige Hundehus]. Naar det er færdigt, byder han sine ældre Kammerater sammen og trakterer dem, og til sidst stopper de ham under stort Halløj ind i Huset, hvor han maa holde ud at være Natten over. Naar han efter den Tid dør, er Kammeraterne forpligtede til at skyde over hans Grav.

Enhver Neger bliver begravet i sit Hus og i det Kammer, hvori han er død*). I Dødsstunden og endnu en Timestid efter holder hans nærmeste Slægtninge hans Legeme i en siddende Stilling, medens de af alle Kræfter raaber hans Navn, byder ham Mad og Drikke og uafladelig bønfalder ham om at blive hos dem. Men naar han alligevel ikke hører, fordi han er og bliver død, forbereder de sig til hans Begravelse, som skal overstaaes samme Dag, hvis han er død om Morgenen, men ellers maa ventes med til næste Dag. De vikler den Døde ind i hans hvide Lændeklæde og binder ham fast paa et Brædt. Fornemme Negre faar et Slags Ligkiste og bliver begravede under Familiens Syngen og Hylen, eller lejede Kvinder synger og hyler over dem. Sørgefesten over fornemme Folk varer i otte Dage, og i den Tid samles Stedets unge Mænd daglig i krigerisk Udstyr omkring Sørgehuset og skyder over den Døde den halve Dag, og bliver beværtede med Forfriskninger,

*) I Rasks Tid blev Liget stillet lodret i Jorden, men Monrad meddeler hundrede Aar senere, at det lægges c. 2 Alen ned. Man skulde tro, skriver han, at det maatte foraarsage Stank i Husene og større Dødelighed, men det gør det ikke. I den første Tid efter Begravelsen sættes daglig Fødemidler paa Graven, og senere gør man det samme en Gang om Aaret omtrent paa den Tid. Liget blev jordet.

som Familien er fælles om at give; ja, hvis den Døde har været en Kabuseer, sender de omkringliggende Byer Gaver, for at Begravelsen kan blive saa prægtig som muligt. Under disse Festligheder er det tilladt at begaa mange ellers utilladelige Ting. Ingen tør i disse Dage lade Faar eller noget Slags Kvæg løbe løst omkring, hvis man ikke vil udsætte sig for, at det bliver slaaet ihjæl og Kødet erklæret taget til det almene bedste.

De nærmeste Slægtninge optræder under Begravelsesfesten i Sørgedragt, nemlig i et mørkeblaat Lændeklæde, og alle Guld- og Perleprydelser har de lagt til Side.

Akraerne har i Fortiden været et mægtigt Folk, som har haft sin egen Konge, indtil de i forrige Aarhundrede blev slaaede af Apuamboerne, som tvang Kongen og en stor Mængde Akraere til at flygte over Volta til Popo. Her satte de sig fast og grundede Kongeriget Popo, som jeg tidligere indgaaende har beskrevet. Akra er nu en Republik, hvori Kabuseeren og Stormændene i hver By har den højeste Magt. Over Negerbyen Ursu ved Christiansborg hersker for Tiden Kabuseeren Naku.

Negrene har deres egne Landslove, som her i Akra udøves ved Høvdinge og Stormænd. Da Forbrydelser kun sjældent finder Sted, behøver Lovreglerne ikke at være vidtløftige som hos os. De fleste Processer opstaar ved Gæld og Ægteskabsbrud, og undertiden, men sjældnere, ved Tyveri. Mord forekommer næsten aldrig. Hvis en Neger har laant en anden en vis Sum, som skal tilbagebetales til en bestemt Tid, og Skyldneren ikke betaler, lader Fordringshaveren Gælden staa saa lang Tid til, som den allerede har varet, men kommer da og forlanger ikke

mindre end det dobbelte af Beløbet. Kan Skyldneren endnu ikke betale, vokser Kapitalen atter med hundrede Procent i Løbet af det næste Tidsrum, og saaledes videre. Ser Fordringshaveren, at han ikke paa egen Haand kan faa Gælden inddrevet, paaklager han Sagen gennem de Ældste, og hjælper dette ikke, og lidt snart, saa tager han, og uden at spørge, saa mange Mennesker af Skyldnerens Familie, at han faar Dækning for Beløbet. Derpaa lader han Skyldneren vide, at han har gjort Arrest hos ham, og at hvis han ikke i Løbet af nogle Dage kommer med Pengene, vil de Fangne blive solgt. Ja, hvis Fordringshaveren bor i en anden By end Skyldneren, og der kommer Folk fra Skyldnerens By til Kreditors, tager han disse Mennesker som Skadeserstatning, enten de er beslægtede eller bekendte med Skyldneren eller ej. Den Slags private Mellemværender giver ikke sjældent Anledning til alvorlige Krige mellem hele Nationer.

Ægteskabsbrud bliver straffet strengere end Tyveri*). Hvis en Neger af Folket bliver paagrebet hos en anden almindelig Negers Hustru, har den krænkede Ægtemand Ret til at sælge ham eller tage Erstatning ved en tilsvarende Sum Penge. Men er det en Adeligs Hustru, der er Genstanden, maa Forbryderen betale tre Slavers Værdi, og er det en af Kongens Koner, bliver han henrettet og hans Familie solgt. Konger og Stormænd har ofte særlig mange Koner for netop paa denne Maade, der er bleven et Slags Erhverv, at skaffe sig Indtægt. Da Kvinderne

*) men betragtes dog kun som Indgreb i Ejendomsretten, og som det er at vente, har kun Mænd paa dette Punkt Ejendomsret.

har deres Fordel af selv at angive, undlader de ikke at aabenbare enhver forudgaaet Tilnærmelse; derfor vil betænksomme Negre, der indlader sig paa en saadan Kærlighedshistorie, spise Fetish med deres Tilbedte, før de træder i nærmere Forhold til hende. Denne Forsigtigheds-Handling skal i de fleste Tilfælde have den tilsigtede Virkning, at Damerne fornægter og tier; men de forlanger til Gengæld af Elskeren en desto heftigere Hengivenhed.

Ægtemandens Skinsyge her til Lands gaar saa vidt, at hvis en anden Mand blot findes siddende paa samme Maatte som hans Kone, er han strafbar. Men lige saa tilbagetrukkent de gifte Kvinder maa leve, lige saa stor Frihed har Pigerne. Det er aldeles ingen Skam for hverken en Pige eller hendes Tilbeder at blive truffen i Elskovshandel hos en ugift og uforlovet Kvinde. Tvertimod opmuntres Pigerne til den Slags.

Hvad angaar Tyveri tør jeg sige, at det meget sjældent eller aldeles ikke har forekommet, før Evropæerne kom hertil. Den Gang var Negrenes Fornødenheder faa, og hvad de skulde bruge, havde enhver til Overflod, og følte følgelig ingen Trang til at stjæle. Nu er det anderledes. Evropæerne har lært dem Brugen af en Mængde overflødige Ting. De fandt Behag i dem, som Mennesker finder Behag i alt, hvad der pirrer Forfængeligheden, og de kan ikke mere undvære dem. Midlerne til at skaffe sig disse nødvendigblevne Ting begynder at mangle; nuvel! man tager sin Tilflugt til Røveri! Men da man ikke kan faa noget rigtigt til Købs hos Evropæerne for andet end Mennesker, saa tager man sine Brødre og sine Forbundsfæller, kort sagt hvem man kan faa fat paa, og sælger dem. Da der ved saadanne Røverier

ofte opstaar Slagsmaal, hvorved Folk paa begge Sider dræbes, har vi her Mordet, som ellers var saa godt som ukendt. Ægteskabsbrud, ja, alle Laster, som Negrene er befængte med, faar Opmuntring ved, at Straffen altid er forbunden med Forbryderens Salg. Det er altsaa de oplyste Folk, Evropæerne, de Kristne, som fører Negrene til at synde.

I Henseende til Arbejde deler Negrene sig i tre Hovedklasser: *Agerdyrkere, Jægere* og *Fiskere*. Denne Klassedeling forplantes gennem Fader til Søn.

Overalt her bearbejder Menneskene Jorden med Hakken. Negrene kender ikke Brugen af Kvæg til Arbejde. Men deres Moje bliver dem desto rigeligere betalt. Akraerne dyrker hovedsagelig Majs, der trives bedst paa deres Jord, og overlader Dyrkningen af Bananer til Bjergnegrene. Man planter alt, som vi planter Kaal.

Jægerne har ligeledes her deres gode Udkomme. Hvis de vejløse Skove ikke gjorde dem Jagten vanskelig, vilde de have det meget mageligt, for her er en Masse Vildt, baade Fuglevildt og firføddede Dyr, hvoraf flere Hjortearter er de almindeligste. Her vrimler af Perlehøns og Ænder. De mindste Fugle som Snepper, Agerhøns o. l. regner Negeren ikke et Skud Krudt værd, hvis han ikke ved, at han kan sælge dem dyrt til Evropæerne.

Ogsaa af Fisk finder man den største Overflod baade i Havet og i Reviererne. Fiskerne fanger med Net og Krog. De større Fisk, som Sinkesuen og Hajen, samt Delfiner og Dorader bliver taget med Krog, og med Sild som Madding. Man fanger Sildene en Fjerdingvej fra Kysten og ror derefter to—tre Mil ud paa Havet i Kanoerne. Undertiden sætter man et

Sejl af en Maatte op, og man vender ikke tilbage før Aften*).

Slavehandelen passes af Mændene, og Arbejder som Væveri, Byggeri o. l. besørger enhver Husfader hjemme hos sig selv, eller sætter i alt Fald sine Børn og Slaver til det. De huslige Arbejder paahviler Kvinderne, som dog ogsaa ofte giver sig af med Mændenes, idet de baade bygger og planter; men almindeligt er det ikke, og det passer ikke, naar det fortælles, at Negerkvinderne helt og holdent ernærer Mændene. Men da de naturlige Næringsmidler her kan tilvejebringes med saa ringe Møje, medens Tilberedningen altid er den samme, følger deraf, at Kvindernes Arbejder er ulige talrigere end Mændenes.

Det er ikke at undres over, at Negrene, som lever i et saa fortryllende mildt Klima, er hengivne til Fornøjelser, og at de, da det nødvendige Arbejde til Livets Opretholdelse levner dem megen Tid, tilbringer den med det, der morer dem. Deres Lege er lige saa mangfoldige som sindrige. Hvert Køn danser for sig paa offentlige Pladser**). Ofte opfører de

---

*) Bliver Fiskerne forsinkede, og Mørket overfalder dem paa Havet, tænder deres Kammerater i Land Blus paa Kysten for at vejlede dem. Der er i det hele en stærk Følelse af Samhørighed iblandt Negre af samme By. De er gode imod hverandre, og hvis man giver nogen af dem om end nok saa lidt at spise eller drikke, deler de altid med deres Kammerater, og nyder det ikke alene, selv om ingen har set, at de fik noget. Mod deres egne er de ogsaa i Almindelighed redelige og ærlige. Løgn er ingenlunde almindelig, og som oftest lægger de en aaben Karakter for Dagen. (Udtalelser dels af Rask, dels af Monrad.)

**) Da Isert ikke har beskrevet Negerbyerne nærmere, hidsættes fra Rask, at intet Negeri er saa lille, at det ikke har sin »Balliar eller Lege- og Spille-Plats«, som sjældent er ubenyttet, fordi Negrene er saa hengivne til Leg og Munterhed. Dens Stør-

sindbilledlige-pantomimiske Danse-Skuespil, som ikke er uden Smag. I den Tid, Akraerne var i Krig med Augnaerne, dansede de akraiske Kvinder daglig Fetish, som man kalder det. De forestillede at være i Kamp og fægtede med Træsabler. De satte sig i Kanoerne paa Stranden og lod, som de roede, og som om de kastede andre i Havet. De tog Murskeer og lod, som de murede, osv. osv. Lutter Sindbilleder: Roningen paa Sandet betød, at vore Folk gik over Volta, sloges med Augnaerne og druknede dem. Og Mureriet betød Bygningen af Fortet Kongensten.

Under Dansen gør de en uhyre Masse Bukkespring. De bevæger derved alle Kroppens Muskler, oftest til Takt, der slaaes paa en lille Tromme.

---

relse er i Forhold til Byens. Den bruges en Gang om Ugen som Torv, hvor alle mulige Fødevarer fra Land og Vand da er til Salg. Ogsaa til højtidelige Handlinger bruges Pladsen.

Negerbyernes Gader og Stræder er »ikkun slet rene, saa at der er ret maadelig god Lugt«; derimod er Gaardene gerne ryddelige og smukt rene. Paa alle Gader staar grønne Træer i ti—tolv Alens Afstand fra hverandre, hvilket giver behagelig Skygge og ser smukt ud, saa at ethvert Negeri ser ud som en lille grøn Lund. Husene har langt udhængende Tagskæg, og baade ud til Gaden og ind til Gaarden er der Lerbænke langs Væggene, hvor man kan sidde fornøjeligere i den fri Luft udenfor end inde i de øde og tomme Huse. Ved Enden af Gaarden er der nogle smaa Hytter, dels aflange, dels runde, alene til Kvinderne og Slaverne.

Da disse Hytter brugtes til at sove i, maa der selvfølgelig have været Plads i dem til en eller flere Sovemaatter foruden til det lille Nattebaal af Brænde, som man havde dels for Lunhed dels for Røg til at holde Insekterne borte. Hytterne har da i Virkeligheden været større, end man efter Iserts og Rømers Tegninger skulde tro. Paa Rømers Tegninger er de næsten som Skilderhuse. Et rigtigere Indtryk giver de moderne Billeder, som ogsaa svarer mere til Rasks Beskrivelse.

Blandt *Spil* er det almindeligste, men ogsaa det farligste, Bos-Spillet. Bos er de smaa Sneglehuse, der bruges bl. a. til Pryd og som Penge. Bos spilles mest af kun to Personer. Man kaster tre Bos som Terninger op i Luften, og hvis alle tre i Faldet kommer til at ligge med Aabningen nedad, har den, som kastede, vundet Indsatsen. Man har Eksempel paa, at en Neger først har tabt alt, hvad han ejede, og dernæst sat sin egen Krop paa Spil, og at Modparten, som var saa heldig at vinde ham, uden videre Omstændigheder solgte ham til Slavehandleren.

Blandt andre Spil til Tidsfordriv er et paa et langagtigt Bræt med fjorten Huller, parvis og c. 2 Tommer dybe. I dem flytter Spillerne omkring med et vist Antal Sten eller Nødder efter Regler, der minder om vort Damspils, og med det Resultat, at den ene af Spillerne vinder. Et andet Spil er et Slags Knipsespil. Paa en Maatte, to Fod i Kvadrat, sætter den ene en stor Bønne, og den anden prøver med sin Bønne at knipse den førstes uden for Maatten; lykkes det, har han vundet.

Om deres musikalske Instrumenter har jeg allerede tildels talt, da jeg fortalte om Krigen. Men de har endnu nogle andre, som bruges baade til Spil for Tidsfordriv, og til at danse efter. Det hører med til en Kabuseers eller rig Adeligs Storhed at have et anseligt Musikkorps med forskellige saadanne Instrumenter, som ikke bruges i Krigen. Orkestret bestaar af fire til seks Fløjter, en Kedeltromme, nogle Klokker og nogle Triangler. Fløjterne er af Gennemsnit som vore, men over halvanden Alen lange og har kun fire Greb eller Toner. Man blæser i dem fra oven og frembringer lignende Toner som af vore. Trommen ligner vor Kedeltromme eller Pauke og er en meget stor

Kalebas, overspændt med Faareskind. Manden, som slaar Trommen, har den hængende om Halsen og slaar den med de flade Hænder. Om Haandleddene har han smaa Jernringe og Metalpinde, som ved Slagene gør en klirrende Musik. Trianglen holdes af Spilleren i et Baand i venstre Haand, og med en lille Stang af samme Metal slaar han den til Trommens Takt. Med disse Instrumenter tilsammen frembringer Negrene en nogenlunde udholdelig Musik, der har en vis Lighed med den tyrkiske.

Naar en Stormand lader hele Korpset spille, plejer han selv at danse dertil rundt om i Byen, foran sine Bekendtes Døre, og der bliver da trakteret dejligt med Brændevin, Øl, Palmevin og andre Ting. Den Slags Fester finder især Sted, naar Nætterne er lyse, og de varer hele Natten. Man kalder en saadan Danseoptræden Bringare, eller man siger: Den stormægtige (Per eller Povl) bringarer.

Endelig har Negrene nogle smaa Instrumenter, der kun spilles enkeltvis og for privat Fornøjelse. Ikke helt sjældent er det en virkelig Kunstner, som dyrker et saadant Instrument og ganske vier sig til det. Det berømteste af disse Instrumenter er den her saakaldte Violin, der bestaar af en lille Kasse, omtrent seks Tommer lang og tre bred, og med den øverste Side overtrukken med Faareskind. Paa langs igennem Kassen og i bøjet Stilling er en Stok af en Tommels Tykkelse og tre Kvarter lang. Ved Enden af Stokken eller ved Halsen er fastgjort otte Strenge i omtrent en Tommes Afstand bag hverandre; den ene Streng altsaa saa meget kortere end den anden. Strengene løber ned over Kassens Skind og er fæstede paa den nederste Ende af Stokken. Midt paa Skindet er en Stol, som holder Strengene udspændte.

Selve Strengene er Stænglerne af den slyngende Snylteplante Silke. Naar Negeren spiller paa denne »Violin«, hviler Kassen mod hans Bryst, og han holder paa Stokken med Hænderne og spiller med Fingrene, som Evropæerne spiller Harpe. Man siger, at flere Kunstnere har bragt sig i Ulykke ved dette Instrument, hvorved man i Toner kan sige alt. De har om Natten stillet sig under de Stores Vinduer og spottet over dem og tydelig talt til dem om deres Gerninger og nævnt dem forhadte Navne, men naar de dristige Musikere blev opdagede, maatte de til Straf gaa til Vestindien som Slaver.

Det meste af Dagen tilbringer Negrene med at ryge Tobak, som begge Køn er store Yndere af. Jeg har ikke kunnet faa Rede paa, om Brugen af Tobak er oprindelig for Negrene, eller om de først har faaet den fra Evropæerne. Man siger, at Tobakken skal være vildtvoksende langt inde i Landet, men at Negrene ikke bryder sig om denne afrikanske, og foretrækker brasiliansk, som bliver bragt hertil i Mængde af Portugiserne. Til Tider, naar Skibene lader vente paa sig, kan den være ret dyr, men Negrene betaler hellere, hvad den koster, end nøjes med en daarligere. Sandsynligvis har Portugiserne til at begynde med givet Negrene Tobak som andre Luksusting som Gave; og Navnet Tobak er indgaaet i alle mig bekendte Negersprog som *Taba*.

Naar Negrene ikke ryger, har de nok at gøre med at pudse deres smukke Tænder. Jeg tror, Naturen har givet dem smukkere og stærkere Tænder end os, men de anvender rigtig nok heller ikke ringe Tid paa at bevare dem. Et vist Slags Træ, der er meget trevlet og en lille Smule sammensnerpende, er særlig yndet som Tandbørste. Det vokser langt inde

i Landet og er derfor ikke billigt paa Torvet her, hvor det altid er at faa til Købs. En saadan Tandstikker eller Tandbørste har Negrene altid i Munden og polerer utrættelig Tænderne med den. Maaske dette er Aarsagen til, at de har bedre og sundere Tænder end vi. Et Negerfolk, som siges at bo langt inde i Landet, filer deres Fortænder spidse; andre igen gør dem tredelte ved at skære to Snit ind i dem. Der gives dog ogsaa Folk med naturlig spidse Fortænder, som kendes paa, at de har Emalje over det hele, hvilket de tilfilede ikke har.

Indskæringer i Huden og *Tatovering* paa Kroppen har Akraerne afskaffet; det er kun i Brug hos Nationer længere inde i Landet. Akraernes Mærke var et lille Kors paa hver Kind ganske som hos en Nation inde i Landet bag ved Popo. En eneste gammel Mand, som vistnok er over halvfems, er endnu levende fra den Tid. Enhver Nation havde maaske sit eget særlige Tegn, hvorpaa de kunde kende hverandre. Hvorledes de laver et saadant Mærke, har jeg ikke set. Man siger, at de gør Snittet med en skarp Sten eller en Muslingeskal og indgnider Saaret med Kulstøv, og at det er derfor, at Arret hos de rødlige Negre altid er sortagtigt.

Flerkoneri er gennemgaaende i Brug blandt Negrene, ja, en Mands Anseelse beror paa Antallet af hans Koner, ligesom hos de fleste Asiater. Det hedder sig, at Kongen af Ashanti har tre Tusende, hvoraf de tre første har det Fortrin, at de til en vis Grad hersker over de andre. *Giftermaals-Ceremonien* er ikke vidtløftig. Naar en Mand kommer og beder om en anden Mands Datter, maa han være belavet paa at betale saa meget til Bruden og Svigerforældrene, som han vilde kunne købe en Slavinde for. Er han

En guineisk Høvding med sine Koner.
Efter Fot. i T. J. Alldridge: »A transformed Colony«.

bleven enig med de to Parter, fastsættes Dagen for Brylluppet, som kaldes Cassare. Dagen forud maa Brudgommen sende alle sine Gaver til Svigerforældrenes Hus. De bestaar gerne af seks til otte Lændeklæder af forskellig Slags Tøj, et Par Ankre Brændevin, nogle Dusin Piber, Tobak, forskellige Perler og seks Kvint Bos, svarende til et Beløb af c. 60 Kroner. Findes Gaverne tilfredsstillende, lader Forældrene Brudgommen vide, at han kan hente Bruden næste Dag, og han sørger nu for at skaffe sig rigeligt af Pytto, det hjemmebryggede Øl. Næste Dag ved Middagstid, naar Brudgommen tænker, at Bruden er klædt paa, sender han Bud til hendes Hus med Bøn til hende om at besøge ham. Hun kommer i sin bedste Stads, vel smykket, og er ledsaget af en stor Skare festlig klædte Kvinder. Man tager Plads i Brudgommens Hus, og alle bliver beværtede med Brændevin, Øl og Palmevin, og enhver faar sin lange Pibe, enten man ryger eller ej. Henimod Aften begynder man at danse, og Lystigheden slutter i Almindelighed først henad Morgenstunden.

Mærkelig nok giver Negrene sjælden noget at spise ved deres Bryllupper; ved deres Begravelser derimod bydes oftest Okse- eller Bedesteg. Der bliver ogsaa givet et lille Maaltid, naar et Barn faar Navn.

Ofte *forlover* Forældre deres Børn bort som meget unge; ja, det hænder, at to Fædre forlover deres Børn med hinanden, mens Børnene endnu hviler i deres frugtsommelige Moders Liv, og viser Børnene sig af forskelligt Køn ved Fødselen, vil de senere blive tvungen til at ægte hinanden, enten de synes om hinanden eller ej, for Fædrenes Løfter maa opfyldes.

Negrene har en overordentlig Ømhed for deres

Børn. De slaar dem næsten aldrig. Moderen ammer sit Barn i fire Aar, hvis der i den Tid ikke kommer andre. Ganske vist har Faderen Ret til at sælge sine Børn, men det er saa yderst sjældent, at det sker, at man her knapt kan tænke sig det ske, og en forgældet Fader, som tvinges til at skaffe Penge, vil først prøve alle mulige andre Udveje, før han angriber sine Børn. Et rørende Eksempel, som bekræfter Sandheden heraf, fandt nylig Sted her til Ære for Menneskeheden. En Agraffi-Neger (en af vore ved Voltafloden) var, maaske ved et ulykkeligt Tilfælde, kommen i Gæld, som han nu skulde betale, men uden at kunne se hvordan. Han gik da til sin Kreditor og anviste til Betaling sig selv, som den anden kunde sælge, om han vilde. Den begærlige Kreditor gik straks med ham til vort Fort Kongensten og solgte ham, og han blev derfra sendt her til Hovedfortet i Halslænke sammen med flere andre Slaver. Her var han i omtrent seks Uger, indtil Skibet, hvormed han skulde sendes til Vestindien, kunde faa fuld Ladning. Imedens havde hans Søn fattet den ædle og mere end barnekærlige Beslutning, at løse sin Fader af hans Lænker. Den Faderømhed, som havde givet sig Udtryk ved, at Faderen solgte sig selv, medens Landets Skik og Ret tillod ham at sælge sin Søn, havde indgivet Sønnen den ophøjede Tanke selv at træde i Faderens Sted. Han kom derfor hertil med nogle af sine Slægtninge og vilde bytte en Slave. Dette sker ikke saa sjældent, naar nemlig Evropæerne kan se deres Fordel ved det. Jeg befandt mig netop den Gang i Varehuset for denne Handels Skyld og forlangte at se den, der var Tale om at bytte, og den, der skulde gives os i Stedet. Da denne var en smuk Yngling, som havde mange Aar forud for sin

Fader, var Udvekslingen saare antagelig. Man førte den lænkede Ulykkelige frem. Min Gud! Hvor dybt bevæget maatte ikke selv den mest forhærdede Menneskehandler blive ved den Scene, da Sønnen saa sin Fader i Lænker! Han faldt ham om Halsen og græd Taknemlighedens og Glædens Taarer over, at han var saa lykkelig at kunne befri ham. Man aabnede Lænken, tog den ene ud og satte den anden ind. Han var fuldkommen rolig og bad Faderen ikke at være bedrøvet for hans Skyld. Imidlertid satte jeg Guvernøren ind i Sagen. Og gennemtrængt af Menneskekærlighed talte Guvernøren med Faderen og de tilstedeværende Slægtninge om, hvorvidt de vilde være i Stand til inden en vis Tid at udrede, hvad man havde betalt for ham. En Frist blev fastsat, Sønnen blev taget ud af Lænkerne igen, og alle rejste glade hjem*).

*) Til Belysning af ædel Menneskelighed hos Negrene hidsættes fra Monrad: »Negrene er ej ubekendte med Venskabs og Kærligheds ædle Følelser. Venner kommer ofte sammen« ... ... »De hjælpe hinanden med Raad og Daad og gøre stundom ikke ubetydelige Opofrelser for hinanden. Drevne af en elskværdig Undseelse — at ogsaa nogen Stolthed paa Mandens Side virker, kan vel ej nægtes — ser man fast aldrig gifte Folk at bevise hinanden nogen Opmærksomhed offentlig eller yde hinanden Kærtegn. Men man finder dem ofte at leve enige og lykkelige med hinanden og dybt at sørge, naar de adskilles. Saaledes mindes jeg, at en Neger i Fortet Christiansborg opsøgte sin Kone, som var opsnappet og solgt, og at de, overvældede af deres Følelser, sank i hinandens Arme. Man har sagt: Negrene er blottede for sand Kærlighed, de have ej engang et Ord derfor. Ja! intet abstrakt — intet Hovedord. — Men skulde den, der i den blødeste Tone ofte udbryder: »Mismo akæ mi Tye« (jeg elsker dig som mit eget Hjerte) ikke kunne huse hin ømme Følelse?« ... »Taknemlighed indtil frejdig Opofrelse af Livet hører til Negrenes Dyder. Ikke blot ytrer de den mest levende

Man kan ikke sige, at der findes *Fattige* imellem Negrene. Ethvert Hjem eller enhver Familie er nødt til at sørge for sine, og hvis nogen lider Nød, maa den hele Familie lide. Her kan heller ikke let opstaa anden Nød end den, der er Følgen af for lang Tørke; men saa er der dog altid Fisk i Havet og Overflod af Vildt i Skovene.

Fiskenæt laver Negrene af Ananasbladenes Fibre. Denne herlige Plante, som med Rette indtager en første Plads blandt den hede Zones Planter, læsker ikke blot Ganen med sin vinagtigt krydrede Frugts kølige Smag, men byder ogsaa med sine Blade Stof til Redskaber til Fiskeri. Negrene tager de friske Blade, bløder dem ud i Vand i nogle Dage, tørrer dem, og banker dem med en Trækølle, til alt

---

Erkendtlighed, naar man giver dem noget; men endog efter lang Tids Forløb mindes de beviste Velgerninger og gengælde dem, hvis det staar i deres Magt.« . . . »Negrene udmærker sig og i Almindelighed ved en Velanstændighed og Artighed i Ord og Opførsel, som man ofte forgæves søger blandt saakaldte civiliserede Folk. — Ogsaa røbe de ved mange Lejligheder en rigtig og skarp Dømmekraft. Deres Følelse og Agtelse for det gode tilkendegiver de ofte ved at kalde den, de betragter som et almindelig godt Menneske, *Jongmaa bi,* d. e. Guds Barn.« Men iøvrigt nægter Monrad ikke, at de er »tilbøjelige til Grusomhed, Hævngerrighed, Drukkenskab, Vellyst, skrækkelig Overtro og uædel Nationalaand.« Mennesker af andre Negerfolk bryder de sig ikke om. Saa hjælpsomme de er overfor hverandre indbyrdes og saa gode og kærlige mod deres gamle, lige saa kolde er de paa den anden Side mod Fremmede i Nød. Blev en fattig gammel Fremmed forslaaet ind i deres Samfund, vilde ingen give ham noget eller hjælpe ham. »Han kunde jo være bleven hjemme, hvor han hører til,« sagde de. Man skal blive hos sine egne, saa kommer ingen i Nød. Og de *var* virkelig assurerede i Fællesfølelse og indbyrdes Kærlighed.

Alle disse Træk genfindes i Negrenes Liv i Vestindien.

Bladkød er banket ud af dem, og der ikke er andet end den rene Hør tilbage. Den er over to Alen lang, hvidere end vor almindelige Hør, og af samme Finhed eller endnu finere. Ananas-Hør er afgjort lettere at udvinde end Hør af Hørplanter; Ananas, en Gang plantet, kan afblades i ti Aar og flere.

Negrenes *Guldgraveri* er lige saa nemt som enkelt. De har to Maader for Tilvejebringelsen af dette Metal, som de ved, Evropæerne sukker efter. Den ene, som Kystnegrene bruger, bestaar i, at de paa en vis Tid af Aaret samler det af Brændingen indkastede Sand paa bestemte Steder i Beholdere og fylder Søvand paa og rører om og hælder bort og slemmer, indtil der omsider bliver noget Guld tilbage paa Bunden, hvis Sandet har indeholdt Guld. Denne Maade indbringer ved Akra kun lidt, for en Kvinde kan staa en hel Dag og slemme, og hvis hun er rigtig heldig, udvinder hun dog ikke mere Guld end for henved fire Kroner. Længere inde i Landet, ved Foden af Bjergene eller i selve Bjergene, graver man Huller paa indtil ti Alens Dybde, saa langt ned som man kan, uden at Jorden skrider altfor meget. At den udgravede Jord, der er sandblandet Ler, er guldholdig, viser sig ofte allerede nogle faa Fod under Overfladen. Man udvasker Guldet her paa samme Maade som af det guldholdige Sand ved Kysten. Guldet ligger løst i Jorden som smaa Korn, undertiden findes der dog større Stykker paa fem - ti Kvint eller mere. Det fortælles, at Kongen af Ashanti har en saa stor massiv Klump, at han bruger den som Stol, og at den maa bæres af fire Mænd ved Hjælp af Stænger. Denne mægtige Konge siges at have et Hold Slaver i et Bjergværk, og at hver af dem daglig maa levere tolv Kvint Guld. Naar Gruben ikke giver

den nødvendige Sum af sig, graver Slaverne en anden. De tidligere saa dygtige Guldgravere Akimisterne, hvis Land Akim kun ligger fem Dagsrejser herfra, har enten glemt deres Kunst, eller de tør ikke grave, fordi deres Konge er skatskyldig til Kongen af Ashanti, som, hvis Akimfolket igen blev velstaaende, snart vilde skille dem af med deres Rigdomme. I Akimisternes Guldalder kunde Evropæerne i Akra i en Uge tilhandle sig Guld fra dem til Værdi af flere Tusende Kroner, men nu kan man tit ikke faa saa meget som blot fem Kvint, og dog ligger Landet stadig, hvor det altid har ligget og ganske nær ved os.

Blandt Sygdomme her er *den guineiske Muskelorm**) en Landeplage; almindelig hos Negrene og ikke sjælden hos Evropæerne. Den har sit Sæde mellem Musklerne især i Fødderne og Læggene, men kan ogsaa forekomme i alle andre bløde Dele af Kroppen. Naar Dyret er udvokset, opstaar paa det Sted, hvor det har sit Hovede nærmest Huden, en lille Svulst, hvorved Patienten gerne faar en let Feber.

---

*) Som ganske lille snylter Guineaormen i nogle smaa bitte Vandlopper, som lever i stillestaaende eller langsomt flydende Vand i tropiske Egne, især i Afrika, og som kommer ind i Mennesket med Drikkevandet. Idet Vandlopperne opløses i Menneskets Tarmkanal, frigøres Ormene, og de befrugtede Hunner gaar ud i Legemet og udvikles til deres fulde Størrelse, før de søger at gaa gennem Huden ud i det fri; først nu — en halv Snes Maaneder efter — opdager en Patient sin Snylter. Ormen har da 8—10 Millioner Unger i sig, og hvis den ikke kommer hel ud og tilintetgøres, spredes dens Afkom og føres med Badevand og Regn til de lavere Steder med stillestaaende Vand og trænger ind i Vandlopperne og kommer med Drikkevand atter ind i Mennesker. Oftest har Mennesket kun en ad Gangen, men fra to til tolv er ikke sjældne, og man har Eksempler paa henved tredive paa samme Tid.

Ormen er af Tykkelse som et Straa og fra $^1/_2$—3 Alen lang. Ofte bider den sig selv ud, men ellers gør man et Indsnit, naar man tror, der er dannet Materie i Svulsten, og søger at faa fat paa den ene Ende af Ormen, som man vinder op paa en lille Pind, uden at den rives i Stykker, og saa længe Patienten kan taale det. Saaret dækkes derefter med en Smule Plaster. Negrene selv tager Bladene af en bestemt Plante og støder dem med en Sten til en Dejg, som de lægger paa Saaret, og som de anser for et godt Trækmiddel. Man fortsætter daglig med at haspe Ormen ud af Patientens Krop, til man har den helt og holdent. Skulde det ske, at Ormen rives itu, og man ikke kan faa fat paa Enden af den igen, opstaar Betændelse og Bullenskab, og i saa Tilfælde behandles Stedet som en anden Byld. Ellers plejer Saaret at heles, saa snart Ormen er kommen ud. Denne Orm er Hovedaarsagen til de fleste af de mange Benlidelser, man her træffer paa.

Kopper er her ligeledes, men bliver indpodede.*) Man hører sjældent, at nogen dør af dem. Under mit Ophold her har jeg ingen naturlige Kopper set, og jeg tror næsten, at Koppe-Epidemier er ganske udelukkede, fordi Indpodningen er lige saa almindelig som Omskærelsen.

Kønssygdomme forekommer i alle Grader, men

*) Kopperne er rimeligvis kommen til Guinea med Evropæerne. Monrad siger, at i Landets Indre er ikke Kopper. Han har aldrig set koparrede Mennesker derfra. Forøvrigt omtaler han Kopperne i Guinea som hyppige og ondartede paa hans Tid. Samtidig med Koppesmitten har Evropæerne formodentlig bragt Negrene ind paa at indpode Koppemateriе paa sunde Mennesker fra svage Tilfælde for at fremkalde et let Anfald af Sygdommen og være færdig med den. Om Vakcination er her paa Iserts Tid ikke Tale.

bliver ulige lettere overstaaede end i de nordligere Klimater.

Af almindelige Sygdomme blandt Negrene maa nævnes: Betændelsesfeber, Lammelser, Vattersot, tærende Febre, Fnat samt Knæsvulster og aabne Saar. Brystsygdomme kendes saa godt som ikke, hvilket formodentlig skyldes det milde Klima.

Evropæerne er højt agtede af Negrene, og en Neger betragter altid en Evropæer som sin Overordnede, selv om Negeren er fri, og Evropæeren intet har at sige over ham. Hvis f. Eks. en Evropæer beskylder en Neger for noget, han ikke har gjort, svarer Negeren: Fader! Hvor kunde jeg gøre saadan noget imod dig? Du er jo min Fader og Moder. Derved mener han »min Foresatte«.

Her har De nu en hel Haandfuld om vore Sorte. Med næste Skib et Par Ord om vore Herrer Evropæere i dette Libyen.

NIENDE BREV.

Hovedfortet Christiansborg i Guinea,
d. 20nde April, 1786.

I mit sidste Brev af 16de Oktober f. A. fortalte jeg Dem om Sæder og Skikke blandt Landets Børn. Lad os nu se lidt paa, hvorledes vi selv opfører os i et Klima, hvori saa vel vort Blod som vore Sæder forandres.

Alle Evropæere i Guinea er her enten i deres Konges eller Kompagniernes Tjeneste. Portugiserne var de første, der — i Midten af 15de Aarhundrede — sejlede frem langs Kysten af Guinea. Paa Guldkysten, hvis Folk de fandt det lettest at komme i Forstaaelse med, byggede de befæstede Stationer eller Forter, hvori de oplagrede Varer for at drive Handel med de Indfødte, og for deres Varer tilbyttede de sig især Guld og Elfenben. Da Columbus i Slutningen af det samme Aarhundrede havde opdaget Amerika og man for at forskaffe sig Vestindiens Produkter havde næsten opslidt og udryddet den derværende indfødte Befolkning, fandt man paa at skaffe sig Slaver fra Afrika, hvor der vrimlede af Mennesker. Men da det viste sig upraktisk at bekrige Negrene for paa den Maade at faa fat i dem, og det heller ikke forslog, hvad

man saaledes kunde tilegne sig af Slaver, begyndte man at købe dem.

Erfaringen lærte, at Negrene som langt kraftigere var mere skikkede til Arbejde end Indianerne, og trods Omkostningen ved Transporten og Tab ved at en Mængde Negre altid døde undervejs, og trods andre Tab og Udgifter, viste Overførelsen til Amerika af disse ulykkelige sig meget indbringende, især i Førstningen, da Negre kunde købes her for lidt eller ingenting. Saaledes opstod Slavehandelen, der har haft en saa vigtig Periode i de sidste to hundrede Aar.

Portugal var ikke længe ene om Handelen paa Guineakysten. Englænderne begyndte ogsaa at oprette Forter og Handelspladser her, og efterhaanden kom Hollændere, Franske, Svenske og Danske til. Vi har for Tiden *fire Forter* og *seks Loger eller Handelskontorer*. Forterne er *Christiansborg*, *Fredensborg*, *Kongensten* og *Prinsensten**). Kontorerne er *Labodei*, *Thessing*, *Temma*, *Ponny*, *Aflahu* og *Popo*, der alle ligger paa en Strækning af halvtreds Mil langs Kysten. Paa dette Stykke er vi alene Herrer over Handelen undtagen ved den tidligere omtalte engelske Station Prampram, mellem Christiansborg og Fredensborg.

Guvernøren i Christiansborg har Hovedkommandoen over alle vore Besiddelser. Under Forsæde af Guvernøren er der et Raad af de andre Forters Kommandanter, uden hvis Samtykke han ikke kan afgøre nogen Sag af Vigtighed. Den næste i Raadet er Overkøbmanden, som er Kommandant paa Fredensborg. De to andre kaldes Købmænd og har Stemmeværd i Forhold til, hvem der har været her længst. I de vigtigste Handelskontorer kaldes Lede-

*) Efter Iserts Tid kom ogsaa *Prøvesten* og *Augustaborg*. Forterne var blændende hvide.

Christiansborg.

Nord- og Østside. Efter Kopi af Løjtnant W. Svedstrups Tegning, 1847. Kopien findes i Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg.

ren Faktor, og i de mindre betydelige Assistent, og er en Underofficer eller endog blot en Soldat.

Guvernørens aarlige Gage er 3720 Kroner og 1860 Kroner i Bordpenge. Overkøbmanden, Kommandanten paa Fredensborg har 1860 Kr. og de andre Kommandanter hver 1488 Kr. aarlig.

Til Handelens Betjening er der Overassistenter, Underassistenter og Reserveassistenter. Faktorerne og de to Overassistenter, som passer Bogholderiet og Sekretariatet eller Skriverembedet, faar hver 1488 Kroner, de andre Overassistenter paa Forter og Handelskontorer hver 1116 Kr., en Underassistent 928 Kr. aarlig, og en Reserveassistent 37—45 Kroner om Maaneden.

Naar Gejstligheden er fuldstændig, bestaar den af en Præst og en Kateket. Præsten*) har 1488 og Kateketen 928 Kr. aarlig. Tilsvarende gælder for Lægepersonalets Vedkommende. Overlægen, der skal være i Christiansborg, har 1488 og den anden Læge i Fredensborg 1116 Kr. De har desuden Præmie af hver udgaaende Slave; en Indtægt, der til Tider kan være lige saa stor som selve Gagen. En Mulat, som skal gaa Lægen i Christiansborg til Haande ved Forbinding og andre kirurgiske Behandlinger, faar 45 Kr. om Maaneden.

Militæret paa Hovedfortet bestaar for Tiden af 1 Sergent, 2 Korporaler, 2 Trommeslagere, 2 Pibere, 20 Musketerer, 1 Overartillerist, 1 Underartillerist, 2 Konstabler og 2 Underkonstabler, som er Negre. De øvrige Forter har 1 Sergeant, 1 Korporal, 1 Tromme-

*) Om Præsternes Stilling og Forhold i Guinea omkring Aar 1800 findes interessante Oplysninger i *F. Rønnings* »Den Grundtvigske Slægt«, Kbh. 1904.

slager, 1 Piber, 10 Musketerer, og til Kanonernes Brug 2 Konstabler og nogle Kompagnislaver. En Artillerist faar 74 Kr., en Sergeant 60, Korporalerne 52, og de evropæiske Soldater 37 Kr. mdl. Mulat-Soldaterne kun 30 Kr.

Her er ogsaa nogle Haandværksfolk i Tjenesten. Den, som har Opsyn med dem og med Kompagnislaverne, kaldes Baas (Baes) og har 74 Kr. Murere, Smede, Tømrere og Bodkere plejer at faa 52 Kr. om Maaneden, men er de særlig dygtige faar de mere. Antallet af Evropæere er i Øjeblikket ikke mere end otte og tredive, skønt Stillingerne er temmelig godt besatte.

Desuden har vi 200 til 250 Slaver til Brug. De mandlige faar c. 4 Kr. om Maaneden, og de kvindelige det halve, ja, nogle unge Piger faar endog kun 1 Krone. Disse Ulykkelige betales allerdaarligst, og hvis de ikke paa en eller anden Maade kunde skaffe sig noget til Hjælp, vilde det være umuligt for dem at komme ud af det. Man betaler ganske vist ikke en fri Neger mere, naar man lejer ham, men der er den Forskel, at han har sin Familie i Byen, som ernærer ham. Englænderne har tidlig forstaaet det fejlagtige i en saadan Ordning og betaler deres Slaver dobbelt saa meget som vi.

Til Vedligeholdelse af samtlige danske Besiddelser her bidrager Kongen aarlig 93,000 Kr., og Kompagniet er forpligtet til at betale af sin egen Kasse, hvad der muligvis kommer til at mangle.

Kompagniet har Eneret paa Handelen, og for at opmuntre de Ledende i Forterne og paa Handelskontorerne til at anstrenge sig, udsætter det betydelige Præmier for dem.

Gennemgaaende lever Evropæerne her sjældent

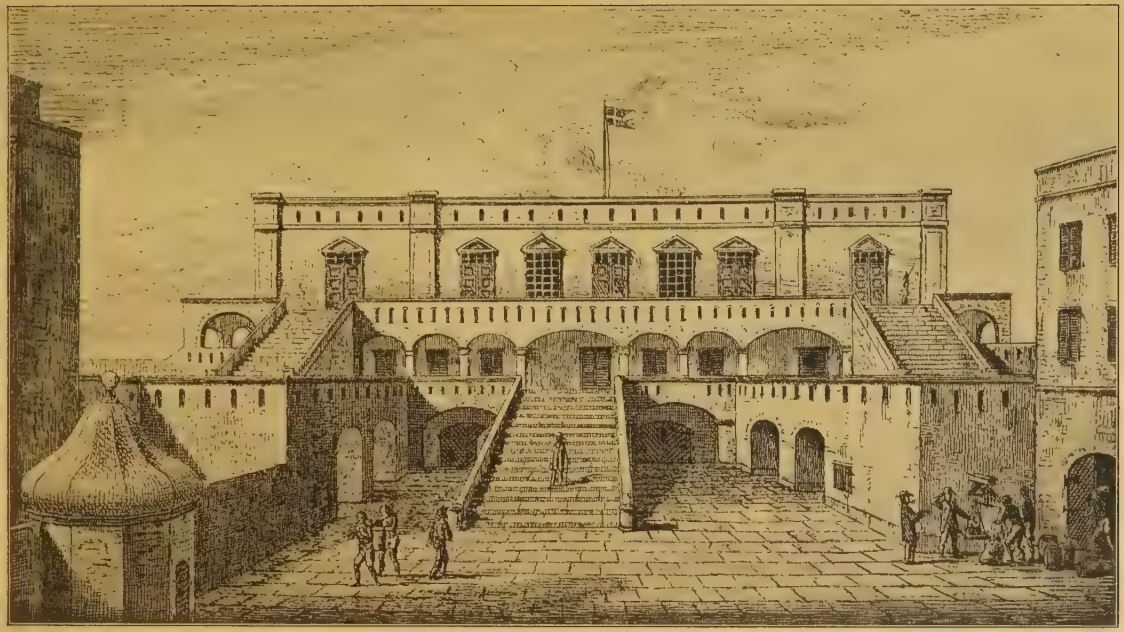

Indre af Fortet Christiansborg.
Set fra et Vindu over Porten. Efter Kopi af Løjtnant W. Svedstrups Tegning, 1847.
Kopien findes i Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg.

paa den Maade, Klimaet synes at fordre*). I Stedet for at vænne sig til Landets Frugter foretrækker de deres Hjemlands Frembringelser og bryder sig ikke om, at de i Virkeligheden har efterladt deres nordiske Mave i Fædrelandet. Det er nemlig en afgjort Sag, at Maven saa vel som alle Legemets Dele slappes i de varme Lande og ikke har Kræfter til at fordøje det, som den oprindelig er anlagt paa. Den overordentlige Mængde Kød, som her bugner paa de Riges Bord, er en sand Gift for Evropæerne, hvis de ikke nyder deraf med Maade. De burde gaa til Landets Børn og se, hvorledes fire Mennesker gør sig til gode med en Ret, hvori der ikke er mere end et Pund Kød eller Fisk, og hvortil de spiser en Masse Brød eller andre Ting fra Planteriget. Derfor er de ogsaa raske, medens Evropæerne uafladelig er plagede af Sygdom.

Dog lader det sig ikke nægte, at der er nogle Evropæere, især Nordmænd, som under ingen Omstændigheder kan taale Klimaet her. Naar de kommer hertil

*) »Naar vi først kommer der i Landet«, siger Rømer, »saa er det ligesom man kommer i en anden Verden, hvor man faaer at see andre Objecta [Ting], andre Mennisker, andre Levemaader: alting er fremmet for os; vi græmmer os; vi ønske, at vi heller maatte have søgt vores daglige Føde for hver Mands Dør, end kommet i saadant et ubehageligt Land; Føden smager os ikke; vi sulte hellere end spise de Sortes Rætter; de Sorte, vi skal omgaaes, ere suurseende og ondskabsfulde Mennisker, som søger at bedrage, eller tigge af os; lidet bedre er det med de derværende Evropæer: den Evropæiske Mildhed, venlige Samtale, fornuftig Skierts, uskyldig Tidsfordriv er gandske ophævede der i Landet; et Barbarisk Væsen, Barbariske Talemaader, Tiidsfordriv og Omgiængelse har derimod taget Sted hos os og andre. De Engelske have mindst af slige Feyl, men de Hollandske mere end vi.«

og maaske aldrig i deres Liv har fejlet noget, faar de det akkurat som en Ferskvandsfisk, der bliver sat i salt Vand. De bliver menneskefjendske og græmmer sig, men uden at vide hvorfor, klager pludselig over Hovedpine, faar Opkastninger, og inden et Døgn er gaaet, faar de Krampe. Tolv Timer efter viser der sig et Slags Udslet paa Panden og paa Læggene, og Patienten dør, skønt han for otteogfyrre Timer siden var fuldstændig rask.

De spørger maaske, hvilken hemmelig Magt en saadan hastig Død skyldes. Jeg kan ikke svare andet, end at det er Klimaets Hede i Forbindelse med de paagældende Menneskers stærke og blodrige Natur. Jeg har flere Gange staaet overfor saadanne Tilfælde, som især forekommer hos nylig ankomne Personer, der udsættes for Middagssolen.

Mindre uheldige er derimod de Mennesker, der angribes af Koldfeber. Det er ganske vist en trættende Sygdom, men den gør ikke Patienten sengeliggende og er aldrig farlig. Den angriber ogsaa ret ofte Folk, som har været her i længere Tid, hvis de lever udsvævende. Den Sygdom, der gør det af med de fleste ældre Hvide, er Slag. Luftens Hede, Kødspiseri, Drik og for meget spansk Peber i Maden har ikke sjælden svækket Indvoldene i den Grad, at hvis der indtræffer Diarrhé, følges den let af Slag.

Som før omtalt findes her ingen Brystsygdomme, men til Gengæld har man Febersvulsten, Muskelormen og de mange Skinnebensbylder.

Febersvulsten er en Byld paa Leveren eller i sjældnere Tilfælde paa Milten. Den opstaar og vokser meget langsomt. Man har set Patienter, som har haft den i femten Aar eller længere uden at mærke synderlig til den undtagen ved enkelte Lejligheder, da

den volder ulidelige Smerter, f. Eks. ved Overfyldning af Maven, ved stærkt Sindsoprør, Vrede osv. Efter hvad jeg kan se, hænger Sygdommen sammen med Punschedrikkeri*), og jeg bestyrkes i min Opfattelse ved, at medens man næsten aldrig finder en Neger, som er plaget af denne Sygdom, har Halvdelen af Evropæerne den, eller de tror, at de har den, for det hører til god Tone her, at man har den eller i det mindste har haft den.

Den overordentlig store Dødelighed blandt Evropæere her har ført Folk i Evropa til at tro, at Klimaet alene var Aarsagen, men deri tager man fejl**). Den forkerte Maade, hvorpaa de fleste Evropæere her lever, er mere Skyld i Dødeligheden end Klimaet.

*) »En styg Vane har alle Evropæere ved deres Sammenkomster med Drik«, siger Rømer, »og deres Sammenkomster bestaar ikkun i Overdaadighed, og mest i Punsch; de ringere Evropæers i Brændeviin som Negrenes; vilde nu een iblandt dem vegre sig imod at drikke, saa blev han holdt for et egensindigt og et ondt Menniske, som vilde holde sig ædru ikkun for at philosophere over andre, og den Mand holder man for at have et godt Gemyt, som jo før jo bedre drikker sig fuld, og alle vil være ham behjelpelig at komme til Sengs.«

**) Man kan ikke sige, at Luften er usund, siger Rømer; jeg tror, den er renere og sundere end vor i Evropa; det varme Klima er ikke underkastet saa mange Forandringer som vort. — Endvidere: Det forekommer de Nyankomne ækelt, naar de ser »det meget Utøj, der er i Landet«, Firben, der løber omkring i vore Værelser, Edderkopper, Myrer, mange Slags Kakerlaker osv. »En doven Soldat paa Christiansborg, som ikke havde redet sin Seng i lang Tid, fandt en stor Slange, som havde giort Rehde under hans Seng, og kastet fire Unger ud. Vores Soldat fandt om Natten, at undertiden noget bevægede sig under ham; en Morgen ville han see, hvad det var, og fandt en Slange med fire Unger Firben har vi gierne i vore Værelser, thi de æder andet Utøj, og naar vi ingen har, saa gaar vi til vores Naboe og med hans Tilladelse fanger et Par.«

Nogle dør dog bare, fordi de tror og gaar ud fra, at man umulig kan leve i et Land, hvor saa mange dør kort efter Ankomsten. Andre dør af Hjemve, græmmer sig til Døde, fordi de har bundet sig til at være her et vist Antal Aar. Og andre igen, desværre mange, fordi de medbringer saa mange Spirer til Sygdom, som det hede Klima begunstiger, saa at de nødvendigvis maa dø. Efter min Erfaring egner unge Mennesker mellem 25—30 Aar sig bedst til Klimaet. Er man over den Alder, skal man holde sig herfra.

Evropæernes Fornøjelser her er begrænsede. Hvis man ikke har lært at kunne være sig selv nok, er man ilde stedt, for Selskabet er saa lille, at der ikke bliver meget at vælge, og da enhver kender de andres Handlinger af alle Slags, og man desværre ser mest paa de mindre gode, finder man sjældent nogen, man ønsker at omgaaes. Offentlige Adspredelser er her ingen af, og Mænd, som ikke har noget Indhold i sig selv, tager derfor gerne deres Tilflugt til Spil, Drik og andre Udsvævelser, og adskillige af vore tidligere Medborgere har for deres Løssluppenhed i disse Henseender maattet betale ved at dø i en altfor tidlig Alder*).

*) *Monrad* skildrer Livet i Guinea blandt Evropæerne bl. a. saaledes: De staar gerne tidlig op for at nyde den kølige Morgenluft paa Spasereture paa Batterierne eller i Nærheden af Forterne. Derefter The med ristet Jams, Banan eller Brød. Derefter passer man sine Forretninger til Kl. 10 eller 12, og da nyder man et Maaltid af varme Retter. Derpaa gaar man til Hvile til Kl. 2—3, og de fleste faar da et rigeligt eller endog prægtigt Maaltid. Kun Englænderne arbejder uafbrudt til Kl. 3 og derefter slet ikke. Den Elegance og Properhed, der udmærker Englænderne, findes ogsaa hos de Engelske i Guinea. Hos enhver formuende Mand staar Spiritus, Vine og Glas paa Bordet altid, og man drikker i Guinea som man andensteds stopper sin Pibe. Den almindeligste Drik er Grog

En af de mærkeligste Skikke her er Evropæernes Giftermaal med Landets Døtre. Man kalder det at *cassare*, som kommer af Portugisisk og betyder at sætte Bo. Naar en Evropæer kommer hertil, er det gerne det første, han sørger for, at faa sig en Kvinde at sove sammen med, hvilket jeg vilde opriglig raade enhver fra, i det mindste i det første Aar at befatte sig med, fordi jeg ofte har set skadelige Følger af det. Men har en Mand nu valgt en efter sin Smag, — en Kurv er kun sjældent at frygte — kommer han med en underdanig Ansøgning til det højvise Raad om Tilladelse til at tage (her navngiver han sin udkaarne tilkommende Halvdel) til »Kone«. Raadet, som meget gerne ser den Slags Forbindelser, fordi Evropæere, som indlader sig paa et saadant Forhold, ikke saa let plages af Hjemve, — Raadet svarer, at det skal være ham tilladt, men han maa betale straks en halv Maaneds Gage til Mulatkassen og lige saa meget, naar han en Gang forlader Landet, samt desuden maanedlig 4 Procent af Gagen. Saa snart Tilladelsen er givet, fejres Brylluppet, som kun adskiller sig fra Negrenes ved, at Brudgommen plejer at gøre et Selskab, hvor Bruden maaske for første Gang

---

af Rom og Genever. De fleste Evropæere forestiller sig deres Liv kort og vil derfor nyde det. Afrika bliver deres kæreste Hjem, hvortil de bindes af Vane og Elskov. Man maa studse over den barnlige, ofte barnagtige Munterhed, der undertiden viser sig; den Gamle er overgiven som den Unge: muntre Spasereture om Natten ved Fakkelskin, ogsaa Keglespil ved Fakler. Dans. Kortspil, Rejser ind i Landet, Jagtture i Skovene og paa Floderne forkorter yderligere den ilende Tid. Undertiden, naar en Fortchef ikke kan sove om Natten, lader han Trommen røre Dør for Dør i Fortet: alle Mand indfinder sig nu i den store Sal, og det gaar løs med Drik og Dans med Hvide og Sorte, stundom ikke i det anstændigste Kostyme.

spiser ved et Bord sammen med Evropæere. Det maa forstaas, at her ikke finder hverken Forlovelse eller Vielse Sted, og den nye Ægtemand kan Dagen efter afskedige sin Kone, hvis han finder for godt.

Børn af den Slags Forhold bliver alle døbte og holdt til Kristendom*). Er det Drenge, bliver de gjort til Soldater i Kongens Tjeneste, saa snart de er 10 Aar gamle, og faar da som før nævnt 30 Kr. i Løn om Maaneden. Fattige Piger og Drenge faar af Mulatkassen ca. 4 Kr. om Maaneden til deres Underhold, saa længe de ikke er forsørgede, og det er her tilstrækkeligt for dem.

Formuefællesskab mellem en Hvid og hans sorte Kone gælder ikke, men enhver af Parterne beholder sit for sig. En Negerinde faar henved 4 Kr. og en Mulatinde ca. $7^1/_2$ Kr. om Maaneden af sin Mand, og to Gange om Aaret skal han klæde hende. Dette har hun Ret til at forlange, og hvis Manden nægter at betale, er hun berettiget til at klage til Raadet, som i saa Fald betaler hende Summen paa Mandens Regning, og lader den trække af i hans Løn. Imellem Soldaterne er der mange Gange Døgenigter, der ikke kan forvalte deres egen Løn, som man derfor maa udbetale til en Negerinde, der saa holder Fyren med Kost.

Samtlige Tjenestemænds Opførsel og Velvære her i Landet beror i høj Grad paa Guvernørens Væsen. Alle søger at danne sig efter ham, selv i Smaating. Er han en prægtig Mand, saa er alle de andre elskværdige, og er han begærlig, vil alle de andre overgaa hverandre i Begærlighed; hans Eksempel følges

*) Men Præsterne klagede rigtignok over, at Mulatterne som Voksne den ene Dag gik til Alters, og den anden spiste Fetish.

igennem alle Klasser, og fordi der er højt til Himlen og Evropa er langt borte, som man her siger, kan en Guvernør her undertiden herske mere egenmægtig end den enevældigste Konge i Evropa. Det er derfor en Ulykke for Tjenestemændene, naar et daarligt Menneske bliver Guvernør. Men da Dødeligheden her i Almindelighed er stor, og alle, som er her, rykker op i Embederne ikke efter Dygtighed, men efter Tidslængden, de har været her, er det mangen Gang sket, at Folk af de laveste Klasser har faaet Guvernørens Stilling; men da saadanne Mennesker i Reglen ikke har haft Lejlighed til at erhverve sig Indsigt og Dannelse, er deres Styre ofte en Blanding af Smaamands Hovmod og Grusomhed, til stor Plage for maaske indsigtsfulde Mænd, som blot er underordnede, fordi de er kommen senere hertil, ja, i mange Tilfælde har den kostet dem Livet. Man har set, at Folk, som den ene Dag fik Stokkeprygl, den næste Dag kom til at føre Overkommandoen.

Til Ære for vor Nation har vi for Tiden i Hr. Kiøge en tapper og forstandig Guvernør, der er saa elsket af Negrene, som Guvernør Schilderup var det i tidligere Tid.

TIENDE BREV.

Christiansborg i Guinea, 10ende Aug., 1786.

KÆRE Fader! Selv om dette Brev om min Rejse ind i Landet kun kan bringe dig en Hundrededel af den Fornøjelse, jeg selv havde af Rejsen, er det dog værd at læse om den.

Jeg havde været næsten tre Aar i Guinea uden nogen Sinde at komme mere end nogle faa Mil bort fra Kysten. Jeg havde altid en høj Bjergkæde for mine Øjne, bevokset med store Træer og kun fem Mil borte, — hvad var naturligere, end at mit Ønske om at finde ud af, hvordan det skulde lykkes mig at komme derhen, for hver Dag blev stærkere. Medens jeg gik og studerede paa det, blev der budt mig en herlig Lejlighed til saa sikkert som muligt at komme halvandet hundrede Mil ind i Landet. En Søster til den nuværende Konge af *Ashanti* havde hørt om mig, og at jeg forstod mig paa Urter som Lægemiddel, og da hun var plaget af et gammelt Onde, som hendes Præster og Fetish ikke kunde helbrede hende for, besluttede hun sig til at komme ud til Kysten for at høre mine Raad. Hun gjorde det, og jeg var saa heldig at kurere hende. Da jeg derved blev temmelig nøje kendt med hende, fortalte

jeg hende om min store Lyst til at se Ashanti, og hun indbød mig da naturligt og venligt i sin Broders Navn til at besøge ham. Hvem var lykkeligere end Din Søn? Lige paa Timen begyndte jeg at forberede min Rejse. Jeg lejede 25 Negre, som skulde bære dels mig selv dels mit Rejsegods, og da Rejsen — hvis jeg kom til at udføre den — drejede sig om et halvt Aar, hvori jeg ikke kunde faa det mindste af evropæiske Produkter at købe, maatte jeg være godt forsynet med alting.

Om Morgenen den 7ende Juni tog jeg af Sted. Jeg tilbagelagde uforstyrret to Mil til en lille Landsby *Aschiama*, hvor de fornemste Ursunegre har deres Landsæder. Aschiama ligger nydelig paa et Højdedrag, men da de egentlige Bjerge er et Par gode Mil længere inde i Landet, har man her ofte Regnmangel ligesom i Kystlandet, hvilket skader Majshøsten, der tillige med Hønse-Opdrætning er Stedets vigtigste Erhverv. De Hvide gør undertiden Udflugter hertil for at more sig. Da mine Negre havde hvilet sig lidt, fortsatte jeg Rejsen, til jeg ved Middagstid naaede Foden af Bjergene. Her er det umuligt at komme videre paa anden Maade end til Fods, paa Grund af Stejlheden og de løse Klippestykker, som er af grovkornet Granit eller andre Stenarter. Landskabet har en ganske anden Skikkelse end i Kystegnene. Mægtige Træer rager op over uigennemtrængeligt Busk og bedækker Klipperne. Jorden er ikke længere sandet, men enten leret eller som fortrinlig Havejord. Igennem denne Plantelabyrint krøb jeg opad til Klokken omtrent fire, da jeg kom til den første betydelige Negerby, *Abodee*, omtrent otte Mil fra Christiansborg, hvor Høvdingen *Ozain*, en 80aarig Olding, sammen med sit høje Raad modtog mig med den for Negrene saa

ejendommelige Værdighed, men høfligt. Man bragte mig straks af Landets Frembringelser i Form af Forfriskninger, og jeg maatte gengælde med evropæiske. Næste Morgen fortsatte jeg Rejsen, i Dag som i Gaar den samme ubanede Vej, og passerede Landsbyerne *Tiasso, Schentema, Tutu* o. fl. Den sidste By var *Manfeng,* hvor Kongen af Ashanti har en Befalingsmand, som ogsaa er Toldopkræver, og til hvem de sorte Slavehandlere maa betale, hvad de bliver Kongen skyldige. Han er ansat i Manfeng, fordi alle Veje fra Ashanti og Akim løber sammen her, naar man vil ad Kysten til.

Over Schentema er en Fetishpræst Kabuseer. Naar en saadan Bedrager har forstaaet at skaffe sig Anseelse, har han let ved at gøre sig stor og rig. En Slave, der ikke er rigtig tilfreds med sin Herre, søger bare at komme til Schentema. Han gaar da straks til Fetishhuset eller Templet og sætter sig der inde paa et Slags Alter. Fetishpræsten, som daglig kommer for at ofre, spørger ham, hvad han søger. Han svarer, at han vil give sit Legeme til Fetish. Præsten, som forstaar Meningen, antager sig ham, og fra da af er han Præstens Slave for Livstid, uden at Præsten har betalt et eneste Sneglehus for ham. Paa denne Maade er den halve By Fetishpræstens Slaver. I Almindelighed er disse Bedragere milde Herrer for at kunne lokke des flere til sig.

Afstanden mellem Byerne er ikke meget over en halv Mil, dog er der mellem den, hvori jeg nu befinder mig, *Kommang,* og den foregaaende en god Mil. Her i Kommang bor Hans Højhed *Hertugen af Aquapim,* som er Overhovding over alle de Negerbyer, jeg i Gaar passerede, hvorfor Evropæerne i deres Boger tillægger ham Navn af Prins eller Hertug. Hans For-

gænger, der var en haard Mand, havde Ret over Liv og Død uden at skulle raadføre sig med sine Stormænd eller Ministre; denne er derimod berøvet en saadan Magt. Han hedder *Attiambo* og er en af de smukkest byggede Negre, jeg har set. Han kan vel være midt i Fyrrerne. En Neger ved aldrig med Sikkerhed, hvor gammel han er, da man her ikke tæller Aarene. Spørger man, faar man som Svar, at han er født dengang den eller den store Mand levede, eller da den eller den Krig var o. l., som det forøvrigt endnu er Skik ogsaa hos os hist og her paa Landet.

Han modtog mig omgivet af sit ganske Hof, og med mange Tegn paa Venskab og Ærbødighed, som Høvdingen i Abodee og dog anderledes, fordi vi som gamle Krigskammerater fra Augnaer-Krigen kendte hinanden saa godt. Han omfavnede mig næsten paa evropæisk, og lod sit Hovede ligge længe paa min Skulder, og klemte mig saadan, at jeg var lige ved at skrige.

Da de første glade Hilsener var udvekslede, og jeg havde sat mig ned, blev der straks bragt en stor Krukke med Palmevin, og Hans Højhed drak først en god Kalebas fuld, derefter drak hans fornemste Ministre, og først saa blev der skænket for mig. Det er almindelig Brug blandt alle Sorte, naar de giver en Fremmed noget at drikke, at de i det mindste smager paa det, før de giver ham det, til Bevis paa, at der er ingen Gift i det. Tidligere kan denne Skik have været nødvendig nok for dem indbyrdes, da de med Gift skilte sig af med deres Fjender; nu kender de en anden og indbringende Maade, idet de sælger dem til Evropæerne.

Man anviste mig derpaa mit Værelse, som laa i Baggaarden. Bjergnegrenes Huse er firkantede og

byggede af Tømmer med lerklinede Vægge. Indvendig holdes de yderst rene, og Gulvet bliver hver Morgen vasket over med en rød Jord, som giver det et rigtig pænt Udseende. Husene har kun een Etage, ogsaa Høvdingernes, i Modsætning til Høvdingernes ved Kysten, der plejer at have to. Ind til de Kamre, hvori Kostbarhederne gemmes, er Døre af et meget haardt Træ, der ligner Mahogni. De Værelser, hvori man modtager Besøg, er aabne i den ene Side. Sengen, man bragte mig, var et Slags Løjbænk, ikke over en Fod høj, nydelig flettet af Rør og bedækket med Maatter, underst de groveste, derpaa de fineste, og øverst et Negerlændeklæde som Tæppe. Det var i sin Art et Leje, som en Konge kunde være bekendt, men for mig var det meget haardt og ubekvemt, og jeg tror, at vore Slaver i Fængslerne ligger bedre.

Saa snart jeg havde taget min Bolig i Besiddelse, bragte man Gaver baade til mig og mine Negre. De bestod i Bos, som er Landets gangbare Mønt, Faar, Geder, Høns og færdig Mad, hvis jeg kunde spise noget.

Da jeg havde hvilet lidt efter Rejsen, begyndte jeg at se mig om i Egnen. Her er overalt skovrigt og fortryllende smukt med Bjerge og Dale i skønneste Veksel. Det ferske Vand, som i mange Kystegne er sjældent og daarligt, er her alle Vegne udmærket. Tæt ved Byen springer en kold og krystalklar Kilde altid ud af Bjerget. Her findes Træer af ubegribelig Tykkelse. Jeg maalte et af de største; Stammen var 45 Fod i Omkreds eller 14 i Tværmaal, det er en Adansonia, Abebrødtræet, som før er omtalt. Det var umuligt for mig at faa nogen af dets Grene; de sad for højt, hvilket jeg tog mig ikke lidt nær. Hvis et

Træ ikke kan omfattes af Negeren, vover han sig ikke derop; ellers klatrer han som en Abe. Stammen var som et rundt Taarn. Da Træet ikke var i Blomst og heller ikke saa ud til at have Frugter, slog jeg mig til Ro; ellers vilde jeg have prøvet paa at skyde dem ned, hvilket jeg i andre Tilfælde flere Gange har været nødt til.

Jeg fandt her flere Arter af Paradiskorn-Planten, Kardemommens nære Slægtning, hvis Frø er et yndet Krydderi. Her var Citrontræer med delte Blade, en Aloe, af hvis Bladnerver de Indfødte laver Sejlgarn, og et højt Træ, en Petrantria, af meget rank Vækst og med tulipanlignende Blomster, hvis Pragt lader sig forestille, men ikke beskrive; — desuden en Hær af mig ubekendte Træer og Buske. I tætte Krat paa sumpede Steder voksede en Art Spanskrør af smuk ret Vækst og indtil 6 Fod høj. Paa Trærødderne fandt jeg en Snylteplante, der var lutter Blomst. Een Snylter ligner en halvt begravet Grankogle, der har aabnet sig, men er ganske højrød. Olie- og Vinpalmen er hyppige, og de dyrkes, men Kokospalmen og de øvrige Palmer, som er saa almindelige i Lavlandet, findes ikke her. Kort sagt: saa snart man fra Kystsletten klatrer op i Bjergene, finder man Naturen i en ganske anden Skikkelse, og jeg tror, her er ikke tyve Plantearter af dem, jeg har set i Lavlandet.

Hvad Dyreriget angaar, gjorde jeg kun faa Opdagelser. Elefanten, saa almindelig i Omegnen af Fida, findes ikke her, heller ikke Vildt, som er saa hyppigt nede paa Sletterne; maaske fordi her er fattigt paa Græs, som ikke kan trives i de uigennemtrængelige Skove. De Indfødte holder sig skadesløse ved Vildsvin og Aber. Fugle er her mange af, især

Papegøjer; jeg har set seks Arter. Ogsaa af Insekter er her mange.

Hvis her var Bjergværksdrift, vilde der, hvad Stenarter angaar, maaske ikke være saa lidt at iagttage. Klipperne bestaar af Granit, Gneis, Kvarts, og en sort Skifer. Kalksten har jeg ikke set. Jordbunden er forskellig, mest fed Lerjord i alle Farver, og sort Muldjord. Sand ser man aldrig.

Klimaet synes gennemgaaende sundere end ved Kysten, lad saa Lægerne skrige nok saa meget op imod Skovegne i varme Lande. Naturligvis gør Stedets Højde over Havet sit dertil. I det hele er her ulige køligere end ved Kysten, hvilket mit Termometer viste ved at falde over 5 ° C., saa snart jeg kom op paa Bjerget. Man mærker næsten ingen Vind, ikke desmindre er Luften ren. Evropæerne ved Kysten burde oprette et Hospital her og straks bringe alle nyankomne Evropæere herop; de vilde da bedre og lettere vænne sig til Klimaet end nede i de elendige smaa Kamre i Fortet og udsatte for Sollyset, som det tilbagestraales fra den nøgne og blændende Sandstrand. Evropæerne vilde desuden have umaadelig Nytte af en Køkkenhave her, ikke alene til deres egen Forsyning i Forterne, men ogsaa til Skibene paa Rheden, som nu kun kan faa lidt eller ingen Ting. Jeg er overbevist om, at evropæiske Urter kunde vokse her saa godt som i Italien, hvis Klima er ligt dette.

Aquapimmerne eller Bjergnegrene afviger i Sæder i nogle Henseender fra Kystnegrene. Deres Sprog er ganske anderledes end det akraiske, men adskiller sig kun fra det ashantiske ved Dialekt. Menneskene er af Middelhøjde, men meget velbyggede. Deres Hud er sortere end Kystnegrenes. De bærer oftest

De store Trœmortere i Brug.
Efter T. J. Alldridge »A transformed Colony«.

Skæg. De er meget hurtige i Bevægelserne, og de har i Almindelighed en skarp Forstand. De forstaar udmærket at omgaas med Skydevaaben, og de fleste er Jægere, hvilket er ret nødvendigt, eftersom de ikke faar andre Fisk end dem, de tiltusker sig hos Kyst-negrene. Deres Dragt er ikke forskellig fra deres Naboeres.

Aquapimmeren lever endnu næsten som i Paradis. Alt hvad han planter, giver ham mangfoldigt, saa at han kun behøver at arbejde højst 3—4 Uger i Aaret. Resten af Tiden tilbringer han med Fornøjelser og Skikkes Overholdelse. En Husfader arbejder aldrig selv, men holder en eller flere Slaver, eller han lader sine Børn plante Majs og Jams, dyrke Bananer, tappe Palmevin, gaa paa Jagt osv. Af Majs dyrkes ikke mere, end de Indfødte tænker at spise som friskt ristede Kolber. Deres vigtigste Rodfrugt fra Juli til December er Jams, der sættes som Kartofler og vokser til en Vægt af op mod femogtyve Pund, og som de spiser ristet, som vi spiser Brød, eller koger med Kødsuppe og Palmenødder, eller de laver et Slags velsmagende Boller af den. Da Jamsroden er saa mægtig, skærer de den i mindre Stykker, naar den skal ristes. Den bedste Jams, ristet eller kogt, er snehvid og smager næsten som Kartofler.

De andre seks Maaneder spiser man Bananer, og her er hele Skove af Bananer, hvis Frugter faas Aaret rundt. De lader sig tillave som Rodfrugter, hvis de tages, naar de har naaet deres fulde Størrelse, men inden Modningen er begyndt. De koges da i Vand til de er bløde, den læderagtige Skal flaaes af, og Kødet stampes i en stor Morter, gjort af en Træstamme, og med en Støder af meget haardt Træ,

indtil Mosen har Udseende af en luftig Dejg. De fordeler denne Deig som smaa Boller i en Kalebas og kalder den i denne Tilstand *Foj Foj*.

Naar Bollerne er færdige, har de en udmærket Suppe parat af to—tre Haandfulde revne Palmenødder, kogte i tilstrækkeligt Vand, til Kokosmelets Olieindhold er oplost i Vandet. Hele Historien slaaes da igennem en Haarsigte, og i den siede Suppe koges Kød af Høns, Faar, Geder, Aber og andet Vildt. Naar Kødet er mørt, gydes Suppen over Bollerne, og krydret med Salt og spansk Peber er Maden færdig.

En saadan Ret udgør deres hele Maaltid uden Brod eller andet. Jeg maa tilstaa, at denne Negermad smagte mig overordentlig godt. Den alene var min Føde, saa længe jeg opholdt mig i Aquapim.

De har ganske vist mange andre Slags Næringsmidler, men mere som Delikatesser, f. Eks. den spiselige Arum, hvis stuvede Blade minder om Spinat, som dens ristede Rod om Kastanier. Desuden har de altid en Mængde Frugter: Bananer, Ananas, Papay, Citroner o. m. a., som spises friske.

Deres Drikke er i Nodsfald Vand, men enhver Husfader sorger gerne for, at hans Slave eller Søn eller Datter hver Morgen henter en stor Krukke eller et Kar fuldt af Palmevin, som drikkes i Dagens Løb. Husfaderen drikker først og skænker selv for sin Familie efter Alder, og siddende paa Hug tømmer enhver straks Kalebassen paa hans Sundhed. Den af Negrene saa yndede Drik faaes paa to Maader. De opgraver et gammelt Palmetræ, som de tror ikke vil vokse mere. Midt paa Stammen, som de lægger over Hullet, hvori det har haft sine Rodder, stemmer de et firkantet Hul ind til Midten af Stammen. I Hullet under Træet sætter de et Kar, og Aabningen i Stam-

men lægges lige over Karret. I de første fire Dage siver kun nogle faa Potter Palmevin ned i Karret, men i de følgende otte—ti Dage kan der samles 20—30 Potter hver Dag, og derved dør Træet. Hvis Saften i Begyndelsen løber for langsomt, gør Negrene en let Græsild omkring Stammen; derved befordres Saftløbet. At grave et Palmetræ op er let, fordi dets Trevlerødder sjældent breder sig i Jordsmonnet mere end tre Fod ud fra Stammen, og det har jo ikke en Pælerod som andre Træer.

En anden Slags Palmevin, den saakaldt søde, som er mere velsmagende, faaes ved at man skærer Kronen af en anden Art Vinpalme, skærer en Spalte i Stammen, og stikker et smalt Palmeblad i Spalten med Enden af Palmebladet ned i en Kalebas, hvori Saften over Palmebladet drypper ned. En middelstor Stamme giver c. 4 Potter i Døgnet og lader sig kun tappe i tre Døgn, før den tørres ud af Solen.

Paa mine Spadsereture saa jeg jævnlig Pigerne med deres store Vinkummer paa Hovedet, naar de kom ud af Skoven. Saa snart de naaede mig, rakte de mig et Rør og knælede ned, saa at jeg lettere kunde drikke af Karret, sugende gennem Røret. Ja, var der mange Piger i Flok, stredes de indbyrdes om den Ære, som den fik, hvis Kar jeg vilde drikke af, idet enhver paastod, at hendes Vin var den sødeste! — jeg blev derfor jævnlig nødt til, for ikke at fordærve deres gode Forhold, at smage paa Vinen i alle Karrene. Palmevinen er meget sund og læskende, saa længe den ikke er over to Dage gammel.

Aquapimmernes Fetishvæsen ligner meget Kystnegrenes, men de gør mere ud af det; jeg saa hist og her ved Veje og Korsveje et Slags Altre af Palmebladskeder, og paa Altrene laa kogt og raa Jams og

alle andre Slags Levnedsmidler, undertiden var her ogsaa en Kalebas med Palmevin. I Jorden rundt om Alteret plejer Negrene at stikke en Mængde hvidmalede Stokke med Bast om Midten.

Jeg blev her i ti Dage, dels for at lære Landet og dets Grænser at kende, dels ogsaa fordi min Ven Attiambo ikke vilde lade mig rejse, og endelig fordi jeg bestandig fandt Næring nok for min Aand, saa at jeg kunde være bleven her i Maaneder. Jeg gjorde daglig Udflugter, og fandt altid Løn for min Møje. Hertugen tillod dog ikke, at jeg gik alene med mine Negre, men gav mig altid et væbnet Følge med. Negrenes Omsorg for mig var overdreven. Laa en Sten i Vejen for mig, eller en Gren hang for langt ned og hindrede mig, saa væk med den! Denne ivrige Opmærksomhed, og den stærke Længsel efter at se en Hvid, et Væsen man her aldrig havde set, førte til Stimmel, der generede mig noget paa mine Vandringer. Gamle Koner kom rendende ud af deres Huse med hvad de tilfældig havde i Hænderne, naar jeg gik forbi, for at se Vidunderdyret, som de daglig havde snakket saa meget om uden endnu at have set ham. Ja, vilde jeg have Ro i mit Værelse, maatte jeg lade sætte Vagt ved Dørene. Alt ved mig syntes dem forunderligt. Da jeg en Gang i mange Folks Nærværelse spiste noget, skreg den hele Hob: Se, den Hvide kan ogsaa spise!

Lige saa onde som man havde afmalet de Indfødte i det indre af Landet for mig, lige saa udmærkede fandt jeg, de var. De har en langt bedre Tænkemaade end Kystnegrene, som er i Berøring med Evropæerne, og de er i højeste Grad gæstfri. Ikke blot at min Vært forsynede mig til Overflod med alt, hvad jeg og mine Negre skulde bruge, men

ofte, naar jeg gik en Tur i Byen, kom en eller anden fornem Mand springende ud af sit Hus og bad mig indstændig at gøre hans Hus den Ære at drikke en Skaal Palmevin hos ham, og tog jeg mod Indbydelsen, kunde jeg ikke noksom glæde mig over min Vært og hans Families lykkelige Miner, naar de alle kom til Stede for nøjere at betragte mig. Saa gerne de end vilde se paa mig, overskred de aldrig den Højagtelse, de ved sig skyldige deres store Mænd, og som de bl. a. viser ved at holde sig i en vis Afstand. Derimod var jeg Børnenes Skræk; hvis jeg uventet kom i Nærheden af dem, gav de et stort Skrig og løb deres Vej. Store ti—tolv Aars Drenge kunde ganske vist løbe efter mig, men var altid paa deres Post, og hvis jeg blot vendte mig for at sige noget til mine Folk, eller jeg i Tanker greb om min Kaarde, smurte hele Flokken Haser.

Efter mit omtrentlige Skøn er *Aquapim* 30 Mil langt og 25 bredt. I Øst støder det op til *Aquambo* og *Krobbo*, i Syd til *Akra*, i Vest til *Fanthee* og i Nord til *Akim*. Aquambo har en Konge, der er skatskyldig til Kongen af Ashanti. Krobbo er en lille Republik med c. 500 væbnede Mænd, der alle bor i Bjergene i Nærheden af Fredensborg. Fanthee er ogsaa en Republik, men betydelig større, og strækker sig hen bag Akra ved Kysten, skilt fra Akra ved et stort Indvand, Akra-Revieren. De fleste hollandske og engelske Forter ligger i Fanthee. De Indfødte er flittige og dyrker megen Majs, og Fanthee er Kornkammer for baade os og vore Negre. Akim er et Kongerige inde i Landet bag Aquapim og har, før det blev undertvunget af Ashanti, været et folkerigt Land.

Hovedstaden i Akim er kun tre Dagsrejser fra

Kommang og kun i ringe Afstand fra Vejen til Ashanti; jeg glædede mig allerede til de Opdagelser, jeg skulde gøre der, især et muligt Glimt af de berømte Guldminer, som tidligere gav saa meget, men som man ikke mere arbejder i. Jeg gjorde imidlertid en forgæves Regning; thi netop da jeg skulde rejse, fik jeg Ordre fra Guvernementet om ufortøvet at vende hjem, fordi min Nærværelse var nødvendig i Fortet. Jeg behøver ikke at fortælle Dig, hvor jeg var ked af at skulle vende tilbage. Hundrede Gange saa jeg mig om imod Nord, hvor Akim og Ashanti ligger, men nej! Denne Gang skulde det være mig forment at komme der. Maaske dog en Gang min lykkelige Stjerne vil føre mig dertil, men naar?!

Næppe var jeg kommen til Christiansborg, før jeg fik en heftig Feber; desuagtet rejste jeg næste Dag til Fredensborg, hvorhen Arbejdet kaldte mig. Feberen tog til, saa at jeg begyndte at tvivle om mit Liv, men den sjette Dag skete en lykkelig Vending, og jeg kom mig derefter hurtigt. Efter den Tid har jeg faaet en saadan Uvilje mod dette Land her, hvori jeg er saa bunden, at jeg paa ingen Maade vil være her længere, men sejler med det første Skib tilbage til Evropa. Dette er derfor det sidste Brev fra mig i Afrika. Men da jeg kun kan komme til Evropa med et Skib, der gaar til Vestindien først, vil jeg skrive derfra.

ELLEVTE BREV.

Christianssted paa St. Croix,
12te Marts, 1787.

Endnu lever jeg, kære Fader! Og har igen gjort en lang Sørejse, men paa et hængende Haar har jeg været Dødsens. Ved Skibbrud? Ved Sygdom? Nej; myrdet ved en ulykkelig Negers Haand.

Det var d. 7ende Oktober f. A., at jeg forlod Afrika og gik om Bord i Skibet *Christiansborg*, som sejlede samme Aften. Forestil Dig Tummelen paa et Negerslaveskib, som, naar det bruges i Kongens Tjeneste, ikke rummer mere end 200 Mennesker, men som nu indeholder 452 Slaver, der holdes i Tømme af 36 Evropæere! Tænk Dig Synet af en saadan Mængde Ulykkelige, som fordi de er født af Slaver, eller fordi de er fangne i Krigen, eller som uskyldige er stjaalne eller som af andre og ligegyldige Grunde er solgte til Evropæerne, nu føres i Lænker fra deres Fædreland til et andet, de ikke kender! Umulig kan de vente sig noget synderlig godt af deres Fremtid, naar Evropæerne bruger saa voldsomme Midler for at være sikre paa dem. I deres Hjemland gaar saa frygtelige Rygter om Slavernes Brug i Vestindien, at man forskrækkes, naar man hører dem. En Slave spurgte mig en Gang i

fuldeste Alvor, om de Sko, jeg gik med, var lavede af Negerskind; han saa, sagde han, de var af samme Farve som hans Hud. Andre siger, vi æder Negrene og laver Krudt af deres Knogler. De kan ikke fatte, at de kun skal bruges til Markarbejde o. l., fordi især Markarbejdet hos dem selv kræver saa ringe Tid og saa faa Hænder, at det vilde være ganske overflødigt at trække Fremmede til Landet. Derfor tror de heller ikke, hvad Evropæerne siger, at de skal føres til et dejligt Land, men griber enhver Lejlighed til Flugt eller til at dræbe sig, for de frygter Døden mindre end Slaveriet i Vestindien. Ja, man maa anvende den største Omtanke for at hindre dem i at tage sig af Dage; de franske Skippere tillader ikke engang, at de har en Strimmel Lærred som Tæklæ af Frygt for, at de skal hænge sig i den, hvilket flere har gjort.

Den alt for strenge Behandling, som disse Ulykkelige ikke sjældent maa lide af barbariske Skippere, bringer dem ofte til at sammensværge sig mod Magten. De lægger Raad op om Natten og beslutter, hvorledes de vil lade Skibet drive til Land. I Almindelighed sker saadanne Slaveoprør enten paa Rheden eller i de første Dage, mens Skibet sejler i Nærheden af Kysten. Under mit Ophold i Guinea har jeg set flere sørgelige Eksempler. I 1785 gjorde Slaverne paa et hollandsk Skib Oprør den Dag, det skulde sejle til Vestindien. De overmandede og dræbte Evropæerne paa nær en lille Skibsdreng, der havde reddet sig op i Stormasten. Før de Hvide var helt bukkede under, var det lykkedes dem at skyde flere Nødskud, som man hørte i Land, og man sendte dem en Mængde Kanoer med væbnede Frinegre til Hjælp. Saa snart de oprørske Slaver saa dem komme og

indsaa, at det nu vilde gaa dem galt, besluttede de, at de vilde skaffe sig selv ud af Verden. En af dem løb derfor ind i Krudtkammeret med en Brand, og Skibet sprang i Luften. Kanoerne fiskede kun nogle og tredive Negre og Skibsdrengen op, Resten, over fem Hundrede, blev borte i Bølgerne.

Mindre heldige var Negrene paa et engelsk Slaveskib i samme Aar, ogsaa paa Guldkysten. De dræbte alle Evropæere, hev Ankeret op, og lod Skibet drive til Land. Da det kom ind i Brændingen, sprang alle Negre over Bord og svømmede i Land. Men til deres store Ulykke stod Frinegrene der og fangede dem alle og solgte dem endnu en Gang til Evropæerne. Disse to Begivenheder har jeg ikke selv overværet, men hør nu om et tredie Slaveoprør, som jeg selv har oplevet!

Et *Slaveskib* har midtskibs og tværs over Dækket en høj og stærk Bræddevæg, som man kalder *Skansen*, og som paa den Side, der vender mod Forstavnen af Skibet, er yderst glat, saa at Slaverne ikke kan faa fat noget Sted med Fingrene. Oven paa denne Væg er der saa mange smaa Kanoner og Geværer, som der kan være. De er altid ladte, og de affyres hver Aften for at holde Slaverne i Frygt. Paa Skansen staar altid Vagt, som holder skarpt Øje med alt, hvad Negrene foretager sig. Agter i Skibet eller paa denne Side Skansen er alle Kvinder og Børn, medens Mændene er udenfor Skansen, forude, og kan hverken se Kvinderne eller komme i Forbindelse med dem. Mændene er altid lænkede sammen parvis, den enes Haand til den andens Fod. Desuden er de i hele Rækker lænkede til hverandre ved Fødderne med tunge Lænker, for at de ikke uden Tilladelse skal rejse sig op, og ikke bevæge sig fra Stedet, undtagen

naar de om Morgenen kommer op paa Dækket og om Aftenen bliver lukkede ned under Dækket. Men da de er saa mange, kan de kun hveranden Dag glæde sig ved at komme op; hveranden maa de blive nede, hvor de er sammenpakkede som Sild i en Tønde.

Dansk Slaveskib.
Efter Maleri paa Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg.

Det var paa Andendagen efter vor Afsejling, og mens de fleste af Krepeerne var paa Dækket, at de forsøgte et Opror. Jeg var den Gang alene paa Dækket imellem Negrene og spøgte med nogle Akraer og Dunkoer (den mest sædelige Nation), idet jeg forstod Akraernes Sprog. Da der nu i en saadan Mængde altid er stor Tummel, blev jeg opmærksom, ved at

der pludselig blev ganske stille. Størstedelen af Mandskabet var netop ved at spise, og jeg vilde tilbage agter i Skibet for at se, om enhver var paa sin Post, ifald Negrene skulde have Oprør i Sinde. Da jeg omtrent var halvvejs til Skansedøren, blev den lukket op af Overstyrmanden, som kom ud til mig. Men i samme Nu lød der et Skrig fra samtlige Mænd, det afskyeligste, man kan tænke sig, dog havde det en vis Lighed med Negrenes Angrebsskrig i Kamp, som jeg før havde hørt. Ved dette Skrig rejste alle Mændene sig, der hidtil, som sædvanlig, havde siddet. Nogle af dem slog mig i Hovedet med Haandjernene, som de var sammensmedede med, saa at jeg faldt om. Men da Slaverne var laasede ogsaa paa Fødderne, krøb jeg bort under dem, og naaede Skansedøren. Dog her bankede jeg forgæves paa. Thi da man vilde lukke mig ind, greb en saadan Mængde Negre fat i Døren, at de derinde kun med Møje kunde lukke den igen. Og det er nu saadan, at man hellere lader nogle Evropæere blive slaaet ihjæl end risikerer, at Negrene bliver Herrer over Døren, for saa kan de komme agter i Skibet, hvor der hænger fuldt af Vaaben, og saa er det meget let for dem at gøre sig til Herrer paa Skibet. Negrene lod mig ikke længe staa ved Døren, men fik mig snart til som før at søge Gulvet. Men da man nu agter i Skibet havde forstaaet, hvad der forude gik for sig, søgte man fra oven med Bajonetterne at holde Skansen fri. For i bedre Ro at kunne tage Livet af mig, trak Negrene mig da ved Fødderne forud i Skibet, hvor en af dem med en Kniv, som en anden netop havde været ved at barbere ham med, da Oprøret begyndte, gav mig en Flænge over Panden, Tindingen og igennem Øret til langt ned i Halsen. Medens han endnu var be-

skæftiget med Halsen, og gennem et tykt Silketørklæde, som jeg havde paa, ikke straks kunde udføre sin Hensigt, kom til min Redning en Kugle fra Stormskansen og gennemborede hans Bryst, hvorved han styrtede bag over, medens den anden, som holdt mig, gav slip, saa at jeg endnu en Gang blev fri. Man skød endnu nogle Skud og affyrede ogsaa to trepundige Kanoner, ladede med Ærter, hvilket fik Negrene til at trække sig forud, saa langt de kunde, for at undgaa Skuddene. Paa denne Maade blev Skansedøren fri, og jeg havde lige Kraft nok til at krybe derhen, medens en Blodstraale mærkede min Vej, idet den højre Tindingepulsaare var skaaret igennem. Styrmanden havde ligeledes flere dog ikke saa betydelige Saar, og da han var en bedre Sømand end jeg, var han gaaet udenbords gennem en Kanonport og klatret op og om bag Stormskansen. Man gjorde nu et Udfald fra Skansen mod Negrene, der allerede havde hamret nogle af Lænkerne af sig, for med det gode eller med Magt at bringe dem nedenunder i deres Rum. Og da man støttede Udfaldet med Bøsserne, gik en Del af de Negre, der ikke havde været med i Sammensværgelsen, uden videre ned i deres Rum under Dækket. De andre derimod, som saa, at de ikke kunde gennemføre deres Planer, sprang alle i Havet. Nogle Drenge af samme Folk (Krepeerne), der ikke var behjertede nok til dette raske Skridt, blev med Magt støbte over Bord af de andre. De Hvide sikrede sig nu dem, der var under Dækket, og satte i en Fart Baade ud og fiskede saa mange som muligt op, baade Døde og Levende. Det var forbavsende som nogle Par, uagtet de kun havde den ene Haand og den ene Fod fri, kunde holde sig oven Vande. Nogle var selv i Døden haardnakkede, og støbte Rebet,

som fra Skibet blev kastet ned over dem, fra sig igen, og dukkede med Vilje under. Blandt andre var et Par af forskellig Mening; den ene vilde reddes, den anden ikke, og den, der vilde dø, trak med Vold den anden med sig under Vandet, skønt han skreg fortvivlet, og han var ikke til at redde.

Det varede to Timer, før Oprøret var aldeles dæmpet. Ved Tælling fandt vi, at vi havde mistet 34 Negre. Af Evropæere var ingen død, og kun de to omtalte var saarede. Hvad mig angaar, var min Tilstand temmelig slet, thi ved det betydelige Blodtab mistede jeg saa hurtig Kræfterne, at jeg ikke engang kunde forbinde mig, men blot bandt nogle Lommetørklæder om Hovedet for om muligt at hindre mere Tab af Blod. Mens jeg var i Færd med det, faldt jeg om paa Dækket og besvimede, og kom først ret til mig selv efter flere Timers Forløb. Ved Kaptajnens Omsorg havde man snart faaet mig lagt paa et passende Leje og fugtet mit Hoved med varm Vin. Da jeg vaagnede, var det mig, som om det hele havde været en Drøm. Jeg forbavsedes over Stedet, hvor jeg laa, og over Negerinderne, der sad omkring mig og græd af Medfølelse. Jeg vilde rejse mig, men nu vidste jeg Besked. Mit Hoved var tungt som Bly af Blodtabet, og de af Blod gennemblødte Tørklæder mindede mig om Aarsagen. Ved de mange Slag med Haandjernene, hvoraf et havde slaaet mig et Hul i Hovedet, var mit Hoved meget betændt, og da jeg efter et Døgns Forløb igen kom til Bevidsthed, gabede Saaret to Fingre bredt, og som Følge af, at Tindingemusklen var skaaren over, kunde jeg ikke faa Tænderne fra hverandre og Munden op, men var nødt til at leve af flydende Mad. Saa tilsyneladende farlig end Historien til at begynde med saa ud, slap jeg dog

lykkelig fra mine Saar, thi allerede den Dag, vi kom til Vestindien, to Maaneder efter Oprøret, var jeg helbredet.

Spørger Du mig, hvorfor Negrene netop var saa ophidsede paa mig, som dog ikke kunde have gjort dem videre Fortræd i de Par Dage forud, saa — det fik jeg bag efter at vide — var det, fordi jeg var kommet sidst ombord paa Skibet, og derfor troede de, at jeg var Ejeren af alle Slaverne, og mente, at det var bedst at sende mig først ind i den anden Verden; det vilde da bag efter være des lettere for dem at faa Bugt med de andre. Siden paa Rejsen holdt de rigtig meget af mig, og naar jeg om Morgenen kom ned til dem, modtog de mig med stærke Haandklap, som blandt disse vilde Folk er Tegn paa Bifald, som hos os i Teatrene.

Uden dette ulykkelige Oprør vilde vi have haft en meget heldig Rejse, idet kun syv Negre døde undervejs, hvilket er meget faa af saa mange Mennesker i saadanne Forhold. Man har Eksempler paa, at Skibene ikke har bragt flere end Halvdelen til Vestindien af de Slaver, de havde tilhandlet sig paa den afrikanske Kyst. Den lange Rejse og især Negrenes Behandling er for en Del Aarsag til den store Dødelighed paa Slaveskibene. Paa dette Skib blev den største Renlighed overholdt, og Slaverne skulde hveranden Dag være paa Dækket og røre sig, saa meget som Pladsen tillod. Ved Luftskorstenene, der dog ikke var af de bedste, søgte man at holde Luften saa frisk som mulig nedenunder. De var af Sejldug, og deres øverste Ende stillet med aabne Vinger mod Vinden, medens deres nederste Ende var nede under Dækket. Om Aftenen før Slaverne kom ned, rogede man alle Rum godt igennem med fug-

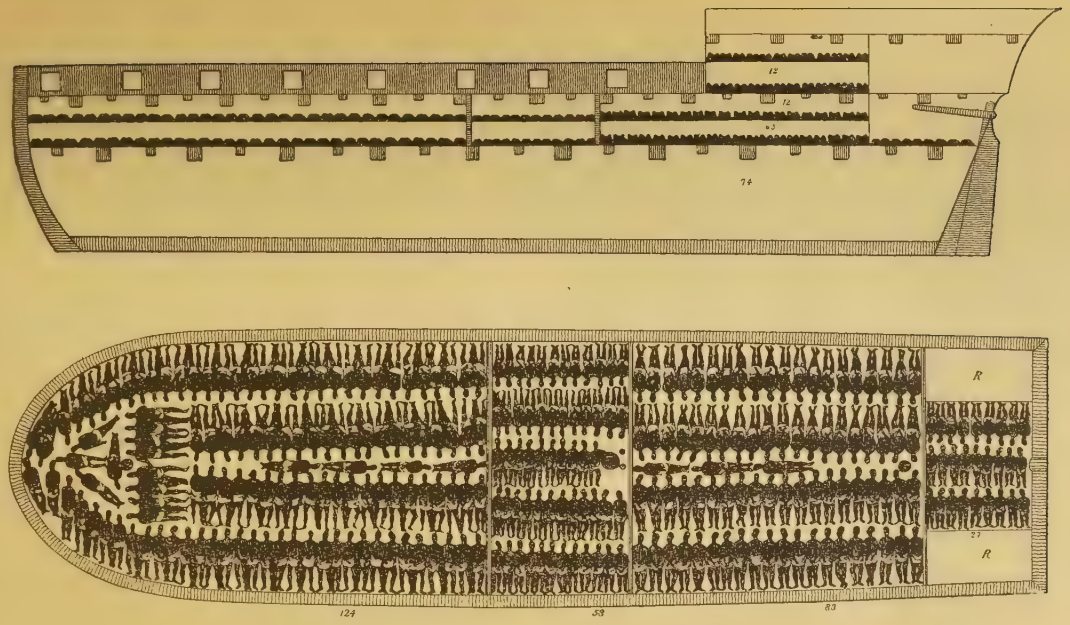

Lodret Snit og Tværsnit af et Slaveskib.

Fra et historisk Værk om Afskaffelsen af den afrikanske Slavehandel, af Thomas Clarkson, 1839. Afstanden mellem Dækkene er opgivet til c. $5^1/_2$ Fod. Rummene i Slaveskibene har dog i mange Tilfælde neppe haft en saadan Højde; ogsaa Forholdet mellem de to Tegninger modsiger dette Maal. Ladningen her er c. 600 Slaver. De to Rum agter betegnet R var Forraadsrum.

tigt Krudt. Negrenes Næring bestod mest af deres eget Lands Frembringelser som Majs, Ris og Jams. De lod til at finde stort Behag i vor Byggrød, derimod faldt de saakaldte Hestebønner, som man plejer at have med paa Slaveskibene, aldeles ikke i deres Smag. Vi var saa heldige daglig at fange en Mængde Dorader, saa at vi ikke alene kunde bespise hele Skibet med dem; vi tørrede ogsaa mange til fremtidig Brug. Nogle af dem vejede 150 Pund. Det er tidligere sagt, at der er flest af disse Fisk, jo nærmere man er Ækvator.

Vand er meget kostbart. En Mand kan ikke faa mere om Dagen end højst en Trediedel af den Mængde Flydende, et Menneske behøver, og som her i Varmen er desto nødvendigere. Slavernes Føde er altid indkogt tør, saa at de ikke i Maden kan søge deres Tørst tilfredsstillet. Man kan alene af disse Grunde ikke undres over den store Dødelighed paa Slaveskibene.

Nogle Dage efter vor Ankomst hertil blev vore Negres Skæbne afgjort. Man havde bragt dem i Land, man pudsede dem op paa det bedste efter deres egen Skik, gav dem alle mulige Friheder, og trakterede dem med Lækkerier fra deres Hjemstavn, saa at de bildte sig ind, at de var kommen til et Paradis. Men Skinnet bedrager. Salgsdagen kom. Man stillede dem op i Række og Geled, men lod dem ikke vide af nogen Køber før det bestemte Minut. Man aabnede Døren. En Hær af Plantere styrtede ind og tilrev sig som rasende de Negre og Negerinder, de havde mærket sig i de foregaaende Dage, da de Sorte kun var stillede til Skue, og bragte dem hen til Sælgerne for at blive enige med dem om Prisen. Det hele gik for sig i et saadant Raseri, at jeg selv var

lige ved at blive bange. Hvorledes Negrene herved var til Mode, kan man let tænke sig. Før fire Timer var gaaet, var de fleste solgt. Resten, 48 mest vanføre eller aldrende Negre, blev solgt næste Dag under et for en Gennemsnitspris af 750 Kr. Stykket. Summen for hele Ladningen beløb sig til ca. 364,000 Kroner.

St. Croix var først fra 1643 beboet af Evropæere, nemlig af Englændere og Hollændere. De holdt ikke hinanden ud længere end tre Aar; saa jagede de første de sidste ud. Englænderne havde Øen i Ro til 1650, da de blev fordrevne af Spanierne, som mente at have Retten over hele Vestindien. Men de faa Spaniere, der blev ladt tilbage for at holde Øen, blev fordrevne af Franske, der kom fra Øen St. Christoph, og som dannede en Koloni, der i Løbet af 11 Aar havde 822 Hvide og et tilsvarende Antal Negre; men fra den Tid af sygnede Kolonien, og Resten af den blev 1696 ført til San Domingo og indlemmet i den franske Koloni der.

Derefter laa den smukke Ø overladt til sig selv i 37 Aar, til Danmark i 1733 købte den af Frankrig for 595,200 Kroner. En mægtig Sum! Men nu er her mange enkelte Plantager, der sælges for det dobbelte af den Pris.

St. Croix er den vigtigste Ø af de danske Besiddelser i Vestindien. Den er for Tiden saa godt befolket, at en større Indvandring hertil for Tiden neppe vilde lønne sig. Her er hen imod 3000 Hvide og 24,000 Negre og Farvede i deres forskellige Grader. Øen har to Byer, den ene paa Østenden, *Christianssted,* som er Hovedstaden, og den anden, *Frederikssted,* paa Vestenden. Christianssted er temmelig regelmæssig bygget med Gader og Tværgader, mest af

Træhuse med Spaantag, men her er allerede en Mængde solidt murede Huse i to Etager. Guvernementshuset er prægtigt. De fleste Huse er forsynede med Altaner eller Gallerier, der er af overordentlig Nytte i et hedt Klima. Der er her flere Kirker, danske, engelske og hollandske, og desuden har Herrnhuterne, som vel nok har den største Menighed, en fortræffelig Missions-Station i Byen. Christianssted ligger omkring Havnen, som kun er lille, og som intet Skib kan komme ind i uden Lods. Paa Østsiden af Havnen er et lille Fort, som kan bestryge Havnen med sit Skyts, og hvori Garnisonen, i Almindelighed 120 Mand, ligger. Lige for Revet er der desuden et Batteri, som kan hindre Indsejling i Havnen.

Landet er gennemgaaende fladt, men rejser sig paa mange Steder i betydelige Højder. Det er dyrket næsten overalt undtagen paa smaa Bjergtoppe, som ligger hen med Skov og til Græsning. Over hele Øen har man de mest fortrinlige Veje, saa at man kan køre alle Vegne, hvilket ellers er en Sjældenhed i disse Lande. De vigtigste Produkter er Bomuld, men især dog Sukker, som er af en overordentlig Godhed og meget bedre end det franske, der ikke godt kan sendes raat til Evropa, fordi det er saa klæbrigt. Vort Sukker bliver derimod udført raat altsammen undtagen fra en eneste Plantage, som raffinerer det een Gang. Ogsaa St. Croix Rom er bedre end den franske.

Klimaet her er næsten saa hedt som i Guinea, skønt Landet ligger paa 17 ° n. B., men det er mere Forandring underkastet. Man mærker ogsaa her noget, der svarer til Vinteren i Norden og paa samme Tid, i Henseende til Ufrugtbarhed og Tørhed, og Maj

med de hyppige Regnfald er Foraarsmaaned her som hjemme.

Sukkerplantning kan altid foretages efter Regn, men man planter især efter de store Regnfald i Efteraaret. Femten—atten Maaneder efter er Rørene fuldvoksne og modne til Høsten, som begynder i Januar og ender i Juli. Man planter Sukkerrøret i Rækker, i 2 Fod dybe Furer, med 4 eller, i fed Jord, 6—8 Fods Afstand mellem Planterne. At holde Jorden i Sukkermarken fri for Ukrudt er et vanskeligt Arbejde. Naar Rørene er modne, hugges de af og presses imellem lodretstaaende Jernvalser, der drives af et Mølleværk ved Vind-, Vand- eller Hestekraft. Saften samles i store Kedler og indkoges til Sukker ved Vandindholdets Fordampning.

Blandt Næringsmidler, som dyrkes her, er især Jams, søde Kartofler [Batater], den spiselige Arum og et Slags Ærter.

Den vestindiske Jams, *Cassava*, indeholder en giftig Saft, som gør, at den ikke uden videre kan bruges som den guineiske. Man skræller Rødderne, der er c. en Fod lange og halvt saa tykke, og river dem paa et stort Rivejern til Mel, der er vaadt af Saft. Melet kommes i et Klæde og presses i en Presse eller med store Sten, til det er ganske tørt. Derpaa bager man store tynde Kager af det paa en Jernplade over jævn Ild. Disse Cassavabrød er meget yndede baade af Negrene og de Hvide, der er født i Vestindien (Kreoler).

Af Frugter har man her en behagelig Mangfoldighed, der er ejendommelige for Vestindien, og man har indført nogle Slags fra Ostindien, hvoraf Mangoen er den bedste.

Evropæiske Grønsager har man ogsaa, men de plejer ikke at blive saa gode i Vestindien som hjemme.

St. Croix har ingen ejendommelige Tamdyr, men man har tilført Stedet alle dem, man har i Evropa, og de formerer sig godt; dog bliver de aldrig saa fede som i Evropa, hvilket maaske skyldes Stedets stærke Hede, som medfører Dyrenes større Fordampning; kun Faar og Geder, der kan leve af ret tørt Foder, bliver temmelig fede. Perlehønsene, der er hidført fra Guinea, er bleven saa godt som hjemme her.

Jordbunden er forskelligartet; paa de fleste Steder en gul eller rødlig Lerjord, andre Steder en fed Muldjord. Overalt ligger større og mindre Sten, der gør Jorden særlig besværlig at arbejde i. Jorden hakkes til Dyrkning i den ulykkelige Negers Sved, og da Prisen for Negre stiger med hvert Aar, presser Planterne saa meget Arbejde af dem som muligt uden at dræbe dem. Den almindelige Behandling af disse Stakler, især dem ved Markarbejde, er udenfor al Menneskelighed. Jeg saa det. O, havde jeg dog aldrig set det! Jeg saa, hvordan man for ringe, ofte indbildte Forseelser bandt dem til Pælen og offentlig med Slavepisken sønderflængede deres Kød! De flestes Ryg bærer for Livstid blodige Beviser paa Mishandling med Pisken. Men det er ikke engang altid nok, at man blot hugger deres Hud af; nej! det vilde være en for kortvarig Smerte. Ogsaa bag efter skal de føle! Man balsamerer derfor Saarene ind med spansk Peber og Salt! og hvad var det saa for en Forbrydelse, hvorfor den arme Synder fortjente saadanne Dødspinsler? »Løbet Maron*) (løbet bort) er den Hund!«

*) Løbet som en Abe bort i Skovene. Abe hed paa vestindisk Negersprog Maron. Paa St. Croix er et Bjerg, som kaldtes Maronbjerget, fordi Slaverne flygtede derop og gemte sig i Busket, hvor man gjorde Jagter paa dem som paa vilde Dyr.

brøler den ophidsede Foged. »Giv ham et Jernhalsbaand med et Par Horn, saa at man da kan kende ham!«

Opfindelserne til Pinsel af Negrene er utallige. Men ingen omgaas dog mere barbarisk med sine Slaver end den herlige Yngel, Frimulatterne, eller disse Mellemting af Evropæere og Negre. En Kvinde i mit Nabolag havde en Slavinde, som havde slaaet noget i Stykker for hende. For nu ret at hævne sig føleligt, bandt hun hendes Hænder og hængte hende op ved dem paa en Krog, efter at hun først havde ladet hende trække Særken af. Hun stak hende saa med en Naal langsomt over hele Kroppen, saa at det arme Menneske skreg forfærdeligt. Hun fortsatte denne Behandling i over en Time, indtil endelig barmhjærtige Naboer kom løbende til og bad Slavinden fri.

I de fleste af Negrenes Forseelser er de Hvide selv Skyld. De forlanger, at Negrene skal være dem tro, ikke løbe bort, og dog giver de dem selv Grund dertil, idet de dels giver dem for daarlig Føde, dels ikke engang giver dem nok. Det sker ikke sjældent, at en Neger kommer til Plantagens Forvalter*) med indfalden Mave og beder om noget at spise, og over denne Dristighed kan Forvalteren være tyrannisk nok til at lade ham faa et Dusin Slag af Ridepisken. Disse Uhyrer af Grusomhed giver ofte ikke engang Negrene det, som Planterne selv har bevilget, men beriger sig paa denne Maade paa de Ulykkeliges Mave,

*) Mange Plantageejere boede efterhaanden ikke paa deres Plantage, men i Evropa eller et andet Sted, hvilket var — som det altid vil være — i flere Henseender uheldigt. »Herrens Øje feder Hesten«, siger et engelsk Ordsprog, og paa Dansk hedder det: »Ved Bondens Fodtrin vokser Kornet«. Forvalteren vaagede ikke over Jord og Slaver som Herren selv.

medens Negrene er ude af Stand til ellers at tjene noget til deres Føde. Det er sørgeligt at se disse Ulykkelige blive dreven til Arbejdet, der begynder allerede før Solopgang og først ender sent om Natten. Tredive Slaver med Hakke paa Skulderen har altid to Bombaer (d. e. sorte Opsynsmænd), hver med en forfærdelig Pisk, som de den meste Del af Tiden lader spille i Luften, som man gør hos os efter Okser for Ploven. Forglemmer en af de arbejdende sig et Øjeblik, bliver han straks kureret med Pisken. De vedholdende Strabadser og Pisk i Forbindelse med en elendig Kost, dræber eller ødelægger snart den fortrinlig skabte Neger ganske. O, hvad var I?! Og hvad er I nu?! Disse sørgelige Spørgsmaal har jeg ikke sjælden gjort mig selv, naar jeg saa en Trop af disse Ulykkelige med deres Drivere.

En Negerslave har aldeles ingen Ret. En Hvid, som slet ikke kommer ham ved, kan uden Grund lade ham prygle halvt ihjæl, og Negeren tør ikke i mindste Maade værge sig. Gjorde han det, havde han uimodsigelig forbrudt sit Liv, selv om han kun hævede sin Haand. Man har i Virkeligheden en saa streng Justits Behov, for at Slaverne ingen Tid skal faa til at besinde sig. De holdes altid svedende under Tyranniets Aag, for at de ikke skal faa det naturlige Indfald at gøre Oprør, som man allerede har adskillige afskyelige Eksempler paa.

Men, siger Forsvarerne af Slaveriet, Negrene er stivsindede Mennesker, dovne, tyvagtige og hengivne til Drik og alle Laster, som deraf flyder. Og har vi ikke her Negre, som, naar de bliver spurgt, om de vil vende tilbage til deres Fædreland, svarer nej? Til disse Herrer vil jeg ikke svare andet end, at hvis de skal blive omvendt fra deres forkerte Opfattelse af

Negrene, maa de gøre sig den Ulejlighed at rejse til det Indre af Afrika, og der se, om de ikke overalt finder Uskyldighedens Spor og de redeligste Mennesker.

At en Neger, der bliver brugt her til saadan noget som Kammertjener, ikke har Lyst at vende hjem til sit Fædreland, er muligt, for han har det her taaleligt, og det er usikkert, om han ikke, hvis han kom hjem igen, vilde blive solgt en Gang til, i hvilket Tilfælde han maaske ikke vilde faa saa god en Stilling, som den han nu har. Men spørg blot Plantage-Negrenes Masser, hvad *de* vilde svare, hvis de da vidste, det var Alvor, at man virkelig vilde bringe dem tilbage!

Hvorfor var vore Forfædre dog ikke saa fornuftige at anlægge Plantager i Afrika med Sukker, Kaffe, Chokolade og andre i Evropa saa nødvendigblevne Artikler? Der, hvor man havde kunnet faa Arbejdere nok paa bedre Vilkaar! Nej, Amerikas Opdagelse og Undertvingelse smigrede Forfængeligheden mere. Man havde dog sikkert haft tilstrækkelig grov Samvittighed til at tilegne sig Afrika paa samme Maade, hvis ikke det havde været saa stort et Fastland og med for mange Beboere til, at det lod sig saa let bringe under Aaget som Amerika, der under disse Breddegrader mest er Øer og et Fastland gennemskaaret af store Floder. Da man her havde myrdet de naturlige Indbyggere og fyldt Landet med Afrikanere, som man havde købt eller endog stjaalet og ført hertil, troede man, at man uforstyrret kunde nyde en Besiddelse, mod hvilken Naturen oprøres og hvorved Samvittigheden lider.

Men Afrika er endnu den Verdensdel, hvori man ved Anlæggelse af Plantager kunde efterhaanden hin-

dre den skændige Udførsel af Negre fra deres frodige Fædreland. Gerne afstod de Sorte os de bedste og største Landsdele, der i Aartusinder har ligget øde hen, hvis vi kom med Oliegren i Haand, og ikke med Mordvaaben, og for en ringe Betaling vilde de hjælpe os.*)

Jeg er for bevæget til i Dag at kunne skrive mere. I næste Uge rejser jeg til de franske Øer.

---

*) »Intet er lettere nu,« siger Monrad, »end at afkøbe dem betydelige Strækninger. Hvor meget Land — ja, mer end en heel Herregaards Marker — vilde man ikke nu kunde faae blot for nogle Ankre Spiritus. Paa denne Maade har man og hidtil gaaet frem.«

Ifølge Rask var der aldrig Stridigheder mellem Negrene om Jorden. Der var mere end nok af den, og kunne ikke opstaa Skændsmaal om den. I April og i Juli kom alle Mænd i hver By sammen og raadslog om Jordens Deling, og hvad enhver vilde have, blev uden Modsigelse hans. Der var ingen Gærder eller Grøfter om Negrenes Agre, men enhver, som holdt Kvæg, lod altid et eller flere af sine Børn eller Slaver gaa med i Marken og vogte det. Og naar Hirsen var næsten fuldmoden, oprejste man Hytter i Kornet et Stenkast fra hverandre paa fire høje Stolper, hvor der bestandig om Dagen sad smaa Drenge, som med Raaben, Skrigen og Sten, som de slog ud med Slynger, jog og skræmmede Fugle bort af Agrene. — Men om Natten raader de store Pindsvin og Vildsvin — d. v. s. længere inde i Landet, hvor der er Skov i Nærheden, og Bøfler og Elefanter gør ofte stor Skade i Hirse- og Majsmarkerne, men Græshopperne er værre end alle andre, naar de kommer.

TOLVTE BREV.

St. Pierre paa Martinique,
10ende Juli, 1787.

I mit sidste Brev til Dig fra St. Croix skrev jeg, at jeg vilde rejse til de franske Øer, hvilket jeg ogsaa gjorde den tredie April. Men da jeg var nødt til først at rejse til St. Thomas og opholde mig noget der, vil jeg fortælle Dig lidt om de andre to danske Øer i Vestindien.

St. Thomas er Danskernes ældste Besiddelse her og har allerede fra 1672 været beboet af os. Den ligger 8 Mil nordøst for St. Croix, er en Bjergø, og kan derfor ikke have saa gode Veje som Croix. Hvad der gør St. Thomas særlig værdifuld, er Øens sikre Havn, som kan rumme en Mængde Skibe. For fire Aar siden blev saa mange Købmandsvarer landsatte her, at de optog næsten al Plads paa Stranden. Alle i Krigen den Gang indviklede Nationers Skibe fandt ved St. Thomas et Fristed.

Øens Produkter er faa, da en Del af Landet stadig er udyrket. Der avles mest Sukker og noget Bomuld. Alle fremmede Nationer maa handle her, men det meste sælges til Nordamerikanere, som til Dels forsyner Stedet med Fødevarer, og som betaler bedre end Evropæerne. Her findes en stor Mængde

Købmænd, som lever især af Smughandel navnlig med Portorico, som ligger saa nær. De fleste Varer de bringer til denne Ø, er Kræmmer- eller Alenvarer, og de faar som Betaling spanske Dalere, Kaffe eller Tobak.

St. Thomas har en Mængde Frugthaver. Byen har kun een Hovedgade, men mange smukke Bygninger. Man er her som paa St. Croix nødt til at bruge Regnvandet, da man ingen ferske Kilder har.

I Nærheden af og Øst for St. Thomas ligger *St. Jan*, den tredie danske Ø, som er noget mindre end St. Thomas. Den er ligeledes en Bjergø, men har en fortrinlig Jordbund, som rigelig lønner Planterne deres Møje. Skønt man har begyndt at dyrke St. Jan allerede i 1719, ligger dog en stor Del af Øen udyrket, hvilket i Betragtning af den fortræffelige Jord er beklageligt. Her avles især Sukker, hvoraf det meste sælges til St. Thomas. St. Jan har paa Vestsiden, hvor der er en naturlig Havn, et lille Fort og Begyndelsen til en lille By.

Omkring denne Ø og St. Thomas ligger en utallig Mængde mindre Øer, som dels er beboede, dels øde.

Fra St. Thomas fortsatte jeg min Rejse, og saa forskellige mindre Øer; Tortola, Annegade og andre, som tilhører Englænderne. Næste Dag saa vi Saba, St. Martin og St. Eustacius, der paa Afstand synes af Form som en Høstak, men naar man kommer nærmere, ser man, at den bestaar af to høje Bjerge, hvoraf det højeste, paa Østenden, har et Krater af et udbrændt ildsprudende Bjerg. Senere kom vi forbi de smukke Sukkerøer St. Kitts og Monserrat, og efter fem Dages Sejlads til Gouadeloupe, en fortræffelig Ø, hvor jeg opholdt mig i næsten en Maaned. Derfra

gik Rejsen videre forbi Mariegalante, Dominica og andre Øer til Martinique, hvorfra jeg nu sender mit sidste Brev paa denne Rejse. I Morgen rejser jeg tilbage til St. Croix, og saa, om Gud vil, til Kjøbenhavn.

ISERTS BIOGRAFI.

Paul Erdmann Isert er født 1756 i Angermünde i Brandenburg, hvor hans Fader var Købmand. Naar Familien er kommen til Danmark, vides ikke. Rimeligvis har Isert studeret her, og skønt han skrev paa Tysk, — hvilket i Danmark paa hans Tid ingenlunde var ualmindeligt, — synes han i Føle-, Tænke- og Udtryksmaade fuldkommen dansk. Han rejste i 1783, syv og tyve Aar gammel, til de danske Besiddelser i Guinea som kgl. dansk Overkirurg, og vendte hjem til Kjøbenhavn over Vestindien i Slutningen af 1787. Fra Guinea og Vestindien skrev han hjem den Række Privatbreve, som her i noget forkortet Skikkelse forelægges vor Læseverden. Brevene udkom første Gang samlede i Begyndelsen af 1788 og vakte overordentlig Opmærksomhed baade ved deres mange Oplysninger om det hidtil saa temmelig ukendte Guinea og ved deres friske og fængslende Stil. Selv en Nutidens Læser føler sig højlig tiltrukken af den frejdige, daadskraftige og elskværdige Personlighed, som ytrer sig i disse Blade, og glædes over Brevskriverens levende Natursans.*)

Isert, som af hele sit Væsen var skikket til at vinde de sorte Folks barnlige Hengivenhed, var af Hjærtet deres Ven. Ganske naturligt opstod derfor i ham Ønsket om at vende tilbage til Afrika for at oprette Plantager der med Dyrkning af Kaffe, Kakao, Bomuld og andre tropiske Planter, som hidtil især dyrkedes i Vestindien. Ved Dyrk-

*) Navnlig Planteverdenen interesserede ham, og hans Optegnelser af botanisk Art har bevaret hans Navn blandt danske Botanikere.

ning af Plantager i selve Afrika, hvor Negrene under gode Forhold skulde udføre Arbejdet, og efterhaanden opdrages, tænkte Isert sig, at den skændige Slavehandel og Transport af Negre som Slaver til Amerika skulde overflødiggøres og falde bort.

Hans Planer mødte herhjemme den varmeste og mest velvillige Interesse hos bl. a. daværende Finansminister, den højsindede Grev Ernst Schimmelmann, som skaffede ham Midler af Fonden Ad Usus Publicos til Forsøg paa at iværksætte dem. For at Isert ved sin Tilbagevenden i Guinea kunde optræde med nødvendig Myndighed, blev det ham tilladt ved Ankomsten der at anlægge de derværende Troppers Uniform og antage Rang med Kaptajner i Infanteriet. Den Instruks, som paa Kongens Vegne blev givet ham af Grev Schimmelmann, medunderskrevet af C. v. Brandt, vidner ikke blot om Grev Schimmelmanns Tillid til Isert og Grevens Følelse af Ansvar overfor Staten, men tillige om hans overlegne Forstaaelse af Opgaven og dybe Medfølelse med Negrene som Ofre for den hvide Races vilde Egenkærlighed. Det var da ogsaa i de følgende Aar Grev Schimmelmann hvem det alene skyldes, at Danmark kom til at gaa i Spidsen for Nationerne i Kampen mod Slavehandelen ved Forordningen af 10ende Marts 1792, hvorved al Handel med Negerslaver blev forbudt paa de dansk-vestindiske Øer fra 1803 at regne.*)

Isert havde under sit Ophold herhjemme, 3die April 1788, ægtet en Præstedatter, Dorothea Elisabeth Plum. 10ende Juli samme Aar modtog han sine kongelige Ordrer, og fire Dage senere tiltraadte han sammen med sin unge Hustru og nogle udvalgte Folk Rejsen til Guinea. I Midten af November naaede Skibet til Christiansborgs Rhed. Isert rejste straks over Fredensborg til Malfi, som han havde tænkt sig bedst egnet til Anlæggelsen af den første Koloni, men dels fattedes her ganske Bygningsmaterialer, dels var Klimaet i højeste Grad hedt og usundt for nyankomne Ev-

*) Indforsel af Negerslaver til Oerne skulde dermed naturligvis være forbi. Men Køb af Slaver i Guinea og Udførsel fra Christiansborg holdt ikke op lige straks. Monrad blev ved sin Ankomst til Guinea i 1805 smertelig overrasket ved Lyden af klirrende Lænker paa Slaver, der skulde udføres og som var i Fortet.

ropæere. Han vendte sig da til Aquapim, som er omtalt i hans tiende Brev, og blev modtaget med de største Tegn paa Venskab af sin sorte Ven og fordums Krigskammerat, Hertug Attiambo, som begejstredes for hans Planer og sammenkaldte sit Raad, der efter forskellige Drøftelser sluttede sig til Attiambos Mening, at det vilde være fordeltigt at faa Evropæere der til Landet.

Isert valgte til sit første Anlæg et Sted fjernt fra alle Negerbyer, men forbeholdt sig Ret til at anlægge Plantager rundt om i Landet paa Steder, der ikke var forud optagne af Negrene. Han maatte lade sin foreløbige Bolig bygge af de Indfødte, som ogsaa huggede en direkte Vej for ham gennem Urskoven til Kysten. Det var desuden hans Hensigt at dyrke Bomuld paa Sletten mellem Kysten og Bjergene, og han var derom allerede enig med Kystnegrene. Den 21nde Decbr. 1788 tog han højtidelig sin Bolig i Besiddelse, og Hertug Attiambo og hans Raad overdrog ham Landet. Attiambo selv og to af hans Fornemste plantede det danske Flag ved Indgangen og svor Danmark evig Troskab og Venskab til Bekræftelse af en forud skriftlig opsat Traktat mellem Kongen af Danmark og Attiambo. Isert kaldte Stedet *Frederiksnopel* efter Kronprinsen. Han satte straks sine medbragte hvide Haandværkere i Gang med at bygge et Stenhus, og de faa Negre, han havde at begynde med, ryddede Skov og plantede Køkkenvækster, Bomuld, Indigo og Tobak. Isert havde desuden medført Frø af de fleste evropæiske Havesager, som han ventede vilde trives godt i disse Bjerge. Ogsaa nogle evropæiske Husdyr havde han med. Alting tegnede godt, og Negrene var i høj Grad venlige og hjælpsomme og omtales med Varme af ham i hans første og eneste Beretning, der er dateret Frederiksnopel i Guinea d. 16de Jan. 1789.

Fem Dage senere var Isert død. Feber gjorde Ende paa hans Liv. Dermed faldt hans saa smukt begyndte og ædelt planlagte Arbejde uhjælpelig til Jorden. Ingen kunde løfte denne vanskelige Arv. Iserts stakkels unge Hustru fødte knapt en Maaned senere en lille Pige, og døde syv Dage efter Fødselen. Nogle Uger senere døde ogsaa Barnet. Grev Schimmelmann blev dybt rystet, da Efterretningen kom til Kjøbenhavn. Han havde haft saa store Forventninger til Iserts Arbejde, og havde ham personlig kær. I

Maanedsskriftet *Minerva* gav Fru Iserts Broder, den senere Biskop Plum, Tankerne ved Iserts Død Udtryk i bl. a. følgende Linjer:

»Du lærte hvad vor ædle Isert skrev
om disse Undertrykkelser. Dit Hjærte
blev varmt for Menneskelighedens Sag
og tit Du ønskede med mig, at han,
som vilde dette stakkels Folk saa vel
og kendte dets ulykkelige Kaar,
dog maatte bruges til at lindre dem.
Og da han sendtes did at købe Land
og stifte der en By, da spaaede Du
Leonas sorte Sønner bedre Skæbne.
Du saa i Haabet Virksomhed og Flid
udbredes fra hans Koloni, og Ladhed
forsvinde for Kultur; og Indiens
Produkter blomstre langs med Voltas Bred,
naar Landets egne Børn ved skaansom Tvang
den Jord, der fødte dem, at dyrke lærte,
og Ejendom og Frihed sig forhverved.«
— — — — — — — — — — — —
— — — »Døden rev ham bort
midt i hans skønne, hæderfulde Liv
og for at slette ud hvert Spor af ham
i Verden — — — — — — —
— — — — — — — — — — —
bortrev den endnu Barn og Hustru med.
Omsonst han lagde denne store Plan
til Danmarks Hæder, og omsonst besad han
det sjældne Mod til at udføre den.«
— — — — »Og naar ingen mer
har Mod som han, og Lyst og Kraft som han
at vove Livet for at stifte Held
og overse et saa vidtløftigt Værk;
naar ingen mer fortrolig med Naturen,
bekendt med Landet og dets Sprog som han
kan gaa den Vej, han foreskrev, og Værket
forvirres eller og bestyres slet,
da skal hans Anlæg regnes med iblandt
Projekterne, hvoraf vi har saa mange,

og Danmark glemme Isert.« — — —
— — — — — — — — — — — — —
»Ja, selv hos Dig og mig skal Tiden snart
den levende Erindring slette ud
om hvad han var som Menneske og Ven« —
— — — — — — — — — — — —

I den følgende Tid blev der gjort adskillige Forsøg paa Plantage-Anlæg i Guinea. Guvernør Kiøge havde for egen Regning anlagt en Lysthave med Frugttræer i Nærheden af

Plantagen Frederiksberg.
Efter en farvelagt Tegning i Rigsarkivet.
Billedet viser Plantagen i dens første Tid. Senere blev Huset bygget større og anseligere og med fladt Tag som Forternes.

Akra. Regeringen ofrede betydeligt paa en privat Plantage, *Ejebo*, paa en Landtunge mellem Volta og Havet, to Mil fra Kongensten, hvis Kommandant, Hr. Flindt ejede og ledede den. Her dyrkedes foruden Majs, Jams og Landets egne Frugttræer, Bomuld og Kaffe. Bomulden trivedes godt, men Jordbunden og Stedet var ikke egnet til Kaffe.

I Aaret 1800, tre Aar før Slavehandelen skulde ophøre, fik Raadet i Guinea kgl. Befaling til at lægge Vind paa Kultur-

anlæg for offentlig Regning. Fire Mil Nord for Christiansborg, og i Nærheden af Aquapim, begyndte man et Anlæg, *Biabasé*, og paa en Bakke, *Kuku*, en Fjerdingvej Nord for Fortet blev rejst et smukt Stenhus og en Mængde Negerhytter til Arbejderne, og det hele fik Navnet *Frederiksberg*; fordi det var anlagt efter lignende Plan og med en smuk Alle op til Huset som til Frederiksberg Slot. Man dyrkede her bl. a. Citroner, Kirsebær og Tamarinder. Ogsaa Kaffe plantedes, men af ukyndige Hænder og paa en tør og stenet Bakke. Derefter hed det sig, naturligvis, at Kaffe ikke kunde gro i Afrika. Bomuldsdyrkningen var den betydeligste paa Frederiksberg og kunde have været drevet til noget, men blev det ikke. Regeringen havde sikkert kun Tab ved disse Plantager. I Nærheden af alle danske Forter var efterhaanden opstaaet pyntelige Anlæg; særlig smuk var Haven ved Prinsensten.

Private drev det videst med Plantager. En Købmand *Meier*, som var Kommandant paa Kongensten, tilplantede betydelige Jordomraader med Bomuld og Kaffe, og Guvernør *Schønning* skabte et storartet Anlæg i *Daccubie* paa en Terrasse i Aquapimbjergene. Her saa *Monrad* 50,000 Kaffetræer i den frodigste Vækst foruden andre Nyttetræer og Frugttræer. Men saadanne Plantager forfaldt, saa snart den, der havde skabt dem, døde, idet der saa godt som aldrig var nogen med Forstaaelse, Interesse og Energi til at overtage dem, fortsætte deres Dyrkning og Udnyttelsen af dem, og i det frodige Klima blev de hurtig overvældede og kvalte af den vilde Natur.

Samtiden fjernes hurtigt fra sine Døde, som selv de Nærmeste ofte glemmer i deres eget Livs travle Udadvendthed. Men den, som ved Daad og Ord og med sit Liv har skrevet sig ind i Menneskenes fælles Stræben gennem Tiderne, dør kun i sin Samtids Travlhed, men genopstaar i Eftertidens Eftertanke og faar igennem Bøgernes Verden Venner i sit Folk til alle Tider for netop det, han var. Denne lille Bog vidner, at Paul Erdmann Isert er ikke glemt og ikke skal glemmes.

Kort
over
de danske Besiddelser i Guinea,

forfattet paa Stedet af P. Thønning i 1802 og redigeret af Samme efter Capitain Lunds Opmaaling i 1828 af Volta fra Tofzuko til Aldløbet, og efter Assistent Herbst's Opmaaling i 1837 af Landskabet mellem Christiansborg og Blegaso, samt efter Capitain Vidals Længde- og Breddemaalinger i 1838.

Geographiske Miles.

1 Mil 2 Miles 3 Miles 4 Miles 5 Miles

Ubeboet.

Avvono

Augna

Songo

Bugt.

Nord

Kobenhavn

Copieret af C. H. Krafft i December 1845.